

www. Irodalmi Jelen. hu

Zalán Tibor:
A tél felé, Töredelem

Szathmári István:
A Keleti

Jónás Tamás:
Szinte hirdetés

Lászlóffy Csaba:
Balkáni bajadér

Böszörményi Zoltán:
A gorillaképzűk,
Csillagszórta éjszakák

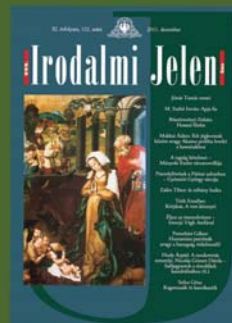
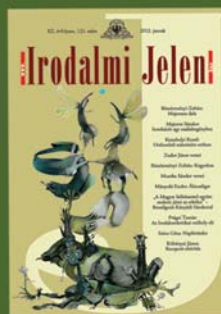
Hans Sachs: A szűkölő kutyuska –
fordította: Mann Lajos

Rés a mennyezeten –
Mányoki Endre tárcanovellája

Debreczeny György:
Beckett-dalok (1–25)

„A nyelv használatán keresztül
őstörténeti eseményeket élesztünk
főp” – Interjú Bréda Ferencsel

Biciklizéseink Aaron Blummal –
Aaron Blum Biciklizéscím Török
Zolival című kötetéről

Előfizetés az Irodalmi Jelen folyóiratra

Előfizetési díjak:

6 hónap: 3500 Ft
40 RON

12 hónap: 6000 Ft
72 RON

A feltüntetett árak tartalmazzák
a postai költséget!

Elő lehet fizetni a:
0040257280751 (128 belső),
0040727223071 telefonszámokon;

on-line:
<http://shop.irodalmijelen.hu>

- 3 **Zalán Tibor:** A tél felé, Töredelem, Avitt karácsonyi ellenének – versek
- 5 **Szathmári István:** A Keleti – próza
- 9 **Jónás Tamás:** Őszinte hirdetés, Borzadás, Örömenek, Kírándulás – versek
- 12 Vers/Történetés – **Keszthelyi Rezső:** Otthonból száműzött otthon (folytatás és befejezés)
- 22 **Lászlóffy Csaba:** Balkáni bajadér – versek
- 27 **Böszörményi Zoltán:** A gorillaképűek, Csillagszórta éjszakák – novellák
- 34 **Bora:** Valószínűtlen árnyalat – vers
- 42 **Majoros Sándor:** Nagykanális – regény, első rész
- 55 Verstörténetés – **Szűgyi Zoltán:** Szoros kapu, **Acsai Roland:** Sárkányeregetések
- 58 **Hans Sachs:** A szűkölő kutyuska – fordította: **Mann Lajos** – farsangi komédia
- 70 Rész a mennyezeten – **Mányoki Endre** tárcanovellája
- 72 Néphangulat Presszó 4. – Sztrájkhelyzet – **Boldog Zoltán** tárcája
- 74 **Debreczeny György:** Beckett-dalok (1–25) – vers
- 87 „A nyelv használatán keresztül őstörténeti eseményeket élesztünk föl” – Interjú **Bréda Ferenc**cel
- 95 Véres komolytalanságok – **Bárdos József** rovata – Guy de Maupassant: Végtörlesztés
- 98 A szövegtest lelke – **Tóth Krisztina** *Pixel* című regényéről
- 101 Biciklizéseink Aaron Blummal – **Aaron Blum** *Biciklizéseim* *Török Zolival* című kötetéről
- 105 „Elmondanom mit meg (s meg nem), de éltem” – **Farkas Wellmann Éva** *Az itt az ottal* című kötetéről
- 110 A felesleges könyv – **Krusovszky Dénes** *A felesleges part* című kötetéről
- 114 **Hudy Árpád:** A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila – Szélgjegyzetek a töredékek katedrálisához (6.) – esszé

2012. február

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Irodalmi Jelen Kft.**
és az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Weiner Sennyey Tibor** (Esszé, Film),

Boldog Zoltán (Kritika, Interjú), **Laik Eszter** (Helyszíni tudósítás),

Szócs Tekla (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Igazgató: **Szóke Mária**

A borítón: **Plugor Sándor (1940–1999) festménye**

ZALÁN TIBOR

A TÉL FELÉ

Még ezt az egy korty nyári bort add
meg Uram, aztán eltaposhatsz!
Szétszéledtek számból az ízek,
s ami megmaradt, az mind poshadt.
Emlékezz, nemrég szőlőhegyek
zengték vissza nyers dalainkat!
Lefolyt a bor kétoldalt szánkon,
s én voltam, aki többet ittam.
Nem részegen, megrészesülten,
azt hittem akkor: öröknyárban,
te emeltél, és én repültem,
gyönyörtől, szenvedélytől fájtam
már végül... És láttalak holtan.
Nyári bor ízéd még a számban.

TÖREDELEM

Ha rossz voltam hozzád, bocsásd meg!
Ha gyönyört is adtam, becsülj meg!
Ha kevés voltam hozzád, ne vess meg!
Ha majd senki sem már – te fésülj meg!

AVITT KARÁCSONYI ELLEN-ÉNEK

Fejemben az árnyékok hada
ólmos képernyő az ég
legyetek áldottak kisfiúk
és *mennyetek, amíg még*
Mennyetek ti sok szép kisfiúk
így karácsonyozóban
játszódjatok s ne lássátok vér-
nyomaimat a hóban
Legyetek áldottak ezerszer
az elátkozódásig
mikor elmegy az egyik kín de
rögtön jön rá a másik
Ne nézzétek törött arcom se
ólmos képernyőn Léha
csöndek közt fázom lyukas az ég
látni kellene néha
a Csillagot amelyik eltűnt
s nem vezet többé haza
Megváltás nélkül lármázik a
fejemben árnyak hada
Köszönet az anonimitását kérő szerzőnek
a versszervező első stróféért.
Neki ajánlom a többi.

SZATHMÁRI ISTVÁN

A KELETI

A Keleti ablak a világra, uram, az a zajos, csodás, lármás pályaudvar, az ember kimegy, belép, és már néz is, bámul messze, ki innét, ki nagyon, közben mindenhol érzi a bizsergést, hogy ez aztán tényleg az igazi, a kavalkád, uram, a bábeli hangulat, a vonatok jönnek, befutnak, majd büszkén, szinte peckesen távoznak, emberek, utasok szaladnak, szállnak, nyomakodnak csomaggal, kerekos kofferral, elaggott, színehagyott zsákkal a vállukon, télen, nyáron, tavasszal, ősszel, nincs megállás, uram, nincsen, és éjjel is nyitva van ez a hatalmas ablak, csak akkor mintha egy kicsivel csendesebb lenne a világ, vagy inkább puhább, megadóbb.

Oriási élmény ez nekem, és ha nem vagyok a városban, sokszor erről álmodom, hogy milyen is, ajaj, és utána tervezem, ha megérkezek, akkor rohanok oda, száguldok hozzá, mert kell, nagyon is kell nekem ez az ablak, az én ablakom, hogy lássak, szemléljek, nézzek, uram. Hogy ott vannak-e még az arabok az átjáróban, a japánok és a kínaiak, meg az albán cukrász, aki még vacsorára is baklavát eszik, és mormol, mindig mormol hozzá valamit, és közben ő is néz, kifelé tekintget, vajon mit láthat, igen, és meddig, mert mindenkinek megvan a maga ablaka, és csak tőle függ, mit észlel, mit vesz észre. Mit mer, és mit akar.

De rossz oldala is van a dolognak, sajna, mert itt egyszer kifosztottak engem, utaztam a kedvesemmel lefelé délre, szálltunk fel a vonatra, reggel volt, de már erősen sütött a nap, szinte vakított ez a majdnem hajnali fény, rég láttuk egymást, lehuppantunk az ülésre, a kocsiban szinte senki, a zsákok a fejünk fölött, és már nyúltunk is egymáshoz vággyal és elszánással, búgtuk a történeteket, amik történtek velünk, míg távol voltunk, igen, megfogtam a kezét, majd az arcához nyomtam az arcom, legszívesebben egyből lefektettem volna, és ő is ezt akarta, éreztem ezt nagyon, szóval igencsak el voltunk foglalva, le voltunk kötve erősen, olyan frissen habzott minden körülöttünk, akárha az örök tavasz országában lennénk, és akkor egy pillanatra feltűnt az öreg albán arca, és egy mankós férfi szomorú bicegése a kijárat felé, és nem tudom miért, hirtelen a dzsekim zsebét kezdtem el keresni, tapogatni hévvel, erővel, és világlott, valami nem stimmel, uram, és elengedtem a kedvesem, szinte löktem rajta, csak a dzsekim zsebére

koncentráltam, folyt rólam a verejték és apró kék csillagok ugráltak a szemem előtt. Bekövetkezett, amitől félttem, a pénztárcám már a múlté volt, uram, pontosabban már másvalakié. Pedig alig valaki a kocsiban, azok is messze, és akkor beugrott, megelevenedett, hogy két fiatalember, még az albán és a mankós előtt, megállt nálunk egy pillanatra, épp mikor arra gondoltam, gondolhattam, igen, milyen is lesz ott délen a hatalmas fehér ágyon, milyen a szétbomló fekete haj, és hát azok az illatok, halványan ott volt bennem a tudat, hogy vannak és kész, és utána az érthetetlen pánik és kényszer, hogy nézzem, nézzem meg a dzsekit, kivert a veríték, izzadtam, mint az állat, és a nap csak sütött, most már az erejét is éreztem, uram, hogy égeti a bőröm, az arcom, mintha csak a csillaghegyi strandon lennék, teljesen pőrén, fönna a dombon a mélykék ég alatt. Ha tükörbe néztem volna, biztos vagyok benne, pipacspirosan bámulok vissza, igen, mint aki mezőn kószál a nyárban, mert már majdnem itt volt a vakáció, amit annyira vártam, és ez az út az előszobája a hosszú szabadságnak, a patting, ahogyan azt félművelt igazgatóm mondaná, rémes kiejtéssel, és van, hogy ez is remekül sikerül, már-már jobban, mint az utána következő, amiért

valójában van, tehát a zseb üres, de az elme még reménykedik, azonban világos, ez már elúszott, igen.

És utána ugrás az induló vonatról, a fájós, nyavalygós térdel, a zsák majdnem fönna maradt a lépcsőn, de lekerül mégis, mert nem vagyok én egy nyámnnyila, nem, ha úgy akarom, tartom én még magam, múltkor is futottam az Orczyban, szinte el sem hittem, hogy sikerült, a szívem kalapált, lármázott ott belül, de a lelkem, akár a luftballon, emelkedett, szállt a fák fölé, ment mennyet látni, és a sportkollégák orkánkabátban futkostak, suhogtak mellettem, akárha a régi Triesztben lennék, a balkáni gyors tövében a pályaudvaron, ahol ezernyi zizegő kabát került a csomagok, kufferek mélyére, még az ülések alá is, és még sok fekete és tintakék farmer, hogy átlépjék a határt, hogy a fényből az árnyékba menjenek, és hogy utána fiadzzanak ebből, bőségesen profitáljanak.

A szabadság fényét, ízét vitték magukkal, uram, a lazaságét, ami annyira hiányzik most nekem, a felhő nélküli idő, a fák felfoghatatlan csúcsa, mert a léggömb kipukkan egyszer és eltűnik végleg.

Szeretem ezt a kertet, óriás fáit, a piciny tavat a közepén, és a kocsmát, hol apámmal ültünk egykoron, ittuk a

fröccsöt és hittük, mindez természetes, pedig nem volt az, uram, tudtuk ezt nagyon, de egyikünk se szólt, ültünk és néztük azt a pár pecást, akik sohasé fogtak, üres hálóval, szemlesütve távoztak, de azért mindig visszajöttek, mint akiket hajt, terel a kényszer. Apám utána elment, és mindez már nem ismétlődhetett meg, néha még leülök egyedül a padra, de hát az már egészen másmilyen.

Tehát állunk a peronon a bekúszó napban, tekingetek, tekingetünk, hátha, de csak a zsbivásári hangulat, ami most őrzítő, igen, míg máskor, a normális világban, csábító, izgató nagyon, és megyünk az őrsre jelenteni a dolgot, akárha értelme lenne, mégis ott vagyunk a koszos szobában, az ügyeletes rendőr pöttös üveglap mögött ül, mint valami hal egy elaggott, divatjamúlt akváriumban, lassan felemeli a fejét, kímélőn tudatosul benne, vendége érkezett, látszik az arcán, a sárga, nyüzött arcán, nem örül neki, olajos szemeit alig tartja nyitva, lekonyult bajsza megrándul kicsit. Papír után nyúl, de a mozdulat elakad. Mit akarnak, nyögi ki végre, de világos, a válasz nem érdeklí őt. Ma nem és holnap se tán, de én mondom azért, mire felélénkül kissé, csillogni kezd az olajos szem, visszafogottan, persze, és már-már gúnyosan szótákolja, ez megeshik sokszor, vigyázni kell, és csörren a telefon, fásultan kémleli, én meg az üveget veszem elő, mert az most kell nagyon, és a kedvesem is társul, és hirtelen besüt a nap, mintha üldözne minket, figyelmeztetne állhatatosan, ki tudja, mire, és a kosz kivirul a fényben, szinte lángra lobban, teszi, kelletti, illegeti magát, a pöttös üvegfal is életre kel, mintha táncolna, igen, Istenem, mondom, micsoda világ, odakinn ordít a hangosbemondó hangja, vonatok tolatnak, vezetékek szikráznak, utasok, bámészok lökdösik egymást, bábeli, valóban bábeli hangulat, hogy hányszor is akartam én, gondoltam, emlékeztem rá, de most mégsem smakkol, nem, nem, a gyomrom mar, vagy inkább benne valami, álságosan, kíméletlenül,

okkupál engem teljesen, de azért sem hagyom, kopogok a falon, kiabálok, tegyen már valamit, pedig hát nem hiszem az egészet, tudom, hogy szerepet játszom, de mégis, még nem vagyok eléggé öreg, uram, hogy lássam, belássam, igen, és az idegesség a bajszosra is ráragad, ritka szemöldöke rángatózásba kezd, és az arca is követi egyből, hirtelen bekapcsolja a ventilátort, zúgás, harsogás vesz körül, még hangosabban mondom a magamét, naponta húsz ilyen eset, üvölti, és már vérvörös, cápa, gondolom, vérfagyasztó, igen, mutasson képeket, mondom, portrékat, de rögtön, mit gondol, feleli, és attól félek, felrobban minden, darabjaira hullik a pöttyös akvárium, az egész Keleti, és ő kiúszik mégis, kievickél, igen, hol él maga, adja még hozzá, és a keze ökölbe szorul.

A nyitott ajtóra nézek, látom az albánt a padon, ahogy kántál belemelegedve, és a kínai-japán brancsot is a sarkon, és a hatalmas fonott kosarakat cipelő, népviseletbe öltözött asszonyok hadát, amint haladnak, vonulnak a főbejárat felé.

Menjünk, mondom a kedvesemnek, itt hagyjuk ezt a bagázst, de nagyon, és már szinte rohanunk, igen, vágunk át mindenben, fúrjuk át magunkat élön és holtan, ülünk a sárga villamoson, zötykölődünk a lakásom felé és hallgatunk, nincs szó és mozdulat, semmilyen célzás, kettesével vesszük a lépcsőket a harmadikig, lihegve zárom ki az ajtót, taszítom a nagyszoba ajtaját, tajtékozva tépjük le egymásról a ruhát, hogy a franciaágyon elkezdődjön, tényleg elkezdődjön az igazi csata, nyersen, durván, teljes harci lázban.

JÓNÁS TAMÁS

ŐSZINTE HIRDETÉS

Kezemnek, szememnek nincs már mágnese.
Nincsen vasa. Nincsen fémreszeléke.
Lehanyatlik az énekek éne.
Nem segít párna, s nem segít pár na se.
Nincsen már bordó panaszmunka útja.
Nincsen csodacsendem. Nincsen zajom.
Biztos lett minden ragyogó vajon.
Nem ér semmi véget, jön minden újra.
De van valamim, neve most még nincsen.
Nem lehet tudni, hogy mire való.
Van kezem, szemem, azért, hogy érintsen.
S megérezem még néha, hogy mi a jó.
S lakik bennem még még egy néma, vén isten.
Összkomfortos, üres testem riadó.

BORZADÁS

Szeretkezéseinkről készített fotók.
Hajamban nyolc év hullámai, őszek.
Lelkemnek mondott durcás, véletlen bozót.
Kezeink még egymás testén kergetőztek.
Nem múlt el. Két fiunk őrzi ezt az álmot.
Kiégett kamaszkorunk minden csillaga.
Ne aggódj, nem kell hozzám visszatálnod.
És már én sem talállok sohasem haza.
A szivacson. A kádban. Széles terpeszed.
Szememben még zajlott bátor ásatásod.
Elszaladgált perceink, bolond természetek,
belakják a szemem, fájó villanások.
Szerelmes harcaink képeit míg nézem,
hálát borzadok, hogy voltál feleségem.

ÖRÖMÉNEK

Az udvaron. Az udvaron. Ma éjjel is elvakarom
a varramat. A varramat. Valahogy megmaradt.
Az ég alatt. Az ég alatt. Csak én vagyok, én, csak a rom.
A fényvel festett csillagok: nem. Csak én csavaroghatok.
Az ég alatt az akarat. Csak én pazarolhatok.
Az unalom. Ma csupa rom. Kedvem kis hullócsillaga
ma aprópénz. Unott szépség. Csekedli ma.
Milyen sok öröm otthona. Milyen fényes és nagy a ma.
És én milyen fényes vagyok! A szürke csillagok
belőlem isznak éhesen. Ők pusztulnak, én létezem.
Az udvaron. A képeken. A ruhátlanul szép testeken
nyomot hagyott a két szemem. A folyó értelem.
Ékszer leszek az Istenen. Ha mennem kell majd innen el.
Mert voltam bátor mindenem nyomot hagyni. A térdemen
hitek nőttek fel, emberek imáimon, mint szent hegyek.
Kibírni mindezt? Élve nem. És nem kellett megértenem!
Nem voltam soha kénytelen. Mert nem falt fel a kényelem.
Legyél áldott, szívem! És valamennyien.

KIRÁNDULÁS

Nem történik amúgy semmi különleges.
Kígyózó unalom verdesi szárnyait.
Itt-ott felfedezem sorsom limlomait.
Minden színtelen. Mindent átszínezek.
Tegnap láttam apám. Sétált céltalanul.
Húszéves lehetett. Nem vett észre talán.
Nem volt semmi közünk egymáshoz, csak a csend.
Jó volt látni, ahogy sétált, hetyke legény.
Mást kívánt a szemem. Őszben szunnyadozó
fák, utcák, gyerekek ártatlan színeit.
Évát. Mint a csodát: lassan, céltalanul.
Nem kísértenek épp emlékek, se jövők.
Isten sincsen, amíg át nem gondolom őt.
Arcom Napba merül, lassan süllyed alá.
Úgy jár át az idő, mint zebrán a vakok.
Nincs késő, igyekeznem nem kell igazán.
Vágyam szálazom itt, börtönben, helyemen.
Versben bujdokolok. S lassan visszamegyek
könnyen könnyesedő, bármire rásimuló
szemhéjam köpenyébe.

KESZTHELYI REZSŐ

OTTHONBÓL SZÁMÚZÓTT OTTHON

folytatás és befejezés

3. A TALÁLT ÁLLAT BÁJA

A muzsika méhe

hol csöndjévé hallja
önnönmagát.

Újfent

A vers lyrája:
mikor csupán az,
ami a páratlan,
fogyhatatlan titkú semmi.
(A zengzet meg
klapanciákká nyúzódik.)

Vélelem

Reggeltől estig
gondol rám a gondolatom,
ám amit vél,
igazában nem én vagyok.

A talált állat bája

akit önnönmagában lel,
ő a gazdája.

Adottság pillanat

Ha értem támadt élet lennék,
vagy legalább az, ami csak egyéb,
amolyan sok árva tőkély.

A föltámadást percről percre megváltani –
miként eszem megremeg hirtelen illatokra,
és édes sírássá válik anyaga.

Hófelhőm, anyácskám, kedves, a tengeren
szerteszt merő ibolya meg hópelle reszketés –
és halandók, kiknek szőlőszemsokadalma
szikrázik alá a mennyboltból szakadatlan –
valamennyien amolyan
sok árva tőkély.

Létbírás

A minap reggel, jó korán, amikor a zuhanyozóba tartottam az öntözőkannáért, a tornác lépcsőjének legalsó fokán várakozott a macska. Mielőtt idáig óvakodott volna, hosszasan leselkedett a szemközti kert babérkerítéséből. Öntöztem a kicsi kerteket, ő meg állandóan a nyomomban volt, de ha a kannából kilöttyent, vagy a rózsából félresugárzott a víz, megijedt, és szaladhatnéka támadt.

Felállítom a napernyőt, bár még odébb tart az udvartól a nap. Elrendezem a két széket az ülőpárnákkal, a kőasztalra készítem a kávéscészét, a pipát és egyebeket. És miközben várom a kávé, tejet öntök egy műanyag tálba, kenyeret aprítok bele. A macska nézte, mit csinálok, és most lefetyeli a tejet a kenyérdarabok közül.

Kávézom, és pőfékelek. És tervezgetem az időmet, miközben nézegetem a macskát, aki hol a közelemben, hol nem.

Általában nesztelenül érkezik, és nesztelenül távozik. A macska. Miként a hóhullás. H. ilyetén szavaival:

Őn, barátom, valahol van, és nincs senki, aki arra hivatott, hogy a jelenlétét és majd a hült helyét felbecsülje. Van, és azzal van mindenütt, amivel nincs sehol. Észrevétlenül, helyek nélkül változtatja a helyét. Miközben csupa fül, csupa szőrzetideg. Akárha a macska. Földideg. Talajideg. Akár a macska is mondhatná ezt. Ennyit mondhatna, ha mondhatná. A lényében nincsenek fogalmak. Fogalomesemények. Viszont teli léteseménnyel. Az önlényemben azonban vannak fogalomesemények, holott macska is van, észrevétlenül, nesztelenül, merő szem, merő fül, ki létét ama dolgoktól kapja, amelyeken él, ismeretlen testvér.

Felnéztem.

Az égbolt merevkék-merevfény, az égitestek, kik most éppen felettem, sehol. Mintha az égboltban a fénytől sehol semmi. Semmi csillag. A nappal éjszakája halad ott.

Rágyújtok. Lélegzésficamok. Szívverésficamok. Újra. És fénytetszhalál. Túlságosan vakító. Amonnan. Vérgyengülés. Eminnen. Gyújtógetnem kell mindent, ami csak lehet a meghalnihoz. Különben az elmúlás nem tartana ki az elmúlásig. És, ugye, az öröklét nem az elmúlás összefoglalása, örökös fogadása? Nem is lehet az, hiszen nincs öröklét. A szakadatlan múlás, aki létezik.

Újból cigaretta, parázsról parázsra.

A macska a bejárati ajtó függönyével játszik, hemperegve. Kedveli a függönnyt. És az előszoba szőnyegét is. Alábújik vagy napozik rajta. Mikor hogy. Nem tervezi, mit hogyan. Mit hogyan önnönmagát. Adódik, a világból, ameddig maradhat benne. És belőle is adódik a világ, ameddig maradhat benne. Aztán egyikük se marad a másikban.

A pipáért nyúlok, megtömöm, csiholok, aztán eregetem a füstöt.

És mintha szunyókálnék. Ám nem igazán, mert látom a macska önfeledt játszadozását. Tökéletesen magányosan. Mert tökéletesen egyedülvalóan, következőképpen tökéletesen szabadon. Önmaga tárgya. Nem talált tárgy. Öntalálat. Vagyis. Öntalálkozás.

Ma reggel nem vittem ki a napernyőt, sem az ülőpárnákat. Öntöztem ugyan, hiszen nem szabad mulasztani a növényeket. Elszívtam a napi első pipát. Friss vizet engedtem a macska táljába, és kitettem a kerítés tövébe, összeszedtem néhány holmit, és indultam, még nem tudva biztosan, hova.

Végül is elég messzire. A várost körülkísérő sétány végébe. Sétálva. Nekem a séta, sután fogalmazva: a történet nélküli való. Ahogy H mondaná: a séta séta. Lényembe költözteti mindazt, amiben haladok. Ezért csüngök rajta.

A sétány bebújtatott a parkba, amelyen át kellett haladnom. És ott: virágzásukba haló agavék, a széltől görnyedve

nőtt túlevelűek, a tenger felől. Jobbra terasz, rajta fügekaktuszok. Narancssárga, piros, püspöklila gyümölcsökkel, virágokkal teli, egyeseken. Elfacsarodott a szívem. A hajam gyökerétől a talpamig sajogtak a színgyümölcsök és színvirágok; az agavék és a görnyedt fák, meg a köztük kékelő tengertöredékek. Mindazok, amik már voltak, és most azzal kerülök vissza hozzájuk, hogy vannak, az emlékképek özvegyeként, és újfent jegyeseként; olyan gyöngédségtől átszóttan, mint akik azért nem tudják, hogy vannak, mert vannak.

Komótosan lépegetve értem a sétány északnyugati végébe, ahol kicsi, szakadékos öblöt vájt a tenger, vagy a szakadék engedte magához a tengert. Csak egyetlen fa árválkodik itt, amelynek árnyékát körbejárta a nap. Ott telepedtem le.

Heverek egy túlevelű ritkás árnyékában, mellettem szikla nyúlik hosszan, és merül alá a vízbe. Szemközt hatalmas színanyag domborodik, és lélegzik halkán és lassan, és kékségein a gyermekkor tiszavirágainak szitáló felhői. Mennyeieknek kellett elmúlniuk tőlem, mire megjelenhet ez a látvány, és most éppen benne testesíthetőnek meg. Halott életek és dolgok verőfényei egy még mindig ártatlan önállapoton.

Mint ha jobb könyökökre nehezede nyugodnék, tökéletes mozdulatlanságban, tökélyében a tétlenségnek, holdtalan, csillagos éjszakában. És mint ha előttem a tenger homályló virrasztása, és sejtellem sincs, mi történik, és mi múlik, itt és majd, csak érzem, anélkül, hogy az érzés megnyilvánulna bennem: megítélhetetlen anyagjelenségben fog, ami maradék még nekem, de nem esik meg velem semmi: múlok, és nincs jelentése.

Fél könyökökre támaszkodva heverek a túlevelű fa ritkás árnyékában, amelyet körbejárta a sziklán a nap, és nagyon szeretném, ha onnan jelennék meg most ide, ahol semmi se mozdul. És annyira eljutnék magamból a mindenekben, hogy nincs más élni, és ilyenkor van, amit élek.

Közben hurcolkodtam az árnyékkal a fa törzse körül, mígnem annyira megnyúlt, hogy túlfeküdt rajtam. Úsztam, törülköztem, öltöztem, és a sétányra kapaszkodtam. Magamon mosolyogva ballagtam haza.

A felső szomszéd házának teraszáról lehuppant mögém a macska, és jött velem az udvarba. Ott megállt, farkát fölfelé kunkorította, és leste, mit teszek. Kinyitottam az ajtót, félrehúztam a függönyét. A hűtőből bort, vizet és néhány apró halat vettem ki. Töltöttem a borból és bele a vízből. Lassan kortyolgattam. Aztán a még félig teli pohárral, pipával és az egyik ülőpárnával a kőasztalhoz telepedtem. Rágyújtottam. A macska kitartóan figyelte. Vártam. Ő is várt, moccanatlanul. Végül én mozdultam. Letettem a félig szívott pipát, és kihoztam a halakat. Kiválasztottam közülük kettőt, és a kerítés tövébe hajítottam. A macska odaszaladt, és

habzsolva eltüntette. Az egyiket. A másikat csak megszagolta, és visszaporoszkált hozzám.

Nem értettem, miért hagyta ott a másikat. Akkor értettem meg, amikor hol a markomra, amelyben a többi hal volt, hol meg rám nézett, kérdően. A lábam elé ejtettem a halakat. A macska mind megette, mert jóformán a kezemből akart kapni. Így költötte el vacsoráját. Aztán a szokásos tisztálkodás, nyújtózkodás. Majd felugrott az egyik székre, összegömbölyödött, és szunyókált. Esteledett.

Zuhanyoztam, utána tükörtojást sütöttem. Sóztam, borsoztam. A konyhában fogyasztottam el. Készítettem még egy vizes bort, és kimentem cigarettázni, nem kívántam a pipát. A macska csak fél fülét rebhentette jöttömre. Szundikált tovább. Fújtam a füstöt, és néztem, merre oszladozik. Csak úgy. A macska előre meresztette a mancsát, abból meg ki a karmait. Jólesően és elégedetten. Végül nesztelenül tűnt el a sötétben. Rám se hederített.

... Gondolatban még vele időztem, amikor a takaróval a kisebbik szobába mentem, és lefeküdtem az ágy mellé, a padlóra, és nem hallatszott más, csak lélegzésem nesze a takarón és szívem dobogásának sejtelve.

És ha valaki ezek után megkérdezné, vajon mikor írtam a fentieket, azt válaszolnám: természetesen semmikor.

4. EPILÓGUS

Séta a színeken

Ó, ti sose halványuló kökörcsinek
sétányomon –
az égtetek a tengerárba térnek,
ő meg vissza amoda –
szívemnek szíve az otthona,
és egyetlen kincse: örült,
mikor sírt valaha –
sose látja fényét a fény;
őszül ereimben a vér,
nem jelképe az életnek az élet,
viszont láttam: cédrus csúcsára
holdszótt gólyák telepednek
alá,

míg kel a Nap, a kecses szárnycsapás.

Este

Epilógus: Előbb vagy utóbb megéli az ember: mi a búcsú, mikor igazán időtlen.

Összecsuktam a napernyőt. Még érte a nap a szőlőindákat, és a kicsi kertekre is vetült némi narancssárga fény, de már nem volt szükség arnyéktakargatásra. Hamarosan teljes lesz az alkony. És hűvösödik.

Teríték a kőasztalra. Halsaláta, sötétbarna kenyér, villa, asztalkendő, pohár, fehérbor és ásványvizés kancsó. Töltök, és aztán eszegetek. Közben lebukik a nap, elcsitul még a szellő is. A temető fái némák. A citromfa közelében ott ült a macska. Bementem a házba, és egy doboz szardíniával és konzervnyitóval jövök vissza. Kinyitom a dobozt, és a macska táljába szórom bőséges morzsalékát, rája csurgatva az olajat. A macska két-három ugrással a tálnál termett. Mohón, szinte elvakultan esett neki az ételnek. Jóleső érzéssel néztem.

A macska mosakodott, aztán a lábához heveredett. Megtömtem a pipát. Másodszor próbálkozom, mire sikerült rágyújtanom. Lassan, kényelmesen szívogattam. Már teljesen sötét volt, mondhatni: csillagsötét. Benne nézem, ami a kisebbik szoba egyik falán a csillagterkép, kékséglapján parányi mész- és narancscseppek, és most itt, felettem az éggömb fele, amelyben kelnek, emelkednek, majd hanyatlanak, elmerülnek haladtukban az égitestek, csillagképek. Ilyenkor, kora ősszel a Nagymedve, Kismedve, Hattyú, Lant, benne a Vega, a Tejút távolodó patyolatpántja, és akármerre akárhány más valóság semmi.

Valaminek a kellős közepén henyélek, és nézelődöm. A látható egeket, ahol további látóhatárok vannak; pontosabban: gömbövek. Am azokon túl? Az utolsón. A gömbsüveg? A végső felület. És azon túl? Van-e még gömbsüveg? Felület. Érintő. Ekképpen könnyelműsködött közérzet-geometriám, avagy lélekgeometriám.

Életeszemnek felfoghatatlan, életlelkemnek azonban átlélhető a semmi. Az előbbi úgy van vele, hogy a mérhetetlenségig haladva a hatalmasban, és ha fordítva: a mérhetetlenségig haladva a parányban lehetetlen a semmiig jutni. Az utóbbi meg úgy van vele: a létet kimeríthetetlenül szülő és egyszersmind vesztő, való nélküli valóság.

Akárhogyan is vannak ők, én, a harmadik személy gyönyörködöm az égboltban. És ettől szakad rám a félelem. A hiábavaló. A véget érésé. Kapkodva tömtem újjalag a pipát. És a lehető

legközelebbre néztem, levéve szemem a csillagokról. A gyufaszálra, a körmömre. Nem először fordul elő velem. Amikor a rémület. A hiábavaló. Amikor a véget érés. És akkor a csillagtérképre. A lámpára. A vekkerre. A kavicsra. A tollakra. A hűtőládára. A függönyre. A fehérre. A zöldre. A hangyára. A gyíkra. A sajtra. A kerítésre. A kapura. A temető fáiak susogására.

A macska nyújtózkodott. A sötétségbe meredt, és elillant.

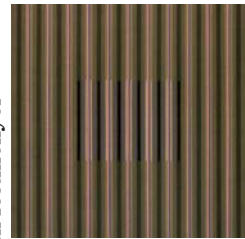
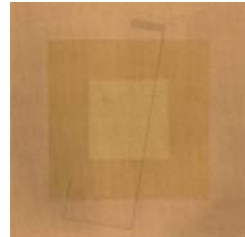
Összecsuktam a székeket, és a kerítésnek támasztottam őket. Hónom alatt az ülőpárnákkal mentem a házba. Bezártam az ajtót, behajtottam a zsalut, vetkőztem, villanyt oltottam, és lefeküdtem.

A félelem járt az eszemben. A hiábavaló. És a véget érés. Arcomra húzom a takaró-lepedőt. Nem tudom kérdezni magamtól, mik is járnak át, keresztül-kasul.

Hallani az óratorony órájának ütéseit. Nem számolom, mennyit. A szemközti falon a régi csillagtérkép, kékséglapján parányi mész- és narancscseppek. Elmosolyodtam magamon. Mert hát miért is félek, amikor félek.

Reggel indulok haza. Nofene! Haza? Az meg ugyan hova?

A tatfedélzetről nézek vissza a hajó nyomvizére. Tökéletesen egyenes, mivel az iránya olyan. Habzik a sótól a két széle. Köztük meg olyan a tenger színe, amilyenre nem találok színfogalmat, annyira szín.

Halmi-Horváth István festményei

SZABÓ IMOLA JULIANNA

A KÖTÉLTÁNCOSNŐ LÁBA

a kötél tánconő zsisbadt lábbal ébredt. folyt a verejték a tenyerén, az erén, ami nem hitt az ünnepélyességnek. miféle téveszme volt, hogy belebújt a gondolatba, hogy volt még a rádióban zenebona. csak a testben nem. a haldoklás olyan, mint az újságpapír. égetheted, ha már elolvastad. a hazugság nyakcsigolyái a másikban mozdulnak el. nem szerethet valakit, aki nem szereti őt sem. a kötél tánconő vére úgy folyt szét az álmon, mintha szent péter könnye lenne. ha hold nem volt, csillag se legyen. kifogyott az ég kabátjából a remény cérnája. foszlott az ég. a rettentő félelem már szétszórta arcait, és már senki sem tudta, melyik kié. miben rejlik ez a végtelen elmúlás, és honnan tör majd fel a semmi. asztalokhoz ült. hallgatott. beszélt. a szoknyáján a fodor a mulandóság combjára ült. még nincs íze, már van mustja. még nincs jelene. de sok a múltja. a pohár kesernyésen koppant a zománchoz. lyukak és félutak. ínyhajón imbolygó vadászok. ma menni kellett, de a láb, mintha tudta volna, hogyha ma leesik. akkor nem lesz ebéd. se húsleves, se tojasos nokedli. csak az a repülés, ami tündérként kap a hónaljába, és emeli, ameddig lehet. a kupoláig, a koszos menny küszöbéig. addig, amíg a földhöz nem csattan, mint egy légüres, de húsos falevél.

mint a fürdőkádból a víz, úgy folyt ki belőle a mondat. már nem szeretett beszélni. már nem volt szótag, ami ne marta volna a nyelvét. csak azt a dalt tudta dúdolni. mint kanalat a méz, úgy meritgette, folyatta magában a dallamot. csak az nem fájt. felvette a ruhát, amit a gőz önállóra vasalt, és lefutott a közértig. tej, kenyér, vaj. hétköznapi ravatal. zsebes cédulás. naphosszat repkedett jelen és múlt között. csak maradék savanyka kakaó a bögre mélyén. elnyúlt a kádban, amiben már nem volt víz. földi sellő, filézett harcsa. balaton. utálta, hogy a bőréhez hullámszik mások vize. csak feküdt, mint egy feltálat húszelet, akiből folyik a lé. miközben az ebéd már rég odaégett. nem értett ő ehhez a hétköznapi csendhez. nem tudott ezzel az önmagával mit kezdeni.

úgy pattant szét a jég, mint az a furcsa emlék, ami napok óta feküdt a mellkasán. szorította. volt benne valami végtelen magány. a tél mindig letépte a gombokat. kifosztotta a veséket. eltakarta a kupolát. a háztetők beletörődve aludtak a szélben. remélve, hogy eljön majd a tavasz. csak egy kötél tánconő volt. a cirkusz bezárt, az ünnepek miatt nem

maradhatott nyitva. ki hitte volna el az illúziót, amikor mindenki magának teremtette. ez volt a karácsony igazi üveggömbje. az elhullás igazi törése. van, amiről még hallgatni is fáj. dióban a bél. a fák megdermedtek a szélben és a porondmester szakálla berohadt a fagyba. minden poshadni kezd, ha sokáig áll a végtelenben. megázik és kiszárad. emlékezett még az oroszlánra, akinek nem maradt egy foga sem. csak nevettek rajta. a szelídítő megverte szégyenében, mert arra emlékeztette, hogy mennyire gyáva. és az emberek csak nevettek, azt hitték ez csupán egy furcsa szám, semmi több. a kötéláncosnő csak nézte a képet, amin meghajolnak mindannyian, még utoljára együtt, a közönség előtt.

a részek felköltöztek a porcelánfelhőre. kiüresedett szemüreggel nézték a koszorúkat a sírokon. ide temették azokat, akiket elfogott a közöny. a cirkuszi varázslat néha nem működött. főleg azokban, akikben nem volt hely. felismerte őket. máshogy vetült az esernyő árnyéka az ilyenekre. máshogy néztek a kalapból kibújó nyúlra, az ujjbegyben remegő ízületre. a kötéláncosnő csak nézte az asznapi újságot. a kenyérbetűket. az angyalok asznapi kedvetlenül pókereztek. volt bennük valami kimart csalafintaság. ha megmenteni nem tudtak asznapi senkit, legalább nyerhettek volna egy pillanatnyi megnyugvást. az asztal és a székek olyan szelíden ültek, hogy a gyomorban megállt a pokol. ennyire egyszerű volt ez a révület. a legkisebb angyal bedobott mindent. az esernyő meg olyan vékonyan szűrte a fényt, mintha a tavasz szemüvege lenne. nem tudott már visszalépni. mennie kellett. pedig az ő angyala nyert asznapi este.

elmúlt egy év. ültek a teteme felett. aprócska szemtelenség lett volna még inni is. a kötéláncosnő felszaladt harisnyája mögül nézte az ünnepet. salétrom. és számvetés. leltár nélkül. aki sebet akar, az kap is. a szilveszteri kavalkádban nem maradt más talpon, csak egy borospohár. a szépség mulandó, jegyezte meg a céllövöldés, aki még sohasem lőtt szívet magának. az öltöző tükre úszni kezdett az égen. a varázsló még csak mosta és mosta azt a koszos múltat, ami a nyakáig ért. és az út, ami a városig vitt, reménytelenül hosszú volt. senki nem mert nekivágni. újév ide vagy oda. szalmiákszeszes benuulás. eldőlt székek románca. ha túl sokáig vár valaki, már nem tud elindulni. ha folyton jár, nem tud megállni. a bohóc pedig két órája zokogott az asztalnak dőlve. senki sem hitt neki. pedig azon az éjjelen, egyszer csak megállt benne valami.

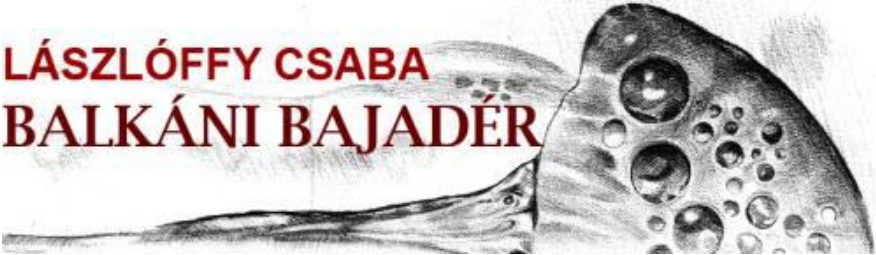
néha az igazság olyan mélyen van, hogy már fel sem lehet hozni. a pillanat olyan finoman tűz a napba, mintha üzenete lenne. az asznapi tömeg füledten ült a székekre. romokban hevert bordák és kételkedő tekintetek. mindegyik csak ült a térbeli ponton. kivéve azt az egyet. olyan volt az arca, mint a grafitrajz eső idején. a szemében égett az a valami, amit csak az tud, aki már máshonnan nézi a reményt. a gyöngyhalász nem vett levegőt. csak ült. ismerve a mélységet, a veszélyt

és a fulladást. a tét nélküli játékot. nem volt számára káprázat. csak tény. páncélos hal volt, aki vagy kicsúszott, vagy elbújt, mikor honnan jött a fény. ő volt a legtökéletesebb ezen a földtelen-kerekén. ő volt a legtökéletlenebb ezen a tengermélyén. és mégis, a forgószelel aznap a cirkuszba hozta. sántán és félszegen. vakmerőn és szótlan. a kötél tánccosnő meg remegő kézzel fogta a pillanatot, ami aznap maga volt a Hold, a szilaj ég. és a semmi, amiért érdemes lett volna meghalni.

a kardnyelő a kenyeret vágta. a bohóc pedig reszketeg nézte a narancsot a tálon. mindenkinek megvolt az eszköze arra, hogyan ne legyen boldog. félig-emberek egy alig-életben. kora esténként mindenki csak nézett maga elé. várták a percet, amikortól el lehet bújni önmaguk mögé. amikortól nincs többé saját arcuk. nem volt hozzá maradásuk, túl nagy volt hozzá a merszük. az elefánt aznap csomót kötött a megnyugvásra, de mint a kibelezett zsemle, úgy száradt kívülről befelé. nem volt mihez képest lenni. az eső meg úgy mosta a kupolát, mintha karja lenne. a távolság szétfolyt az alkonyon. a kötél tánccosnő képzeletben lassú táncba kezdett a gyöngyhalással a zuhogó eső tenyerében. a libabőrre ázott víz megmosta az álmok lábait. a lépéseket. olyan volt, mint London. ahol sohasem járt. az eső meg szétkente a tájat az ablakon. a részeg angyalok följük tartották az esernyőket. csak nézte az arcát, a hatalmas orrát és a száját. otthonos volt. szárnyalóan könnyed, mint még soha azelőtt. a kardnyelő, mint a vaját, úgy vágta el az ujját. a csendet bevarrta az üvöltés. ijedtében még az ég is elfelejtett sírni.

a gyöngyhalász a vonaton fulladt meg. úton a semmibe, messze tőle. még látta, ahogy távolodik. még emlékezett a leheletére. még volt mit becsomagolni. állítólag nem szenvedett. csendesen ette meg a halál szája. miként a kötél tánccosnő lábát. nem mozdult többé. csak nézte a távolságot, ami pont olyan közel volt, mint a gyöngyhalász. és pont olyan érzéketlenül fáj, mint a merülés.

LÁSZLÓFFY CSABA BALKÁNI BAJADÉR

(Sorsunk)

Sorsunk egy tyúkketrec mögül
reszketeg ország ispotályba
vágjik (nem telik balladára) –
pannón dombok körös-körül
a hír sem közelít – távolít inkább
attól ki rád gondolva küldte rég
mi tart meg egyensúlyban hogyha még
csontod mögött is porladó idill rág (?)
mindig a prímet játszod a terep
bármilyen hullafoltsötét is volna –
bár nem is áll olyan rosszul neked
ha kissé csapzott a farkasparóka.

(A megkésett herold)

Milyen titkot tartogat számunkra a herold?
otromba zajok közt vágatott (vagy lapult
lihegve) míg eljutott idáig – a fájdalom
prérijéről megsárgult lapokat elavult
híreket mentve ki – jött toronyíránt tomboló
viharban csontszárító aszályban csökkent
tömeghangulat-hisztéria közepette (íme a múlt:
Isten ujjbegyéről egy vércsepp semmi több)
ki visz lopótököt az unokák póré
asztalára – kelt-tészta arcú öregek!
síkátorokból süvítő észveszejtő vadság
(„nagyapa mi történik veletek?”)
fölösleges óvakodni a darázs fullánkjától
már hogyha a mézes kanta száján kifér
torokszorító sebességária – a sivárság
fojtogató sivatagában a beteljesülés mit ér?
2011. augusztus 10.

Balkáni bajadér

„Cseréld el a sorsunk, rostáld ki az átkot,
kezd az időn” (Rimbaud: *Egy értelemhez*)

Kiszáradt nyelvcsövedben forni kezd az alvó
vulkán; mintha áldozat lennél, harci trófea,
úgy hurkolódik, fojtogat a kitzasztottak indulata
– a magány. Egy rúgásodtól ha kiszakadna az ajtó,
vagy fel tudnád tépni az ablakszárnyat;
lobogó sörényedet nem siratod már, sem orrod
tövében a sötét árkot, melyben lehorgonyzott
a keserűség s a harag. A szemgödör is rég kiszáradt,
csak a föl-fölkavart salak, nincs ami feloldja.
Homályban mennyivel könnyebb kivédeni a vak
idő polipkarú ciklonjait? A zsákmány másé – hanyatt
ne vágódj, ha netán az állati rémület négy végtagodba
költözött; hisz te vagy a zsákmány! Ne keresd
azt a valakit, aki már soha nem azonosítható veled.

Helyeslünk téged, módszer!*

Kétezer év gyónás (abból hány száz év
locogás?) és közben üetés a bűn felé –
részegség kis viglíája (annyi dicsővé tett
korszakunk), agyunkig hatoltak az ősi *hősi*
kürtök; hajdani menedékhelyeink bombasztikus
hazugságoktól bűzlő mélységek. Vitakozhattok
tovább szakadó esőben, hófúvásban, zöldre
fagyott ajakkal, úgyis elfolyt már minden
közvagyon a testvériség ünnepein.
A virrasztás korma permetez; az új álharmónia
kezdete előtt jobb, ha lecsavarom a napfényt.

*Rimbaud

Közhelyes fogalmak

Az ismétlések azért közhelyesek
mert közben elfelejtjük a lényegeset
és a bizalom megrendül a régiben
(az újnak kinyilvánított valamiben)
de mi köze ehhez a bűnnek?
eredeti tartalékai tűnnek
fel minduntalan
nem kell ismételnem magam –
azt ami *emberileg* bennem
(benned is) kimeríthetetlen.
2011. július 10.

Nekrológpróba

1.

Karddal kivágott fehér-fekete metszetek – emlékeztetőül,
hogy a történelmi idő lejárt, s az óra fölöslegesen ketyeg.
Zavartalan elmével is: akárha *vékony jégen* táncolnál,
mint egy bohóc. Fölfoghatatlan, hogy mennyi fölösleges
energiát pazaroltál el, botor zarándok, egy hasmenésnyi
kiruccanásra. Vakmerő nekirugaszkodásaid éppúgy
hanyatlásra ítélték, mint a tűnékeny folyótükör vagy a
csendben záporozó falevelek. Álmodban vinnyogva
múlsz ki a tépett hústól s a sokktól, ha megkímélt is
a patkányfogó. Még hogy nem voltál hipochonder (?) –
ámde bőven kiérdemelted, hogy elfelejtsenek.

2.

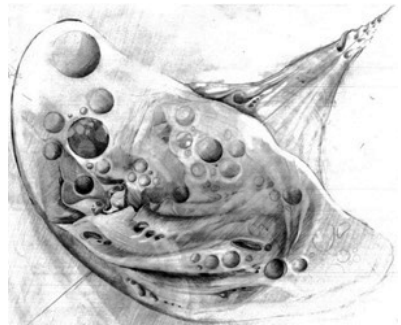
Fölbredni, nagy műgonddal az élhetetlen puhányok
között (ez már a másvilág?) – mondd, mi lesz, hogyha
a folyótorkolatnál véget ér a hírneved? Ha csak egy beteg
varjú károga végnélküli alázattal a szövegösszefüggéseket?

Jerikó-komplexus

Ló-hörgésbe, hulla-csendbe fúlva élek;
 zsibbasztó lázálom – jerikói vének,
 holttengerbe hajszott
 zsibongás, hit, kétely –
 időtlen időknek legősibb vártornya,
 asszonycafrang, farsang, vérnász és tivornya
 eltemetve kőbe,
 koponyaüregbe.
 Arcvonások nyoma (homokba hült lábnyom).
 Szirmok vízhiányban: ki nem nyíló álom;
 döghalál – ha elér,
 mint őrült szenvedély.
 Hullámkristály-végzet (csak orvvadász hurkok?
 vagy törvényre orvul jogarral lesújtók!) –
 Szembogárba fagyva
 láthatatlan rémek.

(kóda)

Kentaur-magányban katalánok, mórok
 nyomát szimatolja kifenne az orrod.
 Képzleted csorba –
 (Eredj a pokolba.)

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN novellái

A GORILLAKÉPŰEK

Blumenau, a trikógyáros leverten ébredt. Előző este összeveszett a feleségével, az kígyót-békát kiabált rá, majd azt vágta a fejéhez: „Inkább mentem volna világgá, és nem egy ilyen gorillaképűhöz! Meg is vert az Isten hat gorillaképű lánnyal. Ki a csuda fogja őket elvenni?”

A férfi megdermedt. Annyira váratlanul érte a szemrehányás, hogy hirtelenjében nem jutott szóhoz. Ráadásul az asszony nekiesett, és öklével verte a férje mellét.

Másnap is minduntalan ez a jelenet jutott a gyáros eszébe.

„Még hogy én gorillaképű vagyok!” – ismételte a gyilkos mondatot. Az irodája melletti mosdóba rohant, a tükörhöz. Kopasz, négyszögletes fejét két hatalmas, elálló fül határolta. Orra nagy, görbe, lapos; szemöldöke bozontos, a szőrszálak úgy meredtek ki belőle, mint vihar pusztította tájból a derékbatört fák csonkjai; szeme szürke, vizenyős; homloka keskeny, arcán a bőr lyukacsos, ajka vastag és széles. „Nem vagyok csúnyább az ördögnél!” – állapította meg rezignáltan.

„De a lányainkat is gorillaképűeknek nevezte!” – rohanta meg az iszonyatos gondolat.

Karját az égnek emelte, hangja elcsuklott: „Mit vétettem ellened, drága Istenem? Miért büntetsz?”

Később nyugtalanul járkált fel-alá irodájában. „Még hogy ki veszi feleségül gorillaképű lányainkat? Na, majd megmutatom én neked, te drágalátos!”

Megállt az ablak előtt. Tekintete az udvaron áthaladó Putz Palira esett. Kisietett titkárnőjéhez, és megkérte, azonnal hívja be.

A fiatalembert fél évvel ezelőtt vette fel a trikókészítő műhelybe részlegvezetőnek. Pali a műszaki egyetemre járt Sao Paulóban, de ott kellett hagynia, mert az apja szívszélhűdésben meghalt. Anyagi támasz nélkül maradt. Jóképű, csinos férfi volt. A varrólányok mind boldogultak érte. Amióta ő vezette a részleget, a termelékenység majdnem megkétszereződött.

– Foglalj helyet! – invitálta az igazgató kifulladásra érkező beosztottját.
 – Nem kellett volna szaladnod, fiam – mondta –, nincs sürgős ügyem veled. Kávét, teát? – nézett rá rokonszenvvel.

– Teát, ha szabad kérnem – válaszolta a fiatalember, s leült az íróasztallal szemben a karosszékbe.

– Hol is laksz te? – vágott a dolgok sűrűjébe az igazgató.

– Egy szobát vettem ki a szállodában.

– Mennyiért?

– Havonta száz réalért.

– Az sok, nagyon sok! – ingatta a fejét Blumenau.

A fiatalember megilletődve fészkelődött.

– Kedves vagy nekem. Mondhatnám, távoli családtag. Szívemen viselem sorsod. Azt hiszem, a múltkor említettem, hogy az édesapáddal fiatalkori barátok voltunk. Szeretném, ha közelebb kerülnénk egymáshoz. Ezért még ma felmondasz a szállóban, és hozzánk költözöl.

– De hát... – akadt meg a szó Pali torkán.

– Semmi de hát! Így akarom, punktum. Ennyivel tartozom édesapád emlékének.

Míg itták a teát, a részleg dolgairól beszélgettek. Az igazgató módjával dicsérte az ottani eredményeket, majd elbocsátotta a fiatalembert.

Mihelyt hozzájuk költözött, Blumenau a Pali szobája melletti helyiségbe parancsolta legidősebb lányát. „Mától, itt alszol!” – közölte vele ellentmondást nem tűrő hangon.

Múltak a napok. Pali egyre otthonosabban mozgott új lakhelyén. Úgy érezte, tartozik főnökének nagylelkűségéért, ezért reggelente fél órával korábban kelt, és az igazgatót meg sem várva a gyárba sietett.

Harmadik héten a család vacsorára hívta meg a fiatalembert. Júlia, a ház asszonya és hat lánya ünneplőben, mosolyogva fogadták. Palit a nagyobbik lány mellé ültették, elvégre hálósobáik is szomszédosak.

A fiatalember gyönyörű bokrétát nyújtott át a ház asszonyának.

Idestott a hét hónapja lakott Pali az igazgató házában. Egy nap benyitott annak hivatali előszobájába.

– Mondja meg az igazgató úrnak, hogy fontos bejelenteni valóm van!

– Sajnálom, a főnök nincs itt. Esetleg holnap próbáljon szerencsét.

– De ma kell vele találkoznom! – akadékoskodott Putz Pali.

Az igazgatónak aznap a városban volt dolga, csak délután tért vissza a gyárba. Amikor megtudta, hogy részlegvezetője sürgősen beszélni akar vele, azonnal magához hívatta.

– Azért jöttem, uram, hogy Nelli leánya kezét megkérjem – hadarta Pali egyszuszra.

– És miért vártál vele ennyi ideig? – pattant fel székéről Blumenau.

– Már az első hetekben beleszerettem. Legalább három hónapja együtt alszunk, úgy értem, egy ágyban – hebegte a fiatalember.

– Éreztem, hogy ez lesz a vége – tette Pali vállára a kezét az igazgató.
– Mikor akartok házasodni?

– Azt beszéltük Nellivel, minél előbb.

– Akkor ne halogassuk! – ölelte meg Blumenau.

A menyegzőt követő héten az igazgató meghirdette a helyi lapban a varroda részlegvezetői posztját. A titkárnő, kezében az újsággal, riadtan lépett be főnökéhez.

– Bocsánat, uram, tudtommal az Ön veje vezeti a varrórészleget, vagy tévedek?

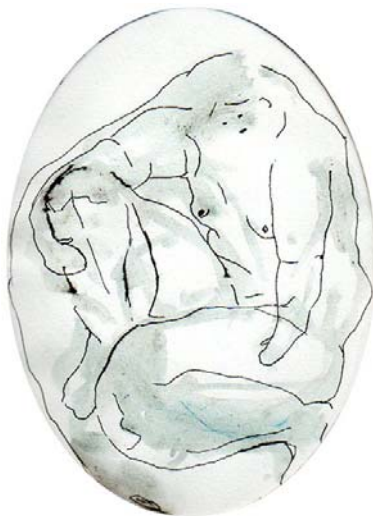
– Csak vezette, kedvesem. Csak vezette! Ha Nellikémmel visszajönnek a nászútról, Palira a kávéültetvényemet bízom. Új részlegvezetőre van szükségem. Kérem, hogy csak jóvágású fiatal emberek jelentkezését fogadja el! Csinosak, jóképűek legyenek, értette? – veregette meg puhán a titkárnő kezét.

Négy év múlva a hatodik lakodalmat is megülték Blumenauék. Onnan hazaérve az igazgató és felesége kézen fogva lépett otthonába.

– Milyen üres a ház a lányok nélkül! – sóhajtotta az asszony.

– Még üresebb lesz – válaszolta ridegen az igazgató, és felöltője után nyúlt. Karjára akasztotta.

– Júlia, évekkkel ezelőtt, egy este nekem támadtál, gorillaképűnek tituláltál. Nemcsak engem, lányainkat is. Azon keseregtél, hogy senki sem veszi őket feleségül. De ők már kirepültek a fészekből, én maradtam az utolsó gorillaképű a családban. Ezennel ünnepélyesen bejelentem, hogy elhagylak. Holnap megkapod a válókeresetet. Jó éjt, kedvesem! – hajolt meg mélyen Blumenau, és a kijárat ajtóhoz sietett.

CSILLAGSZÓRTA ÉJSZAKA

Frida hetek óta készült a szombat esti bálra. Új ruhát varratott, kék, virágmintás rövid ujjút. Mielőtt átvette, kétszer is bement a műhelybe, hogy felpróbálja. A legszebb akart lenni a lányok közül, mert elhatározta, hogy megszerzi Lazarust.

A férfi tőlük két tanyára lakott. Négy éve volt házas. Ügyefogyott, sovány felesége két gyermeket szült neki. Frida szerint Lazarus rossz lóra tett, hiszen szebb asszonyt is kaphatott volna, ha türelmesebb, nem mond igent az első jöttmentnek. „Velem sokkal jobban jár, mint azzal a mamlasszal. Miye van annak, még csecse sincs” – gondolta egyik reggel, mosakodás közben, amikor felnézett, és a tükörben megpillantotta kerek, feszes melleit. „A lába is, mint a piszkavas” – gyűrűzött benne tovább az ellenszenv.

Lazarus barna hajú, kék szemű, szép szál ember volt. Dolgos is. Aipiföldjét* mindenki megcsodálta a faluban. Szegény családból származott. Szülei meghaltak. Csak egy-két barátja maradt a helységben, de azokkal csak ünnepekkor találkozott. Pedig hívták vigadni, kocsmázni, de soha nem ment. „Nem vagyok mulató kedvemben, nem olyan fából faragtak” – mondogatta, valahányszor erősködtek vele társai. Volt munka elég a tanyán, azt mindennél fontosabbnak tartotta. Feleségét kímélnie kellett.

Büszke ember hírében állt, s ha ezt nagyritkán a szemére vetették, nem tagadta. Egyszer valaki megsértette, rágalmakat terjesztett róla a faluban. Az ő fülébe is eljutottak a hazugságok. Egyik este kivette revolverét a fiókból, s elindult, hogy megkeresse a gyalázkodót. Az sírva-ríva könyörgött, térdén csúszott előtte, csak hogy megkegyelmezzen neki. Meg kellett esküdni, hogy soha többé nem tesz ilyet, nemcsak vele, de senkivel. Az esetnek híre ment. Lazarus azóta még nagyobb tiszteletnek örvendett.

A bált, amelyre Frida oly serényen készült, jótékonysági rendezvénynek szánták. Bevételéből az új iskola földjét akarták megvásárolni a helyiek. Nemcsak Frida, de a falu apraja-nagyja lázban égett. Adományokat készítettek, buzgón sütötték-főzték a sok finomságot.

A nagy napon ünneplőbe öltözött a falu. Majdnem kétszázan gyűltek egybe. Lazarus is ott tolongott a tömegben. Tíz sült kacsát hozott. Nem akart lemaradni az adakozók sorában. Fehér inget, sötét nadrágot vett fel, barna haját olajjal illatosította. Amikor elkezdődött a tánc,

félénken vonult félre. Az elmúlt évek alatt elszokott a szórakozástól, meg hát asszonya is otthon maradt.

Néhányan a nagy sátor végébe húzódtak. Ott iddógálták a cachacát. Az asszonyok, akiket nem vittek táncba, mintha lenne még tennivalójuk, a pultok körül sűrögtek-forgotak.

Lazarus, kezében pohárral, a táncolókat nézte. Kedvét lelte bennük. Mosolyogva intett egy-egy forgópergő párnak. Egyszer csak ott termett előtte a szőke hajú lány.

– Táncolnál-e velem?
– szegezte Frida tekintetét a férfir.

Lazarus szemügyre vette. Forró, vad vágyat olvasott ki pillantásából. Első indulatra el akarta utasítani. Meg-

büntetni merészségéért. Hogy jön ő ahhoz, hogy egy nő emberet táncra kérjen!

A lány kihívóan állt előtte. Harmatosan, kíváncsian. Ajkán üde, nedves mosoly játszadozott.

Lazarus tétovázott.

Tekintetével méregette, kóstolgatta, körbejárta a hajadont.

– Mért akarsz te engem táncba vinni? – kérdezte alig hallhatóan, s megdöbbsent, milyen bársonyos a hangja.

– Mert tetszel nekem! – vágta rá Frida, s kézen fogta.

Egész este együtt ropták a táncot. Néha félrevonultak. A sátrakon túli bokrok mögé bújtak. Mint éhes vadmacskák falták egymás száját, markolták egymás testét. Frida aznap éjjel veszítette el a leányságát.

Másnap reggel Lazarus kábultan ébredt. Megpróbálta összerakni az előző este foszlányait. Mérhetetlen fájdalmat érzett.

És büntudatot.

– Megőrültél? Tudod te, mit csinálsz? – kiáltott fel a fiatalember elvörösödött arccal.

– Szeretem! Nem élhetünk egymás nélkül!

– Nem mész innen sehova! Érted?! Nem engedlek! Küldd el a szeretődöt, menjen haza! Azonnal takarodjon innen! Vissza az asszonyához, a gyerekeihez! – ordította a bátyja.

Frida magába roskadt. Leborult az ágyra. Heves zokogás rázta vállát. Odakintről Lazarus mindent hallott.

Kővé dermedt.

– Eredj innen! Ne is lássalak többé! Indulj! Most azonnal! – hallatszott kis idő múlva a konyhóból.

Majd sokáig semmi.

Aztán fegyverdörrenés hasított a csillagszórta éjszakába.

Frida harmincadik életévén is túl volt, amikor a falu egyik árváját magához vette, s becsülettel felnevelte.

Lazarus után férfiember többé nem érintette testét.

* Aipi – manioka, Braziliában termesztett növény, gyökere a mindennapi étkezés egyik alapleme

BORA

VALÓSZÍNŰTLEN ÁRNYALAT

kiégett fű a test
 árnyéka.
 kő sodrása
 a pillanat.
 tisztuló ég
 a zuhanás boltíve alatt.

fogást keresel
 a zuhanásban.
 ismeretlen akkordot
 fognak le ujjaid.
 atonális csendbe
 rezdül
 a halál
 asszonyívű
 hangszerteste.

a korhadt kapun innen és túl
 folyamatos jelen.
 embernagyságú lyukon át
 szöknek a színek.
 a verőfény
 sárrá köpüli az utat.
 kötésig süppedek
 a szabadságba.
 nincs alkony-eresze
 a hirtelen leszálló éjszakának.

álmomban csak markom közepén
voltak
bemetszések
mintha sorsom nem nőtt volna velem
visszanyelt köpés a korty,
elvisz a fulladás
forrásához

nem tudom, hol
a fosztóképző a hűségben.
talán ott, ahol az avar
szélben is hallgat.
milyen mustja is lenne
az őszi leveleknek?
komposztált szomj.
mindig idáig jutok
a test felejtésében.
az egyetlen kortyba
sűrített falatig.

az eltévedés útvonalát
tervezem.

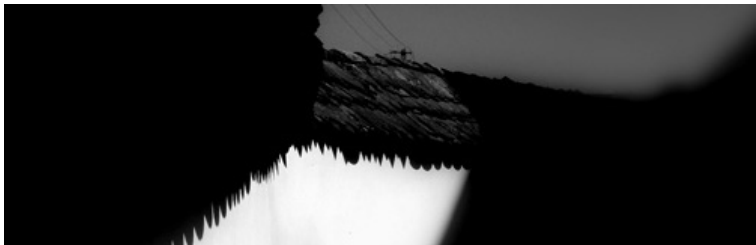
egy térképet,
melyen csak a légvonalakat rajzolom be.
nincs jobbra, balra,
égtájak nem ámítanak.
a meztelenség szabásmintája.
csak azok értik,
akik otthonról
nem találnak haza.

álmomban vagyok
a legfáradtabb.
mintha a felejtésre tárult szem
ébredlétre nyílna.
elpattant buborékként
körvonalazódik a mélység.
mire elhagyom az éjfél,
megépiül vesztés csatáim diadalíve:
az aznapi ég.

kikeverek egy valószínűtlen árnyalatot:
 hűtlen alkonyt,
 mely leszakad a napról.
 éjjel is vöröslük a házfalon.
 a feltűnő rejtőszínbén,
 mint ragadozók,
 a felületek szabadon mozognak.
 a vászon szemféhérje
 elővillan.
 a közel világos.
 hígíthatlan festék a távol.
 a nap holdudvarán
 zárt kelyhű hervadás.
 a defloráció virága
 alvadt ecsetvonás.

más a fény,
 mikor kevés az ideje.
 feltámadt fürgeteg,
 mint heródes katonái
 száguld végig
 a betlehemeken.
 avarrá porladnak
 karácsonyfadíszek.
 fák fölé emeli az elhalt leveleket:
 az úr teste! az úr teste!
 a tisztulás árnyéka hideg.
 fájdalomtalan mélyed,
 mint húsban a csont,
 hirtelen másként megszokott.

megrázza magát az éjszaka
teste,
eltűnik vízcseppekben.
marad a felhőtlen szürke ég.
tán csak beszáradt kék.
ugyanaz másképp.
a fáradt szemtől a test
levélnehezék.
a lomb íratlan törvény.
az avar bezúzott
írasmagyarázat.
másképp ugyanaz.

a fájdalom ostorcsapásba fonja
a véletlen vonalakat.
kobzott juss
a térölelő mozdulat.
a zsugorodott testhez
túl tagbszakadt.
szólíthatatlanságod faggat:
van-e álom,
melyben pirkad?

a nyitva hagyott ablakon
 a függöny lélegzetemre mozog,
 mire a tengermorajlás,
 amit álmomba küldtél,
 tiszta észlelés lesz,
 már tudom:
 isten végső zuhanásában
 festi az eget.
 álom és ébrenlét között mozgó szívfala
 engedi át a látványt.
 vért szivárgó gát.
 a strandon mellettem
 valószínűtlenül karcsú
 mozdulattal fejest ugró
 kövér nő vajon
 ébrenlét vagy álom?
 és a te arcod,
 mely közelben a távol intarziája?
 csukott ajtó fényküszöbe
 a következő nap.

zuhanás rejtőszíne
 a meghasadt kárpit
 vitorlavászon-villanása.
 ragyogás nélküli
 szikra,
 mit csak az lát,
 kinek roncsolt szaruhártyája
 egy színre bontja
 a szivárványt.
 s az egyöntetű fényben
 meglátja az istenszobrászt,
 amint a kőből
 a déli árnyat kibontja
 s kifaragja belőle
 az angyalokat.

sóvárgok vissza
porcelán-foglalatú időbe,
mikor szánk volt a csend
csorbult aranszegélye
a közelítő hold
testünk kiemelte
mint téltre a hajót
földre helyezte

a gyulladás ágyékkötőjében
meztelen borzong a tested.
mikor belépsz a vízbe,
nem felszíne,
mélye loccsan a kőre.
kibomlik a felejtésbe
bábozódott ölelés,
egy szárny magánya:
kettézárt rebbenés.

sosem olvasott statisztikákat.
nem hitte, hogy érthetőbb lesz tőlük a világ.
így is tudta: hajnalban távozik
és jön világra a legtöbb ember.
az észre
vétlen
időben,
mikor kivehetővé válik minden
az éjszaka alaktalanná formáló műhelyéből.
próbált minél később lefeküdni,
hogy ezt az időt átaludja.
„hajnalban egyedül, az a legszörnyűbb”
mormolta, mikor már nagyon fáradt volt.
néha mégis meglepte a szorongás angyalát,
ahogy az árvaság vizeibe
visszahelyezte részenként a testét.
zsigereit először,
érezkszerveit utoljára.
pirkadat nélküli hajnal
a távozó angyal háta.

két színe van
 a kifulladás évnék
 november elején:
 fény és árnyék.
 sorsomban jövevények
 elsőíziglen.
 többször letöltött porladási idő
 másodíziglen.
 megváltatlan sírhelyek
 harmadíziglen.
 szépia-gyász
 negyedíziglen.
 engesztelő felejtés
 ötödíziglen.
 hangutánzó csend
 hatodíziglen.
 isten
 hetedíziglen.

a régi sváb parasztházat,
 melynek egyik felére
 tornyot húztak,
 a másikban a rendőr lakott,
 eladták.
 a tornyot,
 miben apám harangozott,
 a földre rakták.
 lépcsők nélküli
 juss a magasság.

a víz éppoly hideglelősen
langyos,
mint anyám keresztelőmedencéjében,
mikor testhőmérséklet alá hűlt,
és kocsonyásan dermedni
kezdett körülöttem
az alkony.
mígnem anyám köldöke alatt
egy villámlás új eget hasított
s őt magam mögött hagytam
a régi égbe fagyva.

„a megszűnésnek, elszegényedésnek erre a gondolatára Hans
Castorp kissé elszédült, fölélmeyedett, és két másodpercre
eltakarta szemét a tenyerével”
(*Thomas Mann: A varázshegy*)

a napsütéses órák száma
a halál árnyékában a legnagyobb.
a nehéz sugarak átvilágítanak,
csontokkal töltik meg árnyékok.
az énekes madarak szintje fölött
a legősibb kétely,
a vízvásztó hit is elmarad.
az idő felköhögött avar.
a varázshegy tiszta tüdőcsúcs.
megmászhatatlan.

A verseket a szerző saját fotóinak részleteivel illusztráltuk.

MAJOROS SÁNDOR

NAGYKANÁLIS

Ignác nagyapám esete a sztapári úttal

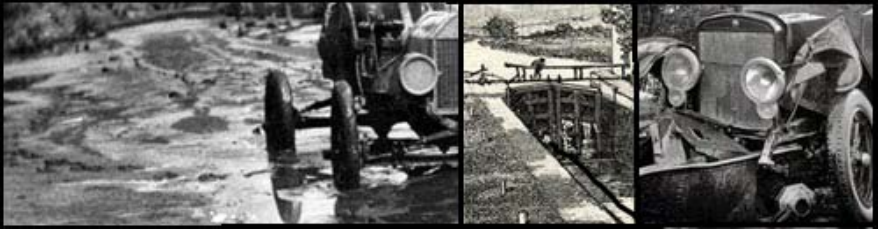
regény, első rész

A Ferenc-csatorna hídja

Az élet sokféle lehet, de a halál egy és oszthatatlan. Nem aprózható fel, nem terelhető másféle irányba, nem váltható át valami másra és nem helyezhető takarékkba, hogy sok apró halált fialjon, amelyek közül kedvünk szerint válogathatunk. A halálnak viszont nagyon is léteznek ereklyéi. Ezek legtöbbször teljesen közönséges hétköznapi anyagok vagy tárgyak, és csak utólag derül ki róluk, hogy magukban hordozták a rontást. Az a fekete automobil például, amelyet Majoros Ignác, a nagyapám vezetett, egyáltalán nem tűnt halált hozó ereklyének. A kocsiszekrénye nem préselődött össze, nem nyíltak szét, de még csak nem is deformálódtak el a borítólemezei, és bár a motorháztetője kinyílt és valamelyest hátrahajlott, ez nem tűnt helyrehozhatatlan hibának. Ha a jármű utasai történetesen ott állnak a töltésen, és fázósan toporogva várják a Zomborból érkező segítséget, nem suttozta volna senki maga elé, hogy óh, istenem, milyen csodás megmenekülés! Egy ilyen malórt karcolás nélkül illik megúszni. Aki nem sajnálta a járművét, és elég vakmerő hozzá, akár még fogadásból is megkísérelhette volna, hogy áthajt a befagyott Ferenc József-csatornán. A bácskai urak ennél sokkal nagyobb esztelenségektől sem riadtak vissza. Óbecsén az egyik méltóságos például úgy ünnepelte a születésnapját, hogy pányvát köttetett a góréjára, és a cigányzenészekkel megpakolt építményt végigvontatta a városon. Ilyentájt történt az is, szilveszter és vízkereszt között, már ha egyáltalán hinni lehet ezeknek a ki tudja, milyen ösvényeken, rejtekutakon közlekedő pletykáknak.

A hivatalos rendőrségi jelentés szerint a sofőri minőségben tevékenykedő nagyapám 1938. január 1-jén a Zomborból Sztapár felé vezető úton elvettette a Ferenc József-csatorna hídját és beleszaladt a Nagykanálisba. A ritkás hóval behintett bácskai táj fölött egyenletesen szürke volt az ég, és lehetett vagy mínusz tíz fok hideg. Ha valakinek az a képtelen gondolata támad, hogy ezen a napon megy ki a határba szarát vágni, megállás nélkül csapkodnia kellett volna a száravágó kapával, de ez a veszély épeszű embert nem fenyegetett. Zombor utcáin szimatolgatás nélkül is érezni lehetett még a petárdák füstjét, de aki automobillal fuvaroztatta magát haza a szilveszterezésről, ezt a csípős illatot könnyen összekeverhette a gépolaj és a benzin szagával. Ha pedig ez a kora reggeli utas ezt megelőzően egy olyan teremben töltötte az éjszakát, ahol legalább kétszázan pipáztak és szivaroztak csaknem folyamatosan, bele kellett törődnie abba, hogy a ruhája teljesen átítatódott a füsttel, és ez csak kint a szabadban vált igazán drámaivá, sőt elviselhetetlenné. Az utas gyomra egyébként is kavargott a töltött káposztától, amelyhez természetesen pezsgőt ivott, nem pedig könnyű asztali fehéret, ahogy úri társaságban illik. Most már késő bánat, az a fő, hogy túl van az egészen. Mire az automobil Zombor szélső házaihoz ér, onnan pedig ki a nyílt országútra, a száraz kőroséprűként meredező nyárfák közé, már nem is gondol a füstös, lármás, petárda- és vadászpuska-durrogásos szilveszter éjszakára.

Az automobil meg-megcsúszott a jeges úttesten. A sofőr két kézzel tartotta a kormányt, és az előre tervezettnek csaknem a felére csökkentette a sebességet. Pontosan tudta, hogy ezzel a tempóval nem fognak délre hazaérni Bajsára. Most nem mehetnek a földúton Kerény felé, hanem Sztapáron és Szivácon át jókora vargabetűt leírva útba kellett ejteniük Cservenkát, aztán pedig Kúlát. Kétszer is átkelnek majd a Ferenc József-csatornán, először itt, a város alatt, egy jó óra múlva meg Szivác előtt. Közben mintha egy nagy, fehér sivatagban bukdácsolnának. Ez még nem is idegesítette, mert legalább százszor megtette már ezt az utat, és a felesége meg a fiai biztosan nem nyúlnak hozzá az ünnepi ebédhez, amíg meg nem érkezik. Mégis majd szétfeszítette a bosszúság. Egy cigaretta most nagyon jólesett volna, de ezt ő maga sem gondolta komolyan: egy uradalmi sofőr a volánnál sosem cigarettázhat, főként úgy, hogy a kenyéradó gazdája ott ül mögötte. A sofőr a visszapillantóban többször is megnézte a gazdáját, mert az a veszély is fenyegetett, hogy az uraság beokádik a kocsiba. Ahhoz képest, hogy tegnap este, a Zsupánián még milyen harsányan és önfeledten búcsúztatta az óévet, most eléggé nyomottnak látszott. A nyakkendő már sikeresen lehámozta magáról, de a kalapját a fején hagyta, ami az ő színvonalához képest több volt, mint illetlenség. Ha a sofőrnek nem kellett volna figyelnie a hó alól meredező, sziklakeményre fagyott göröngyöket, alaposabban is tanulmányozhatta volna ezt a fakó, izzadságcseppekkel karéjozott arcot, ám hogy ez bármit

is megváltoztatott volna a nem egészen húsz perc múlva bekövetkező események menetében, azt soha senki nem tudhatja meg. Az is kétséges, hogy a kenyéradó gazdáján egyáltalán látszott valami nyugtalanító. És ha látszott volna, Majoros Ignác uradalmi sofőr vajon miként segíthetett volna rajta? Meg kellett volna kérdeznie, hogy már megbocsásson, méltóságos úr, csak nincs valami baj? A hátul ülő erre mogorván csak annyit válaszolhatott volna, hogy miféle bajra gondol, Ignác? Nem is tudom... csak úgy..., hebegett volna a nagyapám. Ne képezelegjen itt nekem, tromfolhatott volna a gazda, mert a végén még az árokban kötünk ki! Semmi kedvem gyalog visszamenni azok közé a mihasznák közé! Ez nem fog megtörténni, méltóságos úr, mondhatta Majoros Ignác, jócskán megbánva, hogy egyáltalán belekezdett ebbe a beszélgetésbe. Kifejezetten örülhetett, hogy a gazdája nem forszírozta tovább ezt a dolgot. Valami olyasfélét dünnyöghetett, hogy akkor rendben van, figyelje az utat, Ignác, és szóljon, ha megérkezünk.

Nem bizonyítja semmi, hogy erre a beszélgetésre egyáltalán sor került. Nagyapámat nem ismertem, fogalmam sincs, mennyire volt szókimondó és határozott. Mintha én ülnék annak a gépkocsinak a kormányánál, nem több és nem is kevesebb tudással felvértezve, mint amennyivel ő 1938. január 1-jén rendelkezett. Mereven ülök a sofőrülésen, figyelem a teljesen néptelen országutat, hátha föltűnik egy árulkodó jel, amit ebből a kényelmes, jövőből múltba visszahatólo pozícióból számon kérhetek tőle. Csakhogy ilyen jelek nincsenek. Valamelyik réges-régi hittanórán, ráadásul a reformátusoknál, ahová az óra utáni focizás kedvéért katolikus létemre belopózkodtam, a tiszteletes azt mondta: a Krisztus utáni korszakban már senki sem kap jelet. Rögtön tudtam, hogy ez az egyik kulcsa a nagyapám körüli rejtélynek. Azon a balvégzetes napon nem kapott és nem is kaphatott jelet. Teljesen tudatlanul, szinte ösztönösen ment elébe a sorsának, ami ugyebár olyasmi, mint a spanyolviasz fölfedezése. Miért éppen ő lett volna kivétel a milliárdokat érintő szabály alól? De tegyük fel, hogy az a jelzés mégis ott lebegett az orra előtt, nem a maga tárgyiasult valóságában, hanem úgy, ahogy egy halvány sejtés. Előző éjjel nagy, duzzadó vizekről álmodhatott, ami minden kultúrában rosszat jelent, és abban a pillanatban, amikor az utolsó házakat is maguk mögött hagyták, hirtelen ez jutott eszébe. Mit kellett volna tennie? Ha lefékezi

az automobilt, és úgy, ahogy van, posztókabátban, alacsony szárú cipőben, sofőrkesztyűsen, de hajadonfővel lerohan az útról, bele a fagyott állapotában igencsak bokatoró bácskai határba, vajon más irányba tereli a később történeteket? Ehhez képest a nagyapám szép kényelmes, sőt, mondhatnám úgy is, hogy biztonságos tempóban vezette az autót, és gyaníthatóan esze ágába sem jutott a visszapillantóból a gazdáját studérozni. Már csak negyedórája maradt a Ferenc József-csatorna hídjáig.

Hátborzongató belegendolni, mi mindentől menekülnénk meg, ha képesek lennénk akár csak egy percet is belelátni a jövőbe. Mi ez az egy perc az örökkévalósághoz képest, és miféle garasoskodás a Teremtő részéről, hogy nem enged bennünket hozzáférni? Nem is kéne egy egész perc, elég volna néhány másodperc. A kocka még repülne, de mi már tudnánk, melyik oldala lesz fölül, ha a pörgése abbamarad. Hatalmas vagyont gyűjthetnénk ezzel a képességünkkel, vagy ami ennél sokkal fontosabb, odébb léphetnénk, hogy az eresz alól leváló vakolatdarab ne a fejünkre, hanem mellénk zuhanjon. Ha nagyon szorulna körülöttünk a hurok, bármit megadnánk ezért a képességért. Megtudhatnánk például, hogy egy fémdarab egy-két pillanat múlva a húsunkba fúródik, és innentől nem érdekelné bennünket sem a vagyon, sem a hírnév. Minden törekvésünk arra az egy, apró mozdulatra irányulna, hogy ezt a száguldó fémdarabot, ha csak néhány centiméterrel is, de elkerüljük.

A nagyapám aligha ilyesmin tűnődhetett, miközben a gondjára bízott járművet kifelé vezette Zombor belvárosából. Talán beleélte magát abba, hogy 1938 első napja van, ha úgy tetszik, egy tiszta fehér irkalap, amire most még bármi rákerülhet. A Zsupánia alagsorában az előző éjszaka a megpróbáltatásaiktól karikás szemű cselédek már javában mosogatták a szilveszterezés közben felhalmozódott csetrest, de a díszteremben, a zentai csatát ábrázoló impozáns festmény alatt még vagy félszáz vendég darvadozott. Itt nem fenyegetett az a veszély, hogy valamelyik habókos arisztokrata beparancsolja a góréba a zenészeket, ez a mókázás más miatt került be a történelembe. Enni- és innivalóban sem a vendégek, sem a kiszolgálószemélyzet nem szenvedett hiányt – a száрма még mindig hatalmas üstökben dermedezett a konyhában –, és a javarészt dixielandet játszó zenekar is megfelelt az elvárásoknak. De aki nem csak a flitterezett estélyikben pávászkodó hölgyeket figyelte, azt is észrevehette, hogy a frakkjaikban kissé esetlenül mozgó előkelőségek ezen a kivételezett napon is az üzleti élet, meg tán a politika örökké nyitva hagyott kérdéseiről diskurálnak.

A Sándor király elleni merényletnek októberben volt a harmadik évfordulója. Azt hihetnék, ennyi idő bőven elég arra, hogy az egyébként gyorsan elfogott bűnösöket alaposan kihallgassák, és a vallomásaikból, nyomozati anyagokból képződött vaskos dossziékkal együtt átadják őket az igazságszolgáltatásnak. Három éve húzódik ez

az ügy, és még messze nincs vége, sőt, az események mintha most gyorsultak volna föl istenigazából. Az újságok egyre nyíltabban és magabiztosabban cikkeznek arról, hogy a merénylet szálai Magyarországra vezetnek. A gyilkosok állítólag egy határ menti táborban kaptak kiképzést, és mindezt a legmagasabb magyar politikai körök tudtával és beleegyezésével. Erről beszélgettek most az urak. A szivarfüst vastag, bodrozódó ködébe burkolózva mindez talán nem is volt feltűnő. Mindeközben a Mary Pickford-frizurás hölgyek chérryt kortyolgattak, és a divatról, a hamarosan kezdődő báli szezonról, meg a szokásos városi pletykákról csevegtek. A közép-bácskai magyar arisztokrácia krémje csaknem hiánytalanul képviseltette magát abban a krepp-papír fonatokkal és fenyőágakkal feldíszített teremben. Megannyi öltönyös-frakkos-szmokingos kis- és nagybirtokos, akiket a világháborút lezáró békediktátum ebbe az új országba kényszerített. Itt ragadtak a kastélyaikkal, földjeikkel, jószágállományukkal, meg minden egyebükkel. Akár tetszett nekik, akár nem, kénytelenek voltak mihamarabb beilleszkedni ebbe a számukra riasztóan idegenné változott világba, ahol sem az üzleti élet, sem a hivatalos ügyek intézése nem működhetett szerb nyelvtudás nélkül.

A magyar arisztokratáknak ez enyhén szólva nem tetszett. Túlságosan is jól emlékeztek még azokra a vészterhes időkre, amikor a mezítlábas, lerongyolódott szerb katonaság Újvidéknél átkelt a Dunán, és mert nem ütközött semmilyen ellenállásba, halálosan elcsigázva, de továbbvándorolt észak felé. Állítólag Clemenceau személyesen adta parancsba, hogy tilos megállniuk. A franciák tudták, hogy Magyarország feldarabolásakor ott lesz az új országhatár, ahol a kapituláció aláírásakor antant katonák sorakoznak. És ezek a hullafáradt, sáros szerb bakák teljesítették a parancsot. Lábujjaik közé benyomódott a sár, amitől abban az önkívületi állapotukban tán olyan érzésük lehetett, mintha dunyhán tapostak volna. Az ő földjük nem volt ennyire lágy és ennyire kiterjedt. Akik civil életükben az eke szarvát markolták, biztosan nem bírták ki, hogy ne vegyenek kézbe egy göröngyöt, ne szagolgassák, és ne morzsolják széjjel. Ez igen, brate!, mondogathatták egymásnak, itt kéne vetni és aratni, hogy tavasz végén ne kergetőzzenek a gerlicék a góréban. A magyar földesurak tehetetlenül figyelték kúriáik ablakából ezt az élőhalottakból szervezett menetszlopot. A tisztek éppen olyan múmiaszerűek voltak, mint a bakák, és mert a szerbek már rég megették a lovaikat, talán még a vezérük, •ivojin Mišić vajda is gyalog lépkedett előttük. De mindez már emlék. Most már – hamarosan 1938-at írunk – a bácskai magyar arisztokraták csak útlevéllel utazhattak föl Budapestre. Ha fogcsikorgatva is, de bele kellett törődniük abba, hogy hazájukat Jugoszláviának, pontosabban Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak hívják. Itt kell élniük, és a jugoszláv államvezetés titkos óhajta szerint minél előbb, lehetőleg örökösök nélkül meghalniuk.

A nagyapám nem töprengett ilyen magvas kérdéseken. A zenébe oldott vidám, ünnepi hangzavar kiszűrődött a Zsupánia hátsó traktusába, ahol a legalább annyira népes kiszolgálószemélyzet nyüzsgött. Itt csoportosultak a nagyapámhoz hasonló beosztású uradalmi sofőrök is, akik a messzebről érkezett vendégeket fuvarozták. Többségüknek reggelig nem volt semmi dolga. Akár meg is vackolhattak volna valamelyik nyitva felejtett irodában, de szilveszter estéje lévén ez megmaradt pusztán elméleti lehetőségnek. A nagyapámról szóló kevés információ közül egyértelműen kiemelkedik az a mendemonda, hogy felettébb érdeklődött az emberi faj szoknyát viselő példányai iránt, kivéve a skót dudásokat. Űgy is mondhatnánk, nőügyekben nem volt éppen tapasztalatlan. Nagyanyámat is úgy vette el, hogy már túl volt egy ifjúkori, elhamarkodott házasságon. Egyáltalán nem kizárt, hogy ez a második frigy egyfajta menekülési útvonalat jelentett neki az addigi nagystílv, de alapjában véve mégiscsak botrányos életmódjából. A nála tíz évvel fiatalabb nagyanyám még cselédviszonylatban is kimondottan csúnyácska volt, szöges ellentétben a nagyapámmal, aki azon a fotográfián, amely valamilyen csoda folytán elkerülte a vele kapcsolatos embargót, szóval ezen a fotográfián szakasztott úgy nézett ki, mint Petőfi azon az egyetlen, nevezetes dagerrotípián. A fejtartásuk például tisztára megegyezett: a nagyapám is egy kissé oldalt fordulva, a fejét alig észrevehetően megbiccentve nézett bele a masinába. Komoly volt és határozott, akár egy jelentőségteljes szerep előtt álló filmszínész.

Tudománytalan szempontból talán az is érdekes kérdés lehet, hogy egy ilyen, a feje tetejétől a nagylábujjáig humortalan ember vajon miként érhetett el gyors és látványos sikereket azoknál a cselédeknél, akiket meghódított? Náluk nem kérkedhetett azzal, hogy irodalmi aura veszi körül, mert ezek a parasztlányok aligha olvashatták a Kamjonkai Szemző Gyuláról és Ungár Piroskáról szóló Mikszáth-regényt. De erre sem létezik semmilyen szabály, vagy ha igen, az alól is biztosan vannak kivételek. Jó példa erre a nagymamám, aki csúnya lányként nemes egyszerűséggel rákényszerült arra, hogy minden érdekelje, ha pedig történetesen elvált férfival hozza össze a gondviselés, ne legyen válogatós. Ő tudta a legjobban, hogy ilyen alkalmat még egyszer aligha kínál fel neki az élet, meg hát az is igaz, hogy ezzel a snájdíj Majoros Ignáccal volt egy közös szellemi kapcsolódásuk. Nagyanyám abból a faluból való volt, ahonnet a Mikszáth-regényben Tóth Mariként elhíresült Ungár Piroška származott. Szinte látom az örömteli csillogást a szemében, amikor ezzel az adattal rátromfolhatott a hozzá széptevési szándékkal közeledő sofőrre. A Kamjonkai Szemzők spirituális szellemi aurájával kábító nagyapám ezzel úgy járt, mint a konyhalégy, ha meggondolatlanságból vagy kíváncsiságból túl közel merészkedik a zselével bekent celofánhoz: Csáti-Szabó Juliska pillantásától többé már nem tudott megszabadulni.

Mindez természetesen nem gátolta meg abban, hogy a megszokott életét élje. Papíron sofőrként szolgált, de ez a beosztás inkább műszaki mindenest takart. A személyét övező, szinte már eszelős titkolózás miatt nem sikerült kiderítenem róla, milyen iskolai végzettséggel rendelkezett, ám akkoriban ez nem is volt lényeges. Sokkal többet ért egy jó ajánlólevél, vagy ha az illetőt a leendő munkaadó ismerőse kommandálta. Biztos vagyok benne, hogy a nagyapám is így került Kúláról Bajsára, a Kamjonkai Szemzők uradalmi kastélyába, és igyekezett minél jobban megállni a helyét. Ami javítani és szerelni való volt, azt saját kezűleg elintézte. Értett a gépekhez, a villamossághoz – a nagyanyám akkor zúgott bele, amikor összedobott neki egy működő detektoros rádiót –, emellett pedig kiválóan hegedült és legalább ilyen szépen rajzolt. Az empátiában egyáltalán nem szűkölködő Kamjonkai Szemzők méltányolták is a sokoldalúságát, mert a lehetőségeikhez képest jól megfizették. Azt követően, hogy a nagyapám 1929-ben elvette Csáti-Szabó Júliát, mint ambiciózus, fiatal házasság már azt is megengedhették maguknak, hogy ezt a viszonylag jó sofőrfizetést teljes egészében félrerakják. A nagyapám egy saját javítóműhelyről ábrándozott, és ennek első állomásaként a porfészek Bajsáról egy lüktető, forgalmas városba kellett költözniük. A tervet kissé hátráltatta az a körülmény, hogy 1930-ban megszületett az apám, két évre rá pedig a nagybátyám. De 1937 végére így is összekuporgattak annyit, hogy Szabadka külvárosában, a Sándornak nevezett, akkor még igen gyéren lakott szatelittelepülésen megvehettek egy tűrhető állapotban lévő téglaházat. A nagyapám 1938 tavaszára tervezte a nagy és merész lépést: ekkor szándékozta bejelenteni, hogy felmond, és családotul Szabadkára költözik. Biztos volt benne, hogy kedvező ajánlólevéllel távozhat, ami majdan, a műhely beindításakor és egy esetleges banki kölcsön felvételekor igen sokat nyomhat a latban.

Ez járhatott a fejében, miközben a folyosó falának dőlve, kigombolt mellényben cigarettázva az előtte elsiető cselédeket stírálta. Ehetett-ihatott, amennyi belé fért, de a borral nem ártott csinján bánnia. A cimboráival poharazgató gazdájának emiatt cseppet sem kellett idegeskednie: Majoros Ignác nem szerette az italt, ami pedig az automobilt illeti, úgy vigyázott rá, mint a sajátjára. A Zsupánia előtt, ahol a galagonyafákkal szegélyezett sugárút egy kör alakú térbe csatlakozik, akkora volt a zsúfoltság, hogy egy kerékpárt sem lehetett volna leparkoltatni. A nagyapám néha kisétált az épület elé – jöttek-mentek a fiákerek és a különféle típusú járművek – és megnézte, rendben van-e minden. Ilyenkor ismerősökkel is találkozott, és attól függően, mennyire álltak közel hozzá, odaköszönt nekik, vagy meg is állt velük beszélgetni. Már este nyolc körül is foga volt a hidegnek, a pokróccal letakart lovak orrából hosszú párabolyhok törtek elő, az emberi lehelet pedig köddé alakulva megrekedt a kandeláberek fényudvarában. Ahol ennyi ember tülekszik, ott szinte fölfedezhetetlen

az ártó szándék, így a maga kiegyensúlyozott, biztos jövőjétől szinte megittasult nagyapám nem vette észre a kocsik között pusmogó, talán szórbundát, talán bokáig érő nehéz posztókabátot viselő, de mindenképpen oda nem illő sziluettek. Mert hát mesebeszéd az, hogy nincsenek figyelmeztető jelek. Minden ránk vonatkozó titkos tudás itt lebeg az orrunk előtt, csak képtelenek vagyunk kihámozni belőle a lényegét. Utólag, ha már megtörtént a baj, sokkal bölcsebbek vagyunk. Valósággal tobzódunk az addig elhanyagolt, jelentéktelennek hitt, de egyszerűen nagyon fontosá váló részletekben, és ezek jobban passzolnak egymáshoz, mint egy római mozaik kődarabkái. Még a frissen kihúzott lottószámokban is fölfedezzük a logikát: az első szám éppen fele a másodiknak, a harmadik ettől hárommal több, a negyedik meg ennek az egésznek az összege, és így tovább. De a saját sorsunkat illetően vakok vagyunk. Ezt az érzékszervet vette el tőlünk az Úristen, talán hogy ne tudjunk vele konkurálni, mert a jövőlátás vészesen közel áll a mindenhatósághoz. Ki lenne olyan bolond, hogy ne kerülné ki a rá leselkedő sorscsapást, ha teljesen biztos volna benne, hogy az bekövetkezik? Senki nem fertőződne meg, senki sem szenvedne balesetet és senki nem vállalkozna egy gyilkosság áldozatának szerepére. Ha magunk irányíthatnánk a sorsunkat, Isten senkinek se lenne érdekes, hiszen nem kellene félni a haragját vagy keresni a bocsánatát. Valójában nem is volna mit megbocsátani, ha egyszer a gyilkosok mind hoppon maradnának, nem beszélve a kisebb, megkárosításon alapuló bűnügyekről, mert azokat szinte rutinból védené ki az ember. Isten csak így egzisztálhat, hogy a jövő iránt érzéketlennek és érdektelennek teremtett bennünket. Nagyon jól tudta, mit csinál.

Kamjonkai Szemző Dénes megbecsült vendégnek számított abban az ünnepi kavargásban. Egy évtizeddel korábban jelentős összeggel támogatta a zombori kórház építését, és ez úgy sem merült feledésbe, hogy az utóbbi időben anyagilag egy kissé legatyásodott. A cselédei is tudták, hogy a nagyságos úrnak egyre több haragosa van, és ezek mindnyájan a pénz vonalán gyülekeznek, de Kamjonkai ez ellen semmit sem tehetett. Mi sem természetesebb, mint hogy ő is ugyanazzal próbálkozott, amivel a szorult helyzetbe került magyar arisztokraták: egyik hitelt a másik után vette fel, és mert egy idő után a bankok már nem álltak vele szóba, végső kétségbeesésében magánszemélyekhez fordult. Nincs rá bizonyíték, hogy kártyázott vagy lóversenyezett volna, a pénz egyszerűen elfolyt a kezéből. Bizonyos nézőpontból ez teljesen érthető: a háború előtt olyan kereskedőknek adta el a termést, akik a Monarchia területéről jöttek és ott is értékesítették az árujukat. Évtizedes múltra visszatekintő, jól bejáródott üzleti kapcsolatok voltak ezek, amelyek az 1920-as békediktátum következtében egyik napról a másikra eltépődtek. Ugyanekkor az antant által mozgásba hozott jugoszláv állam nagy tételben kezdte vásárolni a gabonát – akkoriban

még nem találták fel a rekvirálást –, mert az országot éhínség fenyegette. A bácskai magyar gazdák ebben az időszakban vaskos dinárkötegeket vághattak zsebre. Már-már azt kezdték hinni, hogy ez a rájuk kényszerített ország mégsem a pokol tornáca. A legelszántabb revizionisták pedig akár még a frissen kinevezett magyar kultuszminiszter proklamációját is követhették: ha ez a Klebelsberg azt mondta, a magyarok eztán a kultúrfölényükkel fognak példát statuálni, itt, az elszakított Bácskában is meg kell tenni ezeket a lépéseket, és támogatni a kórházak, könyvtárak, népiskolák létrehozását.

Ennek a furcsa, posztháborús átmeneti időszaknak éppen olyan gyorsan vége lett, ahogy elkezdődött. Az ideiglenesnek hitt határsorompókon már a festék is fölpattogzott, miközben a bácskai magyar falvakba egyre több szerbiai, montenegrói bevándorló költözött. Egész kolóniák alakultak ezekből a könnyebb megélhetésre vágyakozó hegylakókból, akik némelyike talán éppen a Bácskát megszálló szerb katonáktól hallotta, hogy itt északon olyan a föld, mint a bársony, nem kell kőfallal körbevenni, hogy ne hordja el a szél meg az eső, mert magától is ott marad, ahol van, a termését meg nem sarlóval kell összeszedni, hanem kaszával, mégpedig széles, eget-földet átnyalábóló mozdulatokkal.

A jövevények új kereskedelmi útvonalakat alakítottak ki maguknak, de ezeken már nem az állami hivatalnokok, hanem a boszniai, montenegrói városokból érkezett, minden hájjal megkent magánzók poroszkáltak, akik török huncutsággal, de a győztesek magabiztosságával alkudoztak az árura. Fokozta a bajt, hogy a húszas évek közepétől hosszan tartó aszályos időszak következett, amit az 1929-ben kirobbant nagy gazdasági világválság is megtetézett. Kamjonkai Szemző Dénes most mégis biztatónak látta a jövőt. A jugoszláv gazdaság helyzetével kapcsolatban nem voltak illúziói, de Európában végre megmozdult valami, és ebbe – bár erről csak suttogva és tökéletesen megbízható beszélgetőpartnerek társaságában lehetett nyilatkozni – a marseilles-i merénylet is belesejthetett. Hiába dörömbölnek a szerbek a Népszövetség ajtaján, és hiába lobogtatják az állítólagos bizonyítékaikat, Budapestet immár hivatalosan is fölmentették. Az antant viszont meggyengült, ehhez nem férhet kétség, mint ahogy ahhoz sem, hogy Európában küszöbön áll a változás. A németek erősebbek, mint valaha, és mi ugyebár a szövetségeseik vagyunk. Én mondom, uraim, mához egy évre már egészen más hangulatban várjuk itt az új esztendőt! Még az is lehet, hogy magyar trikolór alatt! Erre üritem most a poharam, prosit! A hozzá legközelebb állók – és hasonló gazdasági gondokkal küszködők – legmélyebb, legtitkosabb vágyaiba piszkált bele ez a rövid, hitvallásszerű szónoklat. Teljesen természetes, hogy eztán az elvárhatónál jóval hangosabb ovációval csendítették össze a poharaikat, akaratlanul is magukra

irányítva a szilveszteri hangulatra még csak melegítgető vendégek pillantását.

A nagyapám ebben a pillanatban itta meg a második kávéját, miközben saját kvalitásainak tökéletes tudatában szemeztetett a rendeléseket szortírozó egyik felszolgálólánnyal. E pillanatban cseppet sem zavarta, hogy felesége és két kisfia van, de amikor később – úgy tíz óra körül – megszólította a lányt, nem a rendes nevén mutatkozott be neki. Nem azért, mert félt, hogy ha esetleg mégis összejön valami, a lány később kompromittálhatja – a Kamjonkai Szemzők közelében különös jelentőséggel bírt ez a szó –, hanem mert utálta a keresztnévét. Ignác – ez olyan dehonesztáló volt, sokkal jobban hangzott az, hogy Sándor. A megkönyékezett, épp hogy csak írástudó lányok és asszonyok egy ilyen néven bemutatkozó alakról azt hitték volna, hogy zsidó, és ez a nagyapámnak valamiért nem tetszett, bár az is lehet, hogy a Petőfivel való hasonlóság motiválta: ha már úgy néz ki, mint a költő, legyen a neve is az, hogy Sándor.

A felszolgálólányon látszott a hajlandóság, és a nagyapám már azon tűnődött, melyik irodába surranjon be vele, amikor a nagyteremből – úgy tíz óra körül – kiabálás hallatszott. A személyzet egymást letiporva furakodott az ajtóhoz, és ez a lendület a nagyapámat is magával rántotta. Alig látott valamit, de az előbbre állóktól megtudta, hogy egy kapatos társaság olyan nótát kezdett énekelni, ami nem tetszett a sarokban ülő szerb tiszteknek. Szó szót követett, aminek kisebb lökdösődés lett a vége, de most már minden rendben van. A nagyapám hiába ágaskodott, nem látta, hogy az ő gazdája benne volt-e a balhéban, amikor pedig a bámészkodók szétszéledtek előre, már mindenki békésen ücsörgött. Egy kissé bosszúsan ment vissza a szortírozóba, de a lányt nem találta, ezért úgy döntött, kimegy a Zsupánia elé friss levegőt szívni.

A nagykabátját csak úgy lazán magára dobta, és már a lépcsőn lefelé menet rágyújtott egy cigarettára. A Zsupánia előtt még mindig nagy volt a jövés-menés. A későn érkezők kipirult arccal, nevetgélve kászálódtak ki a fiákerekből. A sótól megkásásodott hóba egymásba kuszálódozó, furcsa sínpályákat vájtak a kocsikereknek, amit még jobban kihangsúlyozott a kandeláberek halovány, ködpárával lefátyolozott fénye. A nagyapám már elpöccenteni készült a csikket, amikor valaki odalépett hozzá és megszólította. Sosem látta még ezt az embert, de az mégis rámosolygott, mégpedig azzal a furcsa, öntelt mosolygással, ahogy a mindentudók közelednek a reménytelenül ostobákhoz. Kényes pillanat volt: ez az alkalmi beszélgetőtárs minden különösebb erőfeszítés nélkül megmenthette volna. Nem kellett, hogy név szerinti ismerje a nagyapámat, lehetett volna akár egy nyomozó kinézetű, nagykabátos alak is, és mindenfajta kedvesség nélkül utasíthatna volna, hogy szedje a sátorfáját és kotródjon. Még jobb lesz, ha megbetegszik, vagy félholtra issza magát. Csináljon bármit, csak ne várja meg itt a reggelt. Ennyi kellett volna, és minden másként alakul, de úgy is

sebességbe kapcsolt, és a Zsupánia előtti körforgalomról rákanyarodott a csupasz galagonyafákkal szegélyezett sugárútra, ami a parkból kivezetve egy éles balkanyar után a Sztapári útra torkollott. A kocsí a legkisebb irányváltoztatásra is érezhetően megfarolt, de a nagyapám ügyes sofőr volt, tudta, hogy ilyenkor a csúszás irányába kell terelni a járművet.

Minden másodperccel közelebb értek a Nagykanális hídjához, bár addig még rengeteg minden közbejöhethetett. Azt mondják, akire egy méterről rásütnek egy töltött pisztolyt, legalább nyolcféle esélye van, hogy túlélje a lövést. A pisztoly például csütörtököt mondhat, vagy a fegyver elsütője célt téveszt, de akár meg is gondolhatja magát. A nagyapám ugyanígy válogathatott a számára kedvező lehetőségek közül. Nem kellett volna lefékeznie, és örületet színlelve belerohanni a pusztá határba, elég, ha egy megfarolást rosszul kezel, és még a városban belecsúszik a kocsival az árokba. A nagyságos úr összeszidta volna, a behorpadt sárhányó javítási költségét pedig levonja a béréből, de a Nagykanális hídjához aznap nem érnek oda, az hétszentség. A közös sorsuk akkor is kettévált volna, ha Majoros Ignác mégis úgy dönt, megkísérli a földutat Kerény felé. Legfeljebb tengelytörés lett volna a vége, meg egy kis fagyoskodás, ám ehhez érteni és értékelni kellett volna azokat a bizonyos jelzéseket. Látnia kellett volna, hogy miközben ő a motor beindításával bajlódik, egy másik kocsí már berregő motorral, menetkészen áll, és amikor Kamjonkai Szemző Dénes megjelenik a Zsupánia kapujában, ez az autó szép kényelmesen kigördül a parkból és ráfordul a Sztapári útra. De a nagyapám nem volt mesterdetektív, én pedig nem érzek magamban jogot arra, hogy innét, a hozzá képest távoli jövőből üzenetet küldjek neki. Minden egybefügg mindennel, a régmúlt és a távoli jövő történéseit csak egy vékony dimenzióhéj választja el, ami olyan, akár a celofán: ha rátapasztjuk a tenyerünket, figyelmeztetést küldhetünk a mögöttünk bukdácsolóknak, hogy egy adott cselekedetüknek az őhozzájuk mért jövőben, ami ugyebár a mi jelen valóságunk, súlyos következményei lesznek. Most fel kéne emelnem a kezem, hogy a tenyerem a nagyapám valóságában jégvirágszerű lenyomatot képezzen a szélvédőn. Ő rácsodálkozna erre, és megfedkezne arról, hogy a Sztapári út vékony hórétege alatt síkos, sárga kocakövekből van kirakva az úttest. Mire észbe kapna, hogy ez nem is tenyérnyom, hanem csak egy furcsa képződmény, a kocsí máris az árokban pihenne, talán éppen annak az öreg kalaposnak a háza előtt, akihez harminc évvel később, zombori nyaralásaim idején a nagymamámmal átruccantunk beszélgetni. A nagymamám akkor ötvenöt éves volt, én tizenegy, és abban a statikusan biztonságos jövőben jártunk-keltünk, ami ennek az 1938. január 1-jén történt eseménynek volt az egyenes ágú következménye.

Megint csak feltételezés, ám ez már maga után vonszolja a bizonyosság uszályfonatát: ha a nagyapám ezen a baljós, egész

családunkat megbélyegző és romba döntő napon meglátja a megmentésére küldött jelek bármelyikét, az özvegyi kendőt kötő nagyanyám nem adja el pánikszerűen az alig hónapokkal korábban megvett szabadkai házat, és nem költözik vissza két kisfiával a szülőfalujába, Ómoravicára. További folyamánként, ha nincs az a baleset a hídnál, az apám sosem találkozhatott volna az anyámmal, amiből ugyebár szervesen következik, hogy én sem jöttem volna a világra. Tudom, hogy nem szép, sőt, elítélendő, de ezzel a tudással felvértezve elemi érdekem fűződik ahhoz, hogy Ignác nagyapám gond nélkül végigkormányozza az automobilt azon a rövid útszakaszon, ami Zombor belvárosától a Ferenc József-csatorna hídjáig terjeszkedik. Mélyen hallgatok és szinte moccanni sem merek, nehogy a szélvédő üvegén képződő jégvirágok eltereljék a figyelmét és ne érkezzon oda, ahová meg kell érkeznie. Már csak néhány száz méter van hátra, a kocsi motorja egyenletesen duruzsol, úgy tűnik, nem lesz semmi baj, az én szempontomból legalábbis. Meg fogok születni.

SZÚGYI ZOLTÁN

SZOROS KAPU

nem tudom
hogyan bizonyítsam
amit hiszek
nem tudom
hogyan magyarázzam
amit megtapasztaltam
Istenhez megtértem ugyan
ám nem lettem nemes
tiszteletre méltóbb
– ha azzá lettem volna
tán még el is néznék nekem –
tekintéllyel
befolyással
nem rendelkezem
nem számítok
sem a kis hazákban
sem a nagy világban
rangom sincsen
s még ha akarnék
sem árthatnék senkinek
– ezüstöm
aranyam nincsen –
tőlem nincs miért félni
és nincs mit remélni
felőlem
de végre látom
a számos nevenincs mellett

túl sok a bölcs
sőt a tudós is
sok a gazdag
a hatalmas ember
körülöttem
s az út melyen együtt járunk
talán nem is oda vezet
ahová én igyekezem
töltsön el hát inkább
a bánat és a szégyen
– miért tusakodásom
ily soká ér csak véget –
hallgatok
az álombéli biztatásra
s mielőtt bezárulna
hatalmas súlyos szárnya
buzgó fohászkodással
immár nekifeszülök
hogy áthámozzam magam
a szoros kapun

ACSAI ROLAND

SÁRKÁNYEREGETÉSEK

Nádas az égben

A gyerekkori nádas minden
Egyes nádszálából
Papírsárkányt készítettünk,
És felreptettük az égbe.

A galamb

Papírsárkányunk
Galambbá változott az égen.
Levágta a karvaly szél,
És tetemét a nádasban találtuk meg.

Ökörnyálak

A levegőben ökörnyálak szállnak,
Mint régen elszállt
Sárkányok zsinegei –
El kellene kapni az egyiket.

Hans Sachs

A szűkölő kutyuska

farsangi komédia

(1554. jan. 25.)

Fordította: Mann Lajos

Szereplők:

Balbána Fülöp, az öreg nemesember
Paulina, Balbána együgyű fiatal felesége
Spini Félix, fiatal nemesember
A vén kerítőtű

PAULINA*(belép férjével, az öreg nemessel)**Csizmában meg sarkantyúban?*

Hova, férjurar, hadd tudjam!

Messze készülsz, ahogy nézem.

FÜLÖP

Úgy van, kedves feleségem.

5 Régi fogadalmam nekem,
hogy a Szent Sírt fölkeresem.
És úgy alakult a dolog,
hogy azonnal elindulok,
mert van két jó útitársam:

10 Vilmos, kenyeres pajtásom,
s derék testvéröccse, Bernát.
Velük és most kell mennem hát,
ily alkalom nem lesz még egy.

PAULINA

- 15 Egytől féltelek csak téged:
értetek ti a tengerhez?
Mert az vad, és nem kegyelmez.
Mi lesz veletek és velem?

FÜLÖP

- 20 Isten megóv majd, kedvesem!
Ezt szilárdan eltökéltem,
nem adom fel semmiképpen.
Lovaggá akarok válni,
atyám nyomdokában járni.

PAULINA

- 25 Mivel nem tarthatlak itthon,
mondd el, miként legyen bizon
a sok gonosz, rút pletykától,
amit mind ismerünk már jól;
kivált az asszonyokétól.

FÜLÖP

- 30 Paulinám, ismerlek jól.
Derék, tiszta, hú asszony vagy,
kit erkölcsé cserben nem hagy.
Kerüld a kerítőnőket,
zárd ki a házadból őket!
Rosszabbak ők az ördögnél!
Szépen, magadban időzzél,
35 mint eddig is tetted, gyakran!

PAULINA

- Nos, férjurar, menj nyugodtan!
Áldást, szerencsét kívánok,
s óvjon Isten, bárhol jártok!
Hozzon vissza hamar nékem
40 a Szentföldről egészségben!
(átölelik egymást, és a férj elmegy)
Most, hogy egyedül maradtam,
szépen kell élnem magamban;
ahogy az erkölcs kívánja.
Vígtság és öröm kizárva,
45 míg meg nem jön hites uram!
Csak a templom, mi nyitva van,
hogy ott buzgón imádkozva

kérjem Istent, hozza vissza.
Mindjárt föl is keresem hát
50 a püspök szép kápolnáját.
Oda megyek én, az árva,
hogy egy nap se vesszen kárba.
(Körbekerüli a színteret. Félix, a fiatal nemes jön be, és követi tekintetével)

FÉLIX

Ó, mily szép és finom csoda
Balbána Fülöp asszonya!
55 Ó, mily kecses szája, orra,
mintha Vénusz maga volna!
Nem is hiszem én, hogy Isten
különb nőt teremtett itt lenn.
Férje most a Szent Sírnál van,
60 így lesz időm és alkalmam,
hogy e nemes nőt elnyerjem,
érte bár a föld elnyeljen!
Hisz úgylis a bánat öl meg,
ha nem kapom meg e hölgyet.
65 Most rögtön fölkerelkedek,
s zenészeket szerződtetek,
hogy velük ma, házuk előtt,
szerelemre bűvöljem őt.
Akkor leszek boldog végre:
70 Félix, s nem csak névre nézve.
Rajta! Csak az nyer, aki mer!
Üdvöt gyáva nem érdemel.
(Paulina jön be egy levéllel)

PAULINA

Spini Félix írja ebben,
hogy mily forrón szeret engem.
75 Folyton szolgálattal zaklat,
s vívni lovagomként kaptat,
hogy a ménkű csapná agyon! –
Van szolgálóm és inasom,
kik híven szolgálnak engem:
80 nevemmel hát ne hencegjen!
Szolgálata szégyen reám,
és nem hat meg egyáltalán!
Én csak férjemet szeretem,
ó az, ki nem hagy hidegen.
85 Hasztalan hát hízelgése.

Ajándékával ne sértse
büszkeségem: visszaküldtem,
magát messze elkerültem.
Ez tán megérteti vele,
90 hogy szívemben semmi helye.
(*Paulina távozik. Félix jön, beteg tartással, bús ábrázattal*)

FÉLIX

Ó, én szegény boldogtalan,
minden reményem odavan!
Paulina, a kegyetlen,
elutasít, megvet engem!
95 Pedig én még ma is folyton
érte égek, érte hordom
észveszejtő nagy kínomat,
mely egy percnyi nyugtot nem ad.
Csúnyán meg is betegedtem,
100 de nem segít rajtam ez sem:
bárhogy rázzon is a hideg,
én mindennap fölserkenek,
és házához lopakodom,
nem néz-e ki az ablakon:
105 hátha látom kedves lényét,
s magamba ihatom fényét.
Így égek ott, reménytelen,
és csak sorvaszt a szerelem,
míg nyomorult életemnek
110 a halál bús véget nem vet.
(*a kerítőnő jön, hosszú olvasóval*)

KERÍTŐNŐ

Nézem ezt az ifjú embert,
s szívemben mély szájalmat kelt:
ül soványan, sóhajtozva,
minden örömtől megfosztva...
115 Megszólítom komoly hangon,
mért ilyen elesett vajon. –
Kedves fiam, mi bánt téged?

FÉLIX

Ó, néném, mit mondjak néked?
Pusztul szívem, lángra gyúltan,
120 így halok meg, nyomorultan.

KERÍTÓNÓ

Fiam, csüggedni nem szabad!
Mondd el szépen panaszodat,
hátha van reá szer nálam!

FÉLIX

125 Én már mindent megpróbáltam
e pusztító kórság ellen!

KERÍTÓNÓ

Beszélgj, itt az idő, lelkem!
Kapsz rá orvosságot tüstént!

FÉLIX

Hallgasd meg hát, hogy mi történt!
130 Megszerettem, a sors mit ad,
a szép, nemes Paulinát.
Udvaroltam néki nyíltan,
nevét a pajzsomra írtam.
Szolgálatom megvetette.
135 Levelet írtam helyette,
s ékszereket raktam mellé,
hátha így jobb néven venné.
Ámde mindez kárba veszett:
jött a haragos üzenet,
140 hogy szolgálatot, szerelmet
kínálni neki ne merjek!
Most már bizonyos lehetek,
hogy semmibe vesz engemet,
mégsem tudom gyűlölni őt.
145 Csak járkálok háza előtt,
hátha tán megpillanthatom,
amint kinéz az ablakon.
Ám ha véletlenül meglát,
kiköp az utcára mindjárt:
150 így döf újabb tört, a szende,
az én sóvárgó szívembe!
Így emészt engem a kínom,
s érzem, nem sokáig bírom.
„Boldog“ – ezt jelenti nevem,
s boldogtalanság jár velem!
155 S nem segít itt emberfia,
majd csak a sír, ásó, kapa.

KERÍTŐNŐ

- Drága fiam, bízz csak bátran,
én még mindig írt találtam
mindenféle betegségre!
160 De mondd, mit adsz nekem érte,
szegény, nincstelen asszonynak?

FÉLIX

- Itt van, néném, máris fogjad
ezt a dupla két dukátot!
Máris jobban vagyok, látod,
165 s ha jószágod addig terjed,
hogy magamtól csatát nyerjek,
akkor leszek egészséges.

KERÍTŐNŐ

- Bízz csak, győzől, nem kétséges!
Ne izgasson ez a dolog,
170 hamarosan jó hírt hozok:
ki szerelmed megvetette,
szeretni fog, eszét veszve!
(*Félix távozik*)
Lássunk hát dologhoz szépen,
legyen meg, amit ígértem!
175 A hölgy jámbor, tisztességes,
a csábítás hát veszélyes.
Más módszert kell kieszelnem,
hogyan aajtón beeressen.
Tudom is már, mi a nyerő:
180 kutyuskámat veszem elő;
épp két napja koplaltatom,
és most mustárlisztre fogom,
mibe kövér húst keverek.
Attól majd szűköl és remeg,
185 mintha bú vagy bor gyötörné:
így válik hű eszközömmé.
Mert a büszke szarvas ellen
eszemet kell elővennem;
varázshanggal élni bátran,
190 hogy a végén le vadásszam.
Még ma házába indulok,
s elkezdem a vadászatot.
(*a kerítőnő távozik, Paulina jön be*)

PAULINA

- Csábítóm leépítettem,
mégse nyugszik, az értetlen.
195 Járkál házam előtt, fent, lent,
mint akinek esze elment.
Szeme gúvad, mint a pontynak,
melyet a vízből kivontak,
s levegőért kapkod, eped.
200 De így sem hat meg engemet:
szemem csak férjemre tekint,
ki nemsoká' itt lesz megint.
(*a kerítónő jön a kutyuskával*)

KERÍTÓNŐ

- Ó, nemes hölgy, Önt keresem!
Ne szégyellje ezt, kedvesem,
205 mert kiért idejét rablom,
szegény gyermekágyas asszony,
ki segélyért esedezik,
táplálhassa kicsinyeit.
Mert hat csöppség néz reája,
210 de se juha, se marhája,
se földje, se mestersége,
szegény favágó a férje.
Hölgyem, ilyenek kell adni!
Röstellek mást lerohanni,
215 de az ily ínség siralom!

PAULINA

(*egy fél velencei tallért ad neki*)
Ki venné ezt tőled zokon?
Add neki e fél aranyat!
Mondd, te hogy tartod el magad?
Mi a te foglalkozásod?

KERÍTÓNŐ

- 220 Én, úrnőm, napszámba járok.
Rómában is megfordultam,
ahol feloldozást kaptam;
s mindezt vízen és kenyéren.
Más munkám is akadt nékem:
225 holtak fölött virrasztottam,
s lelkükért imákat mondtam.
Rózsafüzérem segített,
szegénységemen enyhített.

PAULINA

230 Kedves nénikém, a férjem
a Szentföldet járja éppen.
Foglald őt is imáidba:
hozza az Úr hamar vissza!
E fél arany a jutalmad.

KERÍTŐNŐ

(elrakva a pénzt)

235 Lám, az Isten bajba' nem hagy!!
Én és a kutyuskám, itten,
eddig nem ettünk semmit sem.
Azt hittem, majd koplalunk ma.

PAULINA

(megtekintve a kutyát)

Ó, hogy szűkül e kutyuska!
Mi baja van, hideg rázza?

KERÍTŐNŐ

(sírva kulcsolva össze a kezét)

240 Ez az életem nagy gyásza!
Ó, de úrnóm, szépen kérem,
ne várja, hogy kibeszéljem
mélyen titkolt szívfájdalmam:
hogyan e sírás mi miatt van!
245 Oly szomorú a történet!

PAULINA

Mondd, nénikém, mi történhet?
Itthon, négy szem között vagyunk,
se szemtanúnk, se fültanúnk,
és, ha a kutyuska éhes...

KERÍTŐNŐ

250 ...Tudom, jut itt eleséghez. –
De ha sorsa jut eszembe,
nincs, mi vigaszomra lenne,
úgy érzem, hogy elájulok,
olyannyira bánt a dolog.
255 S mindannyiszor ettől félek,
ha előjön a történet.

PAULINA

Szívesen megtudnám okát.

KERÍTÓNÓ

Tudja meg asszonyom, tehát,
260 hogy ez a kis szerencsétlen
kedvenc leánykám volt nékem. –
Szép lány, illelmes, jámbor.
S hogy egy ifjú, a javából,
forró szerelemmel teli
265 leveleket küldött neki,
minden kincsét felajánlva.
De lányom szívét bezárta.
Mikor az ifjú ráébredt,
hogy már semmit nem remélhet,
270 nagybeteg lett nemsokára,
és behalt bánatába.
Ekkor Vénusz istenasszony,
hogy tisztéhez hű maradjon,
lányom magához hívatta,
és kutyává változtatta,
275 amért szívét el nem érte
a szerelem szűkülése.
Így változott az én lányom
síró ebbé. – Nem kívánom
senkinek, hogy ily baj érje.
280 Csak zokogni tudok érte.

PAULINA

(panaszosan)
Ó, néném, hogy megrettentem,
mily félelem ébredt bennem!
Hisz magam is hasonló bűnt
követtem el, – lám, fel se tűnt! –
285 Félix, a szép nemesember
kérelt engem szerelemmel
heteken át, felajzottan,
de én elutasítottam.
Megvetően bántam vele,
290 nem kellett tőle semmi se.
Csak az illendőség kellett,
és hogy védjem a szerelmet
az én hites uram iránt.
Ez a megvetés, ami bánt.
295 Szegény ifjút úgy leverte
a bű, csak ül reggel-este
kapum előtt, sóhajtozva,
s lassan csontig soványodva.

300 Ó, nénikém, mondd meg nékem,
hogy tegyem jóvá nagy vétkem?
Te ültetted a félszt belém.

KERÍTŐNŐ

Ó, leányom, azt mondom én,
már rég viszonznod kellett
volna ezt a hű szerelmet.
305 Ha most ridegséged miatt
meghal a szegény áldozat,
a szerelem istennője,
Vénusz tudni fog felőle,
s ahogy leányom büntette,
310 épp olyanra számíthatsz te:
síró kutyussá változtat.
Ezért irgalomra fogjad
szíved az iránt, ki szeret,
és még megmenthet tégedet!
315 Lányom jó példa számodra.

PAULINA

Óh, anyám, ha tudtam volna,
mily nagy bűn és mily gonoszság,
ha vágyunk nem viszonozzák,
hanem megvetés fogadja!
320 De másképp lesz mától fogva:
hogya szerelmemet kéri,
nem mondok majd nemet néki.
Szívem nem lesz kemény újra,
mert Vénusz azt megbosszulja,
325 lesújt a kegyetlenekre. –
Anyám, maradj itt ma este!
Tudom, van még meséd bőven,
ne siess el hát éntőlem!
Fogd e két aranyat szépen,
330 s vasárnap is légy vendégem
síró kutyuskáddal együtt!
Gyertek beljebb! Ott elverjük
kínzó éhségünket mára,
s befekszünk a tollas ágyba!
(*kimennek a színről*)

FÉLIX

(*vidám arccal jön be*)
335 Tegnap új nap virradt reám:

megszólított Paulinám!
Azt rebegte el pirulva,
hogy láthatom pár nap múlva,
s barátságosan mosolygott.
340 Soha boldogítóbb dolgot!
Az éjszakát átaludtam,
s így keltem fel: megújultan!
(*a kerítőnő jön be*)

KERÍTŐNŐ

Ó, szerencsés Fialalúr!
Nem sűrögtem hasztalanul:
345 rábeszéltem Paulinát,
ne úzze el többé magát.
Este nyitva lesz ajtaja,
s teljesül minden óhaja.
Jól lakhat a szerelemmel,
350 s meghalnia érte nem kell.

FÉLIX

Óh, anyám, a cél elérve?
Itt ez a tíz arany érte!
Hisz magának köszönhetem
egészségem és életem.
355 Végre átölelhetem őt,
s visszanyerhetem az erőt!
Mivel enyém a szerelem,
méltán Félix már a nevem!
(*Félix távozik*)

KERÍTŐNŐ

(*summázza a darabot*)
Kerítésből több a hasznom,
360 mint ha gyapjút szövök otthon.
Ez a szakma jól tart engem,
bár nem áll köztisztületben.
Igaz, húst és vért árulok,
míg a házakhoz járulok
365 szent ügyeknek látszatával.
Mesterségem nincs híjával
csalásnak és árulásnak
ördög-ebnek hívhatnának.
Mit nem lát meg ördögi szem,
370 azt is kiszagolom, s viszem.
Még senki sem érez gyanút,

de ha egyszer napfényre jut
sok csalásom, s rám olvassák,
előkerül majd a nagy zsák...
375 Vagy megkövezés lesz részem?
Nem, a többség úgy dönt, mégsem:
bőségesen rászolgáltam,
hogy megfojtsanak egy zsákban,
folyóba vetve, a népek,
380 mint egy rút, kártékony férget.
Hisz számtalan bűnöm, szennyem
a férgekhez sorol engem.
Sok megrontott asszony, leány
vall majd, bűnét nyögve, reám.
385 Ha kerítónőkre hallgatsz,
te is így jársz, mondja Hans Sachs.

RÉS A MENNYEZETEN

MÁNYOKI ENDRE tárcanovellája

Milyen kár, hogy Mauyori meghalt – mondta Mauyori, de le is zárta nyomban a diskurzust. – Ezer más dolgom is van. Például az a fekete lány.

Az a fekete lány meglepte. Miért olyan fontos magának az irodalom, kérdezte, de nem az órán vagy utána, hanem levélben. Noha hivatalos ügyeken kívül másról nem szokott levelezni a tanítványokkal. S még csak verset sem küldött, ami ellenben nem lett volna szokatlan. Levélben küldeni a verset, szinte titokban, óvatosan és röstelkedve. Festőnek nem, költőnek lenni mind szemérmes. Mintha az másféle vetkőzés volna.

Mauyori, aki közben meghalt, eltöprengett a kérdésen. Először inkább azon, vajon ő miért nem tette föl magának soha. Mert, hogy fontos, az tudható volt. Tudható? – maga a bizonyosság. Élete nullapontja. Null-ponti energia, valami tudomány–nem tudomány vitában olvasta, évekkel ezelőtt. Több jön ki hátul, mint amennyit elől bepakoltak. Ennyit értett. Meg hogy ez ellentmond minden ismert törvénynek és szabálynak. Akár az irodalom. Bár szívesebben nevezem költészetnek, mondta Mauyori a fekete lánynak, aki mocorogni kezdett a levélben. Minden textus, melyben több az energia annál, amennyi a szerzőjétől származik, költészet. Hiszen a *kel* származéka; növekedés, gyarapodás. Emelkedés a fény felé. S ha *kelt*, bizony teremt, akár az Úr, aki ugye a semmiből... Mauyori itt elakadt. A semmiből az ember nem. Nem teremt életet. Magából igen. Örökít. Alakít. Formál.

Ezért hát a finom distinkció, az emberi csúsztatás? – nézett Mauyori a fekete lány szemébe. A kelt-ből költ, a költ-ből költészet. Kicsi hézag a teremtés és az alkotás közt. Mint a Sixtus mennyezetén a rés az Úr és Ádám ujjai között. Keskeny, de áthághatatlan mezsgye. A két kéz egymásra mutat, de már nem érintkezik. A teremtett levált a teremtőről. Már csak emlékezni, s emlékeztetni képes a lényegére. S hogy a hézagot – immár a *még* s a *már* közt – áthidalja, alkot. Ez a költészet.

A fekete lány – a levélben – pislogott. Farolni tetszik a tanár úrnak, mondta a tekintete. Értem én, hogy híd meg Sixtus, de hogy Önnek személyesen miért fontos, arra nem kaptam választ. Most a holt költőn volt a sor, hogy röstelkedjen. Hogy tehát egyedül, neki. De hát mi a különbség – egyén vagy közösség? A leláncolat egyénként választják

ki, egyként a sokból, egyéenként taszigálják a fény felé és ki, a fénybe, egyéenként éli meg a valóság másik dimenzióját, s egyéenként tér is vissza. Miért? Maga sem tudja. Csak azt, hogy mondania kell. Beszámolni a fönti valóságról. A közösségnek, amelyből származik. Ahol rabként tartották, lekötözve, s hazudtak neki reggel, este, hazudtak képpel, hanggal, tüsszel, fallal, mozdulattal. S noha kiszabadult, a szabadságát már nem egyéenként éli, hanem mint a közös szabadság hordozója.

A fekete lány – a levélben – a homlokát ráncolta. Mellé tetszik a tanár úrnak beszélni, mondta, hát hogyan közölhetne bármit a jóember, ha nincsenek rá szavai?

Még hogy nincsenek, hördült Mauyori, és rakta volna ki a fekete lány szűrét a levélből. De eszébe jutott, hányszor nem volt neki sem szava. Búcsúra, érkezésre, kérésre, köszönetre, de még az árnyékra sem, amit a fény a falára rajzolt. A képre, ami nem üveg, nem pohár, nem váza és nem virág. Nem voltak szavai se szerelemre, se csalásra. Hűségre sem, és szenvedélyre sem. Pedig ezek mind közeli dolgok. Itteniek, ebből a dimenzióból. Honnan lehetne szava a Holdra, a Napra, fára és víztükörrre annak, aki a sötétségbe tér meg? De ha szava nincs is, *nyelve* van. Ezt kéne érteni, mondta a távolodó lánynak. Nyelv a szájban, hang a torokban. Üvöltöni vagy énekelni. Van teste mozogni. Ujjai, mutogatni. Keze...

... amivel köveket üthet össze? Szikra, amiből tüzet csíholhat? Fa, amivel táplálhatja? Tárgyak, melyeket a láng elé rakhat, és a falra vetíti? S már kész is a hazugság – szólt vissza vállá fölött a fekete lány. – Mire volt jó az egész hercehurca?

Mauyori nézte a távolodót. Mire is hát a hercehurca? Mire a hang, amiből beszéd lett, s a kép, amiből írás? Mivégre a nyelv, ami kép, beszéd és írás? Szavak, melyek mind valamit jelölnek, megneveznek, és a szavak rendje, ami csak sejtetés. Titok, mágia, ritmus, zene és szenvedély. A nyelv, ami az egyetlen közös. Közös tapasztalat, emlékezet. Nyelv, amit a visszatérő megtanulhat, és az ott maradó megérthet. Nyelv, amiben fölismeri egymást minden ember. S mint a betűben a képet, a szóban a hangot, a nyelvben föllelheti mindazt, amit elveszített vagy sohasem birtokolt. Születhet benne fény, ha ő csak a tűz lángját látja is. És nézheti a Napot, a Holdat, ha kőboltzat alatt él, sötétben, akkor is. A nyelv szava a *kél* is, a *kelt* is, a *költő* is. Maga a költészet is. A nyelv az út a *már nem* és a *még nem* között, Isten és Ádám ujjá közt. Betölteni a rést se tudja, de a szakadékot is áthidalja. Teremteti általa? – képtelenség. De alkotni vele, és formálni őt lehet.

Miért fontos nekem az irodalom? – ez volt a kérdése. Mert nem nekem fontos – ez a válaszom. Hanem nekünk. Neked, mondta volna a fekete lánynak, de az akkor már a hátát se mutatta. Kitént a levélből. Túlment a horizonton. Milyen kár, mondta Mauyori, a halott tanító. És lezárta a félbement diskurzust. Volt dolga elég.

Néphangulat Presszó 4.

Sztrájkhelyzet

Boldog Zoltán *tárcája*

A világvége előtti utolsó évben a rezsiköltség, az üzemanyag, az élelmiszer, a cigaretta és a szesz ára olyan mértékben emelkedett a segélyek és egyéb, Isten háta mögött igényelhető összegekhez képest, hogy a Néphangulat Presszóban végzetes lépésre szánták el magukat a vendégek. Úgy döntöttek, mivel az eddig országszerte alkalmazott éhségsztrájk sehol nem vezetett eredményre, ezért hányós sztrájkba kezdenek. Éppen elmúltak az ünnepek, mindenki telve zsíros és cukros ünnepi kosztal, így a tisztulás sem fog ártani, gondolták. Emellett az efféle tiltakozás látványosabb, szaga messzire elér, feszegeti az emberek tűrőképességét, és próbára teszi a médiát is: mennyi emberi hányadékot tud közvetíteni egyszerre.

A presszó vendégei kezdetben úgy tervezték, hogy majd hányásig isszák magukat, de rájöttek: italtra nem futja kevéske pénzükből, ezért csak szép szál ujjaiuk maradtak, melyeket eddig főként arra használtak, hogy mutogassanak a hatalomnak. Hányták, vetették a dolgot, és, biza, a vége az lett, hogy ételük sem mutatkozott elégnék a nagyszabású akcióhoz. Ám nem estek kétségbe mindezen, hiszen kemény vidéki fából faragták őket, akár a presszó pultjának könyöklőjét, ezért rögtön médiakampányba kezdtek. Hányós sztrájkhoz kerestek enni- és innivalót. Jöttek is a híradók és a háttérműsorok, dőltek a segélyek, a lajtos kocsik és a furgonok alig győzték szállítani a sok felajánlást, amit a tehetősebb emberek küldtek vidékre. Megjelentek a külföldi tévécsatornák is, és rögtön leminősítették a magyar ételeket, amelyek ezentúl csak hányásra alkalmasak a Nagy Külföldi Terméktanács szerint. Az operatőrök vágóképeket készítettek a vécében az előkészületekről, amelyek még tovább fokozták a várakozásokat, ezért a valóságshow-kat folyamatosan vették le a műsorról, így a Való Világot lassan kiszorította a való világ – testnedvekkel és egyéb feszültségekkel.

Igen ám, de tudomást szereztek az akcióról a Riksások, akik felpattanva vallásos járművükre, egészen a Néphangulat Presszóig kerekettek. A média érdeklődését kihasználva azt hirdették, hogy egy olyan országban, ahol ennyi az éhező, nem illendő hányós sztrájkot rendezni, ezért inkább szétosztanák az ételt az arra rászorulóknak.

Miután kisebb összetűzés robbant ki a hányni akarók és az osztogatni szándékozók között, a közhangulat a presszó vendégei felé fordult, amelyben nagy szerepe volt a melléjük álló médiának is. A tévések ugyanis azt mondták, láttak ők már elég ételosztást, az nem egész étés program, míg ez a néhány ember képes teleokádni a képernyőt minden érdekesítő dologgal – nem is kell rajtuk retusálni semmit, az egész a maga természetességében lesz szép. A Rikások így adomány nélkül távoztak, és megvonták tőlük a nyilvános ételosztás, de még az esetleges hányás jogát is.

A Néphangulat Presszóban elérkezett a hányva hányt nap, és a szorgos médiamunkások már elfoglalták a legjobb helyeket a pultnál. Az élelmiszergyűlékek és italszállítmányok lassan kicsomagolódtak, majd apránként lecsúsztak a torkokon, de a hányós sztrájk csak nem akart elkezdődni. A feszült figyelem végül kétségbeesésbe csapott át, majd a presszó vendégeiből kifakadt a vallomás: nincs szívük ennyi jó lelkű felajánlást kihányni, ezért lassan felemésztik mind. Az étel és az ital csak fogyott, az ország pedig úgy került be a külföldi híradókba, mint amelyik már hányni sem képes rendesen – kilábalása és fejlődése érdekében.

2.

Másfelé néztem
de azért magamra gondoltam
Könnyebb lett volna lemenni az útra
sántikálva a nyomomba eredni
magam után szólni
mankóim között lihegve
ott állni magam előtt
Mít akarok?
Félelem van bennem
szánalom és undor
Minden kitelik tőlem
meglátjátok
A tehenekről
és az égboltról beszélek
amíg minden fehér nem lesz
és sima

3.

Sohasem léptem ki magamból
és újra itt állok egyedül
Erőt vett rajtam a gyengeség
gondolatban
Levettem a kalapom
mondhatnám
kalapot emeltem magam előtt
és jól megnéztem
Majd egyszer
leltárt veszek fel
a javaimról
a szavaimról
A leggyengébb szellő is
messzire sodor
Szóval még élek
Jó tudni

4.

Mit keresek én itt?
 Ott időzöm valahol
 az unalomban
 a sár és a szemét között?
 Ezen az éjszakán
 nem verődnek a földhöz
 a dorongok
 Emberi hang soha
 egyetlenegy se
 Ezen az éjszakán
 nem süt a hold
 Nem hozza senki
 nyikorgó vödörben
 a nap szemetét
 Itt időzöm
 sár és szemét között

5.

Mit jelent az hogy látni?
 Magas fű néma talaj?
 A teheneket megfejni
 vagy megfejteni kell?
 Viszontlátni? Mi az?
 Látni viszont mégsem?
 Mégis látni
 viszont nem látni?
 Testvér utáni vagy?
 Felébredéskor
 déli harangszó?
 Mit jelent?
 Ki testesül meg?
 Mit jelent az hogy látni?
 A teheneket megfejni
 vakon?

6.

A hegyek és a tenger
között lebegek
átokverte országban
éjszaka haris rikácsol
Utazom az árnyas
homályba
nyomom a kerékpáron
veszettül a dudát
Micsoda földi paradicsom!
Micsoda földi paprika!
Ó földieper!
Ó magányos barátaim!
Lebegek a hegyek
és a tenger között
Leírnám én részletesen
ha lenne mit

7.

Magam után szóltam
mint valami vén hülye
de másfelé néztem
Sohasem léptem ki magamból
Mit keresek én itt?
Felébredés ez most
vagy elalvás?
Soha emberi hang
Magas fű s némaság
Nyikorgó vödörben
lebegek
Éjjel a tenger rikácsol
Sár és szemét
szemét és sár
Nyomom a dudát
egyre csak nyomom

8.

Történik a fejemben valami:
 a hegyek és a tenger
 Pedig történhetne mankó
 madzag kerékpár
 Leírom majd részletesen
 ki testesül meg: a tehenek
 De erről majd később
 Most lebegek
 Másfelé nézek
 mint valami hülye
 Nyikorgó vödörbe
 nem süt a hold?
 Pedig történhetne bármi
 de csak a bűz
 Elátkozott országban
 sár és szemét

9.

Gyakoroltunk:
 négyet kopogtam a fején
 másik kezemmel
 az orra alá tartottam
 egy bankjegyet
 vagy a szájába tömtem
 Nem tudtam
 hogyan szólítsam őt
 Süket volt
 és összecsinálta a fekhelyét
 de erről sosem társalogtunk
 Azt se tudta mit fecseg
 Csattogott az ammóniabűzben
 csattogott egyre a protézise
 Az emberrel sokszor megesisik
 hogy azt se tudja mit fecseg

10.

Azt hihette
folyton nemet mondok
pedig hát mi sem állt
tőlem távolabb anyám
Nem az ökölcspások
miatt jöttem e földre
és nem is a pénz miatt
Azt csak elvettem
Valóságos események történnek
egykori nyári délutánokon
Elmondhatnám
de nem mondom
De nem a pénz miatt
jöttem e földre
és nem is
az ökölcspások miatt

11.

A párna alól
ki a kulcsot
a pénzt ki a fiókból
aztán vissza a kulcsot a párna alá
De nem a pénzért jöttem
Csak kifárasztott az éjszaka
elgyengített a nap
a leírhatatlan szobában
Behúzott farokkal
menedéket keresek itt
de nem a pénzt
keresem a fiókban
Egyáltalán nem
Nem a kulcsot a párna alatt
Mert nem a pénzért jöttem
Aztán vissza a kulcsot a párna alá

12.

Ó a város falai és a szabályzat!
 Hatalmas boltívek a szűk utakon
 hol mankóimmal tolom a kerékpárt
 Kerékpárom a hónom alatt
 Kár hogy nincs belőle kettő
 Milyen kár
 hogy ebből a városból
 nincsen legalább kettő
 Hatalmas boltívek
 a szűk utakon kettesével
 A kerékpárosok libasorban
 kettesével
 Libák pihennek a kerékpárokon
 ahol kerekek párosodnak
 Jönnek a rendőrök kettesével
 és szóra bírnak

13.

Vigyáznom kellett
 Valahogy azért boldogultam
 Valahogy azért mindig
 életben maradtam
 Mindent becsületesen
 kifizettem befizettem
 Mankómmal toltam a kerékpárt
 kerékpárommal toltam a mankót
 Hitelre vettem a kerékpárt
 de már kifizettem
 legalább duplán kifizettem
 Nem is értem
 miért nem kettőt
 miért nem két kerékpárt tolok most
 Fálnak támasztom magamat
 Létezésem sérti a rendet

14.

Mankóimra mutattam szerényen
mivelhogy nyomorék vagyok
Csak a mankótörvény
a tiszta beszéd
A törvény előtt meg kell hajolni
fel kell borulni
vagyis le kell borulni
háromszor megérinteni
homlokunkkal a földet
Mindenkire vonatkozik
a törvény
leszámítva a törvényhozókat
és a gazdagokat
A szegény büntetéssel gazdagodhat
Fálnak támasztom a törvényt
és vizelek

15.

Nyomorék vagyok
Törvénytisztelő
Nem vagyok szomorú
A rendőrrel nem üvöltözök
Vannak papírjaim is
pontosabban egyetlen papír
A hivatalos közlöny
egy darabkája
mindig ott van a zsebemben
Jó szolgálatot tehet
a toaletten
igaz nem törölöm ki mindig
de hát ez természetes
Ó ha a mellékhelyiségben
időzöm az valahogy
olyan időtlen olyan szép

16.

Kerékpárom könnyedén
 tolt a rendőrt
 akinek fehér kesztyű
 volt a kezén
 Vidáman szökdécseltem
 szeretett mankóim között
 Ó micsoda szerencse ért!
 Megérintettem a kalapom tetejét!
 Szóval még megvan!
 Nem ismertem a kalaptörvényt
 nem tudtam biztosan
 megérinthetem-e
 Tolta könnyedén
 a kerékpárom a rendőrt
 Könnyedén tolt
 a fehér kesztyűt a kerékpár

17.

Hatalmas mankóimmal
 tolom előre a város falait
 A törvényen libák pihennek
 libasorban
 Csak a rendőr a tiszta beszéd
 de már kifizettem
 Vidáman szökdécselek
 akár a hivatalos közlöny
 Tolom előre a város falait
 kettesével
 Igaz mankóból is épp
 kettő birtokosa vagyok
 Hatalmas tulajdonaimmel
 tolom előre a rendőrt
 tolom előre a város falait
 Mindig csak előre!

18.

Hatalmas törvényeimmel
tolom előre a tulajdont
Hatalmas parkőreimmal
tolom előre a parkot
Hatalmas mezőőreimmal
tolom előre a mezőt
Hatalmas házmestereimmal
tolom előre a házat
Hatalmas ellenőreimmal
tolom előre a bliccelőket
Hatalmas rendőreimmal
tolom előre a káoszt
Egyre csak tolom előre
a gőgöt az ostobaságot
Mama nézd!
A pénz hogy kivirágzott!

19.

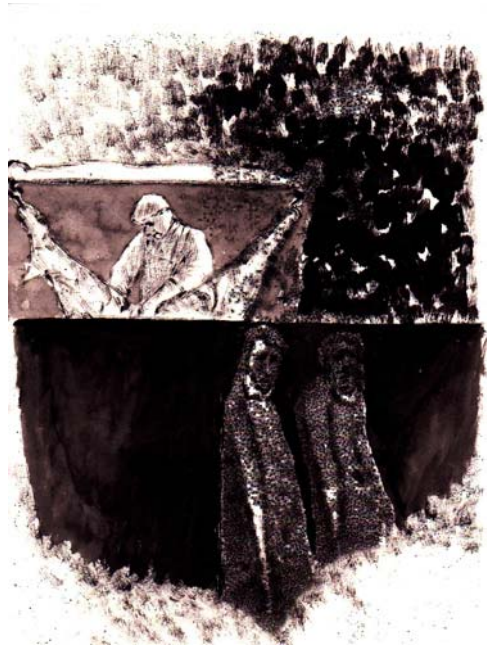
Megszólítottam a mamát
Csirkét evett
Mankóimmal vígan ugráltam
a vonat tetején
A huzat tetején
Paplan Vonatot ábrázol
Vonatos paplanhuzat
ábrázolhatna csirkét is épp
Akkor most már sehol se vagy?
Megszólítottalak!
Csirkét ettél a vonat tetején
a paplanhuzat tetején
Nem voltam szomorú
se konok
Vígan ugráltam mankóimmal
míg leetted a paplanhuzatot

20.

Mentem tovább
 legjobb tudásom szerint
 vidáman ugrálva mankóimmal
 a vonat tetején
 Szállásaik előtt ott üldögéltek
 a halottak
 Ó szállás!
 Szabad szállás!
 Éppen a vadak vége volt
 ezért aztán nem is hoztam
 csak szelídet
 csak szelíd csirkét
 Ott üldögélünk vidáman
 házaink előtt
 faljuk a csirkét szelíden
 Mi halottak

21.

Félénk vagyok
 mindig féltem a verstől
 Izé a veréstől
 Van közöttük különbség?
 Karosszékekben terpeszkedik
 egy poétikus szalmakalap
 és kilóg belőle valami vers
 Az őr szeme láttára
 eldobtam mankóimat
 és fejest ugrottam a versbe
 Kurvalányhaját lengetett
 lágyan a szél
 Két strófa közül integettem
 Lecsúsztam a jambikus lejtőn
 Jól mellbe vágott
 Akarom mondani hátba

22.

Ebédidőben
feledve anyámat
civilben voltam
ingujjra vetkőzve
Kérdéseket tettem fel magamnak
de időre volt szükségem
hogy rájőjjek
mit is kérdezek magamtól
Időre volt szükségem
sok-sok időre még
hogy ne válaszoljak
hanem lőjek
Felcsigáztam a kérdező dühét
aki én vagyok
kérdésekkel zaklattam magam
ebédidőben

23.

Fejest ugrott a versbe
ebédidőben lágyan a szél
de nem rogyant meg
a szerkezet
Megszólítottam a verset
Csirkét evett
Előfordul az ilyesmi
ebédidőben
Néztem a lábát
gyönyörű volt
De még szebb lenne
a verslábbon a versharisnya
Nem válaszolt
de nem is meglepő az ilyesmi
ebédidőben
a csirkevágóhídon

24.

Civilben voltam a versben
Kérdésekkel zaklattam magamat
Rendületlenül toltam előre
a világ szekerét
Most csak te meg én –
mondtam neki miközben toltam
a papíron le s fel a tollam
toltam előre a rímet
meg anyám fecsegését
Miért nem írsz te
olyan szép verseket fiam?
A vágóhídra nézett az ablak
Szóval nem a vesztőhelyre
Én civilben voltam ugyan
de a vers
ünneplőbe öltöztette kis szívét

25.

Legjobb tudásom szerint
mentem tovább
aztán meg megálltam
legjobb tudásom szerint
Elteltek közben
hosszabb-rövidebb időközök
Igazán kedves hozzám az idő
ha nem bántalmaz tettleg
Megteltek közben a kukák
sőt talán kicsit
túl is csordult bennük az érzés
és én ezzel az érzéssel elteltem
Kovács leszek
terveket kovácsolok majd
és addig ütöm a vasat
amíg még eszembe jut

„A nyelv használatán keresztül őstörténeti eseményeket élesztünk föl”

Interjú Bréda Ferencsel

– Gyermek- és fiatakorodat a későbbi életpályádát alapvetően meghatározó kulturális és irodalmi élmények töltötték ki. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy művész-neveltetésben részesültél. Szülővárosodban, Déván, tekintélyes magánkönyvtár állt rendelkezésedre, akárcsak Székelyudvarhelyen, anyai ágú nagyszüleidnél, ahol nagyapád, dr. Lévai Lajos könyvtárában lapozgathattad a legkülönfélébb műveket...

– A Várhegy alatt elterülő Déva egyfajta időnkívüli, rendkívüli s multikulturálisan is kivételesen tarka s nyitott hely volt az ötvenes-hatvanas évek proletkultos Romániájában: a csángótelepi Petőfi Sándor Általános Iskola udvarán Ferenc József vagy Mihály király ezüstpénzeivel, valamint Nerva, illetve Trajánusz császár *Vic Dac* (*Victoria Dacica*) főliratú diadalmi érméivel pitykéztünk; továbbá a tekintélyes, fehér Ferenc Jóska-pofaszakállat s vastag platinagyűrűket viselő, drága Herzum Henrik bácsi, osztrák-magyar lovassági kapitány négyéves születésnapomra önnön, egykori kardjával ajándékozott meg, s így tovább, a lista hosszú...

Ovodás koromtól kezdve tizenkettedikes koromig a néhai, felejtethetlen Dózsa Margit néni olvasta föl naponta a magyar és a világirodalom elérhető remekeit: kezdetben mindenféle-fajta népmeséket, aztán egyre komolyabb, irodalmi műveket. Egy időn túl, persze, óhatatlanul olyan könyvek is következtek a szellemi menün, amit Margit néni az örök prúdéria szakmai becsülete folytán automatikusan meg kellett szigorúan cenzúrázson, s mindezt ráadásul prima vizsára, ami nem is volt mindig könnyű feladat, például az életvidám Boccaccio vagy a vérbő Zola esetében. A proto-literátori

kópéság meg akkor kezdődött, amikor esetenként szándékosan olyan művek fölolvására kértem meg Margit nénit, amelyeket már előzőleg elolvastam, s amelyekről tudtam, hogy sikamlós részletekben bővelkednek. Margit néni nem győzte tehát ekkor sűrűn használni a rettenetesen kifent, morál-mentális ollót. A szövegek csattanója pedig eme etikai-stilisztikai sebészbeavatkozások következtében világos, hogy szükségszerűen elmaradt.

Nagyapámnál, Székelyudvarhelyen, két évig nevelkedtem. Iskolai vakációim évente ott töltöttem természettudományi művek és különféle irodalmi lapok, művelődéstörténeti kiadványok és színházi folyóiratok társaságában.

Nagyapám és apám is folyamatosan írtak. Apám, Bréda Ferenc, aki közel húsz évig Hunyad-Fehér református egyházmegye esperese volt, több évtizeden keresztül a teológiai doktorátusán dolgozott, s hetente is minden prédikációját legépelte, Nagyapám pedig többnyire valamelyik, azóta is kiadatlan, mert minduntalan visszautasított színdarabján dolgozott szüntelen.

Az írói hivatás, úgymond, kopogtatott az ajtón.

Az első hivatalos s nyilván csakis világirodalmi mértékekben jegyezhető, s persze azóta is halhatatlan remekművem a *Rém* című vers volt, amelyet nagynénim és keresztanyám, Gedeon Ildikó születésnapjára írtam meg szerencsével anno Dominini 1964-ben, szépreményűségű harmadikos koromban. Aztán negyedikben már neki is veselkedtem nagy dérral-dúrral egy, már jóval ambíciósabb opusz, egy irtózatosan hatalmas indián-regény-epopeia energia-igényes megírásának, amelyet nyolcadik osztályra nagy nehezen be is fejeztem. Százhusz kőkemény oldalból állt.

A dévai zeneiskolába öt évig jártam cselló-szakon Kling tanár úr tanítványaként; ezután még négy évet a zenelíceum szimfonikus zenekarában játszottam Doroga Aurel tanár úr karmesteri vezényletével. A dévai általános iskolában és a dévai 2.-es számú líceumban nagy tudású, kiváló tanárim voltak: szeretettel és hálásan emlékezek Szathmáry Rózsa, Lőrincz Éva, Lovassy Lászlóné, Reinauer Mária, Gogomán Mária tanárnőimre, Boros László, Jánossy Ferenc, Szél Zoltán tanárimra. Dévai, illetve székelyudvarhelyi tanítóim a kiváló Gáll Márton és Segesváry Erzsébet, illetve a nemkülönben nagyszerű Pop Lujza és Nagy Annamária tanítónők voltak: hálával gondolok rájuk.

– A mitológiával már nagyon fiatalon megbarátkoztál, nagyapád görög-római mítoszokat olvasott fel Neked. A műveidben többször indulsz ki mitológiai elemekből, történetekből, gondolom itt keresendő eme vonzalom gyökere...

– Nagyapám a legfontosabb alpmítoszokat mesélte el: a trójai háborút, Akhilleusz, Thézeusz, Daidalosz és a többi hős, nomeg hősnő,

például Szép Heléna mítoszait. Többször és különböző megvilágításokban hallhattam a történeteket. Az első írásaimat is ő, Nagypám javította ki.

Nevelőanyám édesapja, Silay István egykori konstancai, majd sófalvi lelkész és regényíró nemkülönben fontos szerepet játszott ebben a meglehetősen sokoldalú irodalmi képzésben: az Erdélyi Helikon Abapoztós sorozatát, például, az ő könyvtárában olvastam ki, s ő javasolta, hogy minden elolvasott könyvről készítek részletes ismertetőt. Ezt a tanácsát szorgalmasan be is tartottam, s eképp háziolvasmányos jegyzeteim évente két kétszázlapos füzetet tettek ki, amelyeket felejthetetlen dévai irodalomtanárom, Lovassy László csillagos tizesekkel jutalmazott.

– *Első publikált versed a Jóbarát úttörőlapban látott napvilágot, Majtényi Erik gondozásában, akitől nyolcas minősítést kaptál. Mit jelentett számodra a nyolcas jegy? A továbbiakban kik voltak a mestereid, akik az irodalmi pályád egyengették?*

– Majtényitől egy nyolcas supermagas jegynek számított.

Egyeseket meg még kilences jeggyel is értékelt. Filológiaiag érdemes lenne utánanézni, hogy kik kaptak akkor kilenc-tízeszt. Azok bizonyára nagy költők ma. A líceumi években a már említett Lovassy László, széleslátókörű osztályfőnököm mellett a másik, örökemlékű mentorom Kovács Nemere, az Ifjúmunkás című, bukaresti ifjúsági hetilap újságírója volt. Ahogy fölfedezte, hogy van bennem vajmi íráskészség, rendszeresen meglátogatott Déván. Sok mindenben ő volt a szellemi atyám. Csortán Ferenc műépítész és restaurátor, továbbá Vida Lajos dévai illetőségű, s akkoriban Temesváron tanuló mérnökhallgató barátaim úgyszintén meghatározó és maradandó hatással voltak rám: kiváltképpen művelt, beretvaéles eszű s fölöttébb tájékozott eszményképekként néztem föl rájuk ugyanúgy, mint az ekkortájt ifjútítán Vári Attilára, akit a dévai parókian ismertem meg egyik látogatása alkalmával, avagy az etnológus, lelkész és újságíró Makkai Endrére, az isteni Bandi bácsira, apám egyik legközelebbi barátjára, aki már gyermekkoromtól kezdődően író-jelöltként kezelte. Nagy dolog

volt ez egy kilencedikes kölyöknek, hogy ilyen rendkívüli emberek társaságában lehet alkalmasint, s hogy egyáltalában szóba állnak vele.

– *Ezt követte a kolozsvári bölcsészkar, ahol magyar–francia szakon tanultál, az Echinoux kulturális folyóirat magyar oldalainak társszerkesztője voltál Bretter Zoltánnal és Beke Mihály Andrással együtt. A román, magyar és német nyelvű, igencsak jelentékeny lap szerkesztését Szócs Gézától és Egyed Pétertől vettétek át. Milyen volt a kommunista éra miliójében egy szabadszellemű diáklapot szerkeszteni? Mesélnél az akkori irodalmi életről?*

Irodalmi olimpiákról már ismertem Egyed Pétert és Szócs Gézát, ők voltak a nagyok, mi a kicsik, s egyetemi éveim alatt ők ketten voltak a mestereim, illetve a mestereink. Az irodalmi élet nagy vonalakban hasonlított a maihoz. A BBB (Beke-Bretter-Bréda)-szerkesztő-trió az Echinoux magyar oldalainak egyik termékeny időszaka volt. A többi kulturális laptól eltérően az Echinouxnál a politikai nyalás nem volt kötelező, következképp nem is tettük. Különben is igencsak komplex idők valának azok. Fialatok voltunk, bohók s nyilván tele lendülettel. Méliusz József, Aradi József, Molnár Gusztáv, Ágoston Vilmos, Tamás Gáspár Miklós, Balla Zsófia, Markó Béla: ők voltak azok, akikre fölneztünk.

– *A létezésről a lehetőség című esszéköteted 1980-ban lát napvilágot, majd 1984-ben jelenik meg versesköteted, a Tűzpróba, amelyet a Mentális tárgyak múzeuma követ. Annak ellenére, hogy inkább esztéta vagy, ezzel a műfajjal behatóbban csak később foglalkozol. Miért a költészet vonzott pályakezdőként?*

– Divat is a vers. Az ember, amikor ifjonc, a dolgok könnyebbik részét fogja meg. A verssel a kezdő irodalmár mintegy vérszemet kap s az irodalomba való bejutás vaspántos kiskapuja ezenképp, verset írva-faragva, végre kitérülkozhat előtte. Egy húszéves ex-kamasz nyilván még nem tehet az asztalra egy Thomas Mann-i architektúrájú folyamregényt. Ugyanakkor minden fiatalnak tetszik a líra szabadsága és áramvonalassága. S minden fiatal valójában költő, amiképpen minden költő is lényegében örökfiatal ...

– *Említéd az Apolló apológiái című legutóbbi kötetedben, hogy „a költők azok az örültek, akiken nem látszik, hogy azok“, illetve olvasható ugyanitt az is, hogy „az örültek mitológiaiilag teologizált szublimációi az ör-dög-ök, vagyis a közösség élő-halott s ekképp immár a Közösséghez nem tartozó dóre örei“. Kifejtenéd bővebben, hogyan látod a költészet és az örültség közötti kapcsolatot?*

– Szókratész–Platón is inkább gondolati költő volt, mint filozófus, s ekképp neki is megvolt a maga különbejárátú, dinamikus daimónja. A természeti társadalmakban a sámán-költők a természetfölötti

követeiként fejtik ki transzcendensnek minősülő tevékenységüket. A mai, nyugati típusú társadalmakban az írói-költői státus kivívta ugyan magának a polgári foglalkozás minősítést, de mindazonáltal magán visel egy bizonyos, fura, nem mindennapisági pecsétet-bélyeget.

– *A további köteteid zöme esszé, amelyben előszeretettel foglalkozol filozófiai problémákkal és misztikával. Hogyan csábított el ez a műfaj?*

– Önnem természet-szerű kibontakozásában a líra többnyire bölcselletté érik. Lásd Goethét.

– *Többször is kitérsz a műveidben arra, hogy amikor az emberből feltör a bolondság, közelít a zoológiai lényéhez ...*

– A pszichikai-

pszichonanalitikai

mélyrétegek s eképp az agresszivitás, a görög hübrisz, vagyis a gőg, a dölyf, továbbá az örület is valószínűleg zoológiai eredetű és meghatározottságú maradvány-elemek.

– *Ugyancsak az Apolló apológiájában olvasható: „Csak a buta és gonosz ember képzeletét szabadnak. A butaság nem egyéb, mint a gonoszság szabadsága“. De azt is mondod: a szabadság nem más, mint tautológia. Az aforizmákra épülő köteted több ilyen igazságra is rávilágít.*

– Akármilyen tetszetős is hangozhatna, stilisztikailag bármennyire is kidolgozott, az aforizma valójában csak féligazság. Ezért is áll közel műfaji rokonához, a dilemmához. Az aforizma nem más, mint egy irodalmilag összehozott, s egyfajta stilisztikai-logikai habbal ellátott, racionális paradoxon. De eme utóbbi kijelenés is aforizma-ízű, tehát, stb., a lánckövetkeztetés körbe-körbe forog...

- *A könyved szerint „az aforizma a textualitás afrodiziákuma“.*
- Persze, ez is aforizma... Különbözik az aforizma már a görög tragédia technikai receptjének is az egyik elengedhetetlen összetevője vala, tudniillik az aforizmákban is megnyilatkozó racionalitás többjelentésű, s ennek folytán mégis csillogó szárnyalása a kialakult, reménytelenül sötét helyzetet enyhítette.

- *Akkor az Apolló apológiája egy irodalmi játék ezekkel a féligazságokkal?*
- Igen, egy ember-ne-mérgelődj. A rész igazságok elszórakoztatják az embert.

- *A Nyelvező nyílvésző című fejezet visszakacsint az Antracitra, amely az egyik legjelentősebb műved. „A nyelv használatán keresztül őstörténeti eseményeket élesztünk föl“. Kifejtenéd, mit is jelent ez a fajta nyelvi „kommunikáció“?*
- A kollektív emlékezet folyamatos működése folytán a történelem a nyelvben halmozódik föl. A történelemmel tehát akarva-akaratlanul állandó kapcsolatban vagyunk, vagyis a tudatalatti hullámhosszain folytonosan kommunikálunk a múlttal.

- *Mennyi időt dolgoztál a köteten?*
- Öt, csillagos évet.

- *Nemcsak az Antracitban, hanem a többi kötetedben is idegen szavakat kapsz össze a magyar szótövekkel. Mintha azt kutatnád, azt szeretnéd bebizonyítani, hogy minden nyelv rokon valamilyen szinten egymással.*
- A nyelv mint kommunikációs eszköz történelmi kialakulásában igen fontos szerepet játszhatott a hangutánzás. A mandarin kínai nyelvben a Mao szó például ... macskát jelent ! ...Kolozsvár egyik híres bolondja, Miaú, csak nyávogással kommunikált. Nívó !

- *Az Antracit az Erdélyi Híradó Kiadó Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy sorozat gondozásában látott napvilágot, de a további könyveidet hol Pozsonyban, hol Kolozsvár román kiadójánál publikálsz. Mi alapján választod a kiadót? Mennyire fontos, hogy hol jelenik meg a kötet?*
- A pozsonyi Ab-Art könyvkiadónak terjesztési hálózata Magyarországra és Szlovákiára is kiterjed. A román nyelven írt művek pedig nyilván kolozsvári kiadóknál jelennek meg.

- *A műveid zöme, úgy vélem, egy bizonyos réteggözönségnek szól. Nem mindenki vesz kézbe egy Mysterium Mythologiae vagy egy Diva Deva kötetet. Kihez írod őket, van egy jól behatárolt olvasóközönség?*

– A Gyulafehérváron elhunyt enciklopédista Alstedius-t sem olvassa senki, pedig a didaktika megalapítójának, Janus Amos Comenius-nak volt a mestere. A kultúra magasabban kidolgozott rétegét a magasabban képzettek fogyasztják. Ez olyan, mint a gasztronómia. Az osztrigát sem János bácsinak találták ki. Ugyan, ha János bácsi megkóstolná, akkor rögvest rájönne, hogy az osztriga is bizony cucc, s talán alkalmasint még ízletesebb is, mint a jól füstölt, ám, mondjuk, túl vastag szalonna. Persze, mindehhez még társulnia kell egyfajta *affinité élective*-nek, egyféle választott egyhúronpendülésnek az olvasó és a szerző között.

– *Nyolc évet éltél Franciaországban, ahová személyes okok miatt kerültél, hisz feleséged francia volt. Olyan jelentős személyiségekkel találkoztál, mint Paul Ricoeur vagy a filozófus André Comte-Sponville, s Samuel Beckett-tel is leveleztél. Mesélnél ezen időszak legfontosabb eseményeiről?*

– Ez a téma egy egész vaskos kötetet igényelne. Angers-i mesterem, Georges Cesbron kiváló irodalomtörténész bízott meg Gabriel Marcel irodalomkritikai munkásságának a föltárásával. Ricoeur-rel a Gabriel Marcel Társaságban ismerkedtem meg, minthogy Marcel irodalom- és színházkritikai munkásságát dolgoztam föl. Últem Gabriel Marcel íróasztalánál Marcel családi házában, Párizsban és a Plon könyvkiadónál is, ahol Marcel szerkesztő volt a húszas évektől kezdődően. Példás tény, hogy Marcel szerkesztői szobájában minden érintetlen maradt. Néhány napig Gabriel Marcel szerkesztői íróasztalának a fiókjából dolgoztam, kutattam a Plonnál. Emellett meglehetősen sok időt töltöttem a különböző könyvtárakban, a BN-ben, a Bibliothèque Nationale-ban és a Bibliothèque de l’Arsenal-ban is, már amikor tanügyi teendőim engedték, tudniillik általános iskolákban, líceumokban és főiskolákon voltam francia irodalom- és nyelvtanár. Beckett-tel, Philippe Soupault-val, a szürrealizmus egyik megalapítójával s Xavier Tilliette filozófiatörténésszel, amikor még éltek, Gabriel Marcel irodalomkritikai tevékenysége kapcsán leveleztem. Gabriel Marcel egyik közeli barátját, Claude Aveline írórt is meglátogattam 1988-ban.

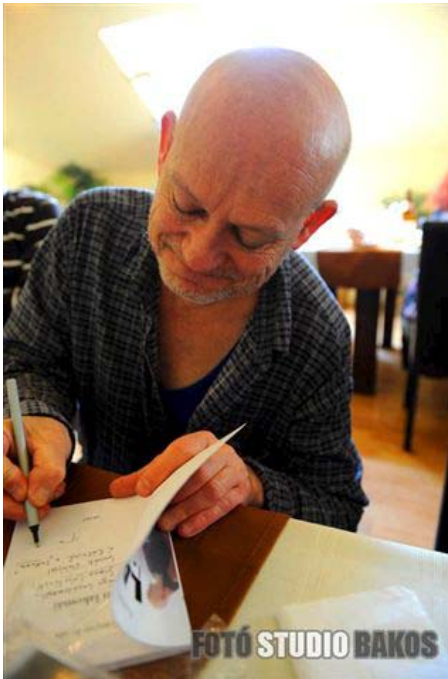
– *Mennyire fogadtak be, mint magyar írórt?*

– A filológia, a bölcsészettudományok szakterületén, egyetemi körökben és a tanügyben teljesen befogadtak. A nyugat-európai, fináncközpontú társadalomban viszont a közfama a humántudományokkal foglalkozó egyént általában egyfajta pazarló különcnek, amolyan tékozló ámokfutónak tartja, aki a pénzt nem termeli, hanem költi.

– *Jelenleg Az elszállt szitakötő című, lektűr műfajú köteted folytatásán, az Angyal a Monostoron című könyveden dolgozol. Mikorra várható a megjelenése? Milyen újdonságokat tartalmaz?*

– Az elszállt szitakötőben a humoros s mintegy elillanó történeteket meséltem el. Az Angyal a Monostoronban pedig a csodás jellegű sztorik jelennek majd meg. A kötet remélhetőleg a jövő évben lát majd napvilágot.

Varga Melinda

Fotók: StudioBAKOS

Véres komolytalanságok Bárdos József rovata

GUY DE MAUPASSANT

VÉGTÖRLESZTÉS

Kora délelőtt volt, a kis Grangerie báróné a kereveten szunyókált, amikor a kis Rennedon márkiné berontott a szobába. Arca izgatott volt, blúza kissé gyűrött, kalapja kicsit ferdén állt; egy székre roskadt, és azt mondta:

– Püff neki! Megtörtént.

Barátnője ijedten eszmélt, felugrott, és azt kérdezte:

– Mi az? Mit csináltál?

A márkiné levetette magát a kerevet végébe, és megragadta barátnője kezét:

– Esküdj meg, hogy soha senkinek nem árulod el, amit most elmondok neked.

– Esküszöm!

– Az örök üdvösségedre?

– Arra.

– Nos hát... Végtörlesztettem!

A másik felkiáltott:

– Ó, milyen jól tetted!

– Ugye? – húzta le maga mellé a kerevetre barátnőjét a márkiné. – Tudod, a férjem már egyszerűen kibíratatlan volt! Te, hogy a férfiak miket képzelnek magukról! Ez is azt hiszi, hogy rajongok érte! Ó, drágám! És képzeld, szerelmes belém! Túlságosan is. És ezt állandóan be akarta bizonyítani... Képzeld el, minden áldott este... Pfúj!... Nem, nem, már olyan volt az egész, mintha a fogam húzták volna... Egyszerűen nem bírtam tovább... Törvényt kellene hozni ilyen esetekre a nők védelmében... Képzeld el egy nagyon nevetséges, visszataszító alakot, vastag, szőrös combokkal, gatyában, vörös hajjal, vörös, kefélt bajusszal, amint bambán mosolyog rád... És képzeld el, hogy az illető a férjed... és be akar mászni az ágyadba... szóval érted... Egyszerűen nem bírtam tovább... Nem mintha valaha a szerelem költészetéről ábrándoztam volna. A mi világunkban minden csak üzlet. Még a szerelmi viszonyok is csak afféle adok-kapok alkun alapulnak. A nő lehetőségei? Választhatsz, hogy váltakozó férfiakkal fizetteted meg a

ta, havonta legalább egymillió elmegy rám. Azt feleltem neki, ne aprózzuk el a dolgot. Tegyen le húszmilliót az éjjeliszekrényemre, és aztán jöhet. Előbb csak bámult rám, hogy képzeled, dadogta... de aztán kirohant, úgy gatyában, ahogy volt. Egy óra múlva visszajött. És letette a pénzt. Én meg berántottam az ágyba. Először vigyorgott a boldogságtól. De én nem engedtem el. Hogynem! Végtörlesztés! Még a második elég jól ment neki. De aztán a negyediknél már kunyerálni kezdett. Hogy ő ezt nem bírja. A szíve... Hogy tönkremegy bele... Még hogy a szíve! Neki!... Hogy talán majd holnap, vagy a jövő héten. Esetleg a jövő hónapban... Ohó! Olyan könnyen nem hagyta szabadulni! Mondtam neki, hogy én már évek óta szenvedek. Úgyhogy csak szedje össze magát... Ő akarta, hogy törlesszem az adósságomat. Hát most végtörlesztést rendezünk. Úgyhogy ne siránkozzon, hanem gyerünk... legyen férfi... érted, ugye?

– Úgy értsem...

– De úgy ám!

– És... és azután?

– Mit azután?

– Mi történt?

– Nem engedtem el reggelig. Fizettem, és fizettem. Elég volt a sok tartozásból. Hát fizettem. Kamatostul. Érted? Reggelig. Mondtam már, beleőszült. Még most is ott fekszik kiterülve az ágyamban. És a bajsza... Képzeld el, ahogy lóg a bajsza...

A báróné a barátnőjére bámult, s egyszerre kicsordult belőle a nevetés. Erre aztán a márkiné is elkezdett kacagni.

– Beleőszült, érted? – pihegte. – És a bajsza... Képzeld el a bajszát... Majd láthatod te is, mert meghagytam neki, hogy tizenegyre jöjjön ide értem. Itt is lesz... mindjárt...

– És... mi lesz, ha újra kedve támadna... szóval érted...

– Ennek? Soha többet. Csak célozzon akár egyetlen szóval is a tartozásomra. Én végtörlesztetek, végtörlesztetek, végtörlesztetek...

Újra kacagni kezdtek, hevesen, csillapíthatatlanul.

Vidámságuknak a csengőszó vetett véget.

– Ő lesz az!... – suttogta a márkiné –, nézd meg...

Kinyílt az ajtó. Kövérkés, harminc körüli férfi nyitott be. Inkább hatvannak látszott. Ősz haja csimbókokban állt égnék, bajusza éppen, mint egy laffogó kutyafül.

– Betett neki a végtörlesztés – súgta a márkiné a barátnőjének.

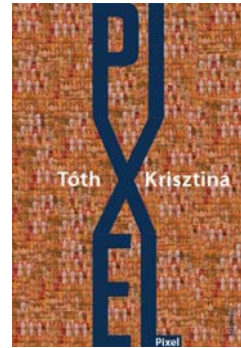
A két nő egymásra nézett, aztán hirtelen a díványra zuhantak, és nevettek, nevettek.

A férfi meg csak állt, bámult, és azt dadogta:

– Hát megőrültek?... megőrültek?

A szövegtest lelke

Tóth Krisztina *Pixel* című regényéről

Tóth Krisztina irodalmi munkássága már számos elismerésben részesült: többek között József Attila-, Márai- és Bárka-díjat tudhat magáénak. Az 1989-es *Őszi kabátlobogás* című kötete óta sok idő telt el, és azóta jó pár könyve látott napvilágot. Így például a *Porhó*, a *Síró ponyva* és a *Magas labda* című verseskötetei, a *Vonalkód* népszerű novellái, vagy a 2009-ben megjelent *Hazaviszlek, jó?* tárcagyűjteménye.

A legújabb, *Pixel* című prózakötetének borítóján – mint azt a szegedi könyvbemutatón megtudhattuk – egy kiszáradt teafilterekből készült installáció részlete található, mely Lévai Nóra munkáját dicséri. A katonás sorokba rendezett, egyenként különböző színű papíryanagok egységes színhatást keltenek. Ez önmagában még nem lenne elegendő ahhoz, hogy a borító és a szöveg között egyértelmű párbeszéd alakuljon ki. Viszont a cím emberi testhez hasonlító elrendezésével és a teafilterek megjelenítette bőrszínnel már értelmezhetővé válik ez a megoldás.

Tóth Krisztina kötetének alcíme: *szövegtest*. Ez teljesen nyilvánvaló kijelentésnek tűnik, hiszen az irodalomelmélet divatos szakkifejezéseit ismerők jogosan tehetik fel a kérdést: mi más is lehetne, mint szövegtest? Azonban az említett fogalmat nem a konvencionális értelemben használja, egyszerre konkrétabb és elvontabb módon. Ugyanis egy regényt kapunk a fej, a kéz, a láb és egyéb testrészek történetével. Így a kötetben nem csupán a szöveg kap testet, hanem a testrészek is szövegeket: „... a fenék vonalától a vállig alig kivehető felirattá állnak össze, mint valami hajdani, fakuló tetoválás. Az van odaírva a fekvő férfitestre, hogy *Thirty years*.“

Olvasás közben nem csupán az alcím lényegül át, hanem a kötet műfaja is. A kezdetben novelláknak tűnő részek egyre szorosabban kötődnek egymáshoz, mind jobban kirajzolódik a szereplők kapcsolatrendszere. Történeteik sem csupán a novellákban léteznek, hanem a kötet egészében oszcillálnak. Úgy, ahogy erre a *Harmincadik fejezet, avagy a fenék története* is utal: „Az emberi test felbukkan és alámerül az időben, aztán ismét felszínre tér az emlékezetben, föl-le, föl-le, mint a tű, és közben szorosan összeöli a múlt és jelen szétfeszítő rétegeit. És minden egymáshoz varródik, miközben láthatatlan a cérna.“ S ilyen módon a kötet egy műfaji metamorfózison megy keresztül az olvasó szeme láttára: a kezdeti novellákból végül egy kisregény születik. Ahhoz hasonlóan, ahogy a *Huszonnyolcadik fejezet, avagy a térd történetében* Jean-Philippe Műve realizálódik a szemünk előtt: „A Mű első pillantásra alaktalan halomnak tűnik, szabálytalan domborulatok halmazának. Aztán, ha többször körbejárjuk, lassan, apránként kibontakoznak előttünk a formák. Leginkább egészen kívülről, a műterem végéből, a sarokból érzékelhető, hogy a halmok igenis összefüggnek.“

Jean-Philippe műve azonban egy sokkal szembeötlőbb, szintén jól sikerült metaforát is magában hordoz. A mű emberi torzó mivolta alapján a kezes-lábas szövegtest képi megvalósulásaként értelmezhető. „A Mű egy hason fekvő férfitestet ábrázol térdtől fölféle. A két karja el van vágva, úgyis mondhatnánk, túllóg a műterem falán. A feje sincs a térben, nyaknál az északi fal vágja el, mint valami guillotin.(...) Fehér falak közt alvó korpusz.“ S miként ez sem zárható be a műterem fehér falai közé, úgy a szöveg értelmének mindensége sem jelenhet meg a fehér lapokon.

Ha a kötet történetei alkotják a szöveg testrészeit, és az összekötő szálai a szereplők, akkor a narrátor a kötet lelke, amely az egész textúrát erőteljesen átjárja, folyton éreztetni velünk, olvasókkal jelenlétét. Érdekes és egyben izgalmas megoldás, hogy a narrátor, bár nem szereplője a történeteknek (kivéve a *Harmadik fejezet, avagy a szem történetében*), mégis sokszor úgy tesz, mintha a szereplőkkel közös térben szemlélője lenne az eseményeknek: „Egyáltalán nem követhető, mi történt aztán. Csak annyit lehetett látni, hogy a kövér újrakérdéz valamit, a srác meg föl se néz. Nem tudjuk, válaszolt-e, de a dagadt váratlanul rálépett a kezére.“ Máshol pedig: „Feltettek rá egy maszkot, így nem láthatták ,mit is próbál mondani. Egész közletről volt csak érthető, de azért mi hallottuk. Köcsög buzik: ezt mondta. Tévedés persze előfordulhat, ebben a helyzetben nincs rá garancia, hogy tényleg ezt bugyborékolta.“ Szemlélő volta ellenére többnyire továbbra is megmarad a testetlenségben, lebegve a szereplők körül. Testet csupán a *Harmadik fejezet, avagy a szem történetében* ölt, amelyben az egyik szereplővel szemben foglal helyet a metró kocsjában.

Ám szabad mozgását hátrahagyva, a fizikai létben nem találja a történet folyamatát. Folyton elkezdi, majd félbehagy. Majd mikor megszűnik a térbeli közösség a szóban forgó szereplővel, és távolság keletkezik köztük, végre megszületik a történet.

Az elbeszélő a hatalmát is sokszor fitogtatja az olvasó előtt. S mikor már azt hinnénk, hogy tényleg bármire képes, rájövünk, hogy néha ő is korlátokba ütközik: *„Ezen a ponton már igazán le lehetett volna szállítani a Nórának elnevezett szereplőt a buszról, tisztességes elbeszélő bizonyára ezt tette volna. A lány maga azonban egyáltalán nem akart leszállni, nem jelezte, hogy ki akarna lépni a busz, vagyis az elbeszélés teréből.”*

Tóth Krisztina könyve nem véletlen lett az olvasók széles körében kedvelt, mint ahogy kritikai visszhangja is pozitív. A testleletek divtaját tétel bíró játékká fordítja át, kerüli az iróniát és a pátoszt is, és főleg mesél – tabukat döntve, mégsem polgárpukkasztóan. Összefogja a széttartó szálakat, de történetei novellákként is megállják a helyüket. Lassú olvasásra javasoltak, amikor figyelünk az apró képkockákra, minden egyes parányi pixelére a szövegtestnek. Mert élénk színűkkel egyértelműen ott a helyük a mai magyar prózairodalom palettáján.

Fülöp Anna

László Sarolta rajza

Biciklizéseink Aaron Blummal

Aaron Blum
*Biciklizéseim Török
Zolival* című kötetéről

Egy blog szépirodalomként való olvasása több szempontból is problémás. Előfeltételezi többek között, hogy az olvasó rendelkezik olyan háttérműveltséggel, amelynek segítségével el tudja dönteni, melyek a nagybetűs Szépirodalmi szöveg kritériumai. Emellett el tud tekinteni azoktól a járulékos elemektől (könyvformátum, kiadó, kötetbemutató stb.), amelyek hozzákapcsolódtak a nyomtatásban élő magaskultúra képzetéhez. Nem Aaron Blumm az első, aki átteker a műfaji határokon *Biciklizéseink Török Zolival* című könyvével: 2008-ban a Magvető Kiadó megjelentette Spiegelmann Laura *Édeskevés* című regényét, amelyet egy blogger vagy bloggerina bejegyzéseiből válogattak össze, és főként polgárpukkasztó témája, nyelvezete, valamint a blogszférából való elrugaszkodása miatt felkavarta az irodalmi szférát.

A *Csáth kocsit hajt* után Virág Gábor alias Aaron Blumm, vajdasági prózaíró fittyet hányva arra a szokásra, hogy a születőben lévő mű részleteit folyóiratokban illik publikálni, ezzel – mondjuk úgy – előre bebiztosítva a kész írás helyét a kortárs irodalmi szférában, létrehozott egy blogot. Az így létrejött suspense-t megfejelte egy gondosan szerkesztett és Sinkovics Ede által illusztrált, a JAK – Sympo – Prae.hu összefogásában kiadott keménykötésű könyvvel. Nincs védőborító, se fülszöveg, az első pár lapon sem szerepel szerkesztőgárda, sem ajánlás, csak a lényeg: a szerző, a cím, az illusztrátor, és a kiadó(k). A kötet külsejében is a minimalizmus dominál: fehér alapon fekete betűk, a címbeli Cé egy elfordított, aranszínű biciklikormány, a hátapon egy kerékpár stilizált rajza, szemből, melynek kormányja szintén aranszínű. Makacsul felénk tart, mintha azt szeretné, hogy felszálljunk rá.

A könyvet alkotó szövegek eredeti műfajukat tekintve tehát blogbejegyzések. Befogadásuknak menete lassú, hiszen két szöveg megjelenése közt időbeli rés van – nem úgy a könyv esetében. Egy

délutáni olvasmánynak tűnik, mégsem javasolt a rohamléptekben haladás. A beszélő inkább egy kempingbiciklire ültet minket, komótosan tekerjük kiskerekünket, miközben izgulunk a főhősnőért, vajon tud-e holnap, egy hét múlva, vagy egy év múlva is biciklizni Zolival.

Vagy szeretkezni, ez a kettő ugyanis néha összemosódik, mint ahogy szinte minden a naplóíró-bicikliző Klára szemüvegén keresztül – nemcsak a biciklizés és a szeretkezés, a tér és az idő, hanem ébrenlét és álom, képzelet és valóság is. A bejegyzéseket (a kötetben *biciklizések* alkotják az egyes fejezeteket) olvasva ugyanis egyre nehezebb eldönteni, hogy most éppen milyen állapotban szólal meg az elbeszélő. A Klarába vetett feltétlen bizalmunk megingathatatlan egészen addig, amíg meg nem jelennek világa további szereplői: a férj és az orvos. Mindketten arról győzködik, hogy Zolit csak képzelet, arra buzdítják, hogy szedje normálisan a gyógyszereit, sőt, a férje nemegyszer még be is zárja a szobába, mikor már kezelhetetlennek ítéli. Kinek higgyek? – kérdezheti magától az olvasó. Klára elmebeteg? Vagy a többiek azok? Esetleg Klára őket is odaképzeli? Vagy ez az egész egy férfi álma? Ki képzelt mit és hova? Virág Gábor létrehoz egy írószemélyiséget, Aaron Blumm-ot, aki kreál egy alakot, Klárát, aki naplót ír képzelt vagy valós barátjáról, Török Zoliról, aki a vége felé egyre abszurdabb helyekről jelentkezik (például egy háremből), sőt, megszakad néhány biciklizés erejéig, és elbeszélőt vált, hogy aztán a végkövetkeztetést ismét Klára szájába adja.

A külön-külön akár novellaként is olvasható részek négy nagyobb blokkba rendeződnek, és minden egység (amint azt címük is mutatja) további biciklizésekből áll, melyek sorszámot kapnak, kivéve egy-kettőt (például a *Zoli kocsit hajt* vagy az *én vagyok én, te vagy te* című). A számok pedig nem mindig követik sorban egymást. Ez egyrészt az elbeszélő tudatállapotáról és beszámíthatóságáról, tehát szavahihetőségéről is árulkodhat, másrészt a klasszikus értelemben vett idő jelentéktelenségének érzetét kelti, és ezzel annak újraértelmezésére, újrendezésére sarkallja az olvasót.

A kötetben a biciklizés és annak mitikus, rituális volta központi szerepet tölt be, minden e köré szerveződik: „*Aki kerékpárra száll, az valójában keresztre feszül. A felülről alátekintő Szentlélek előtt világos, hogy a bicikliző azért vesz lendületet, mert hozzá (a Szentlélekhez) igyekszik, a föld színén bámészkodó hülyék szemében a kerékpáros egyszerűen csőrő, akinek nem telik autóra, fajankó, aki arca verítékével, önerejéből röpíti önmagát...*“ idézi az elbeszélő Svetislav Basara regényíró. Klára, akinek nevét egyébként csak *Az ötödik csöpp* című zárófejezetben tudjuk meg, egyes szám első

személyben mesél Török Zolival való viszonyáról, a közös biciklizésekről, a nemi vágyról és annak beteljesüléséről, a hiányérzetről, és mindezek lecsapódásáról a külvilág szemében. De talán a legfontosabb kérdés: ki az a Török Zoli? Erre a legkézenfekvőbb válasz: ő a Múza. A mindenkori ihletadó, aki a legprimitívebb módon, minden líraiságot nélkülözve, az ösztönök szintjén kommunikál. A szexualitás terepe magától értetődő, hiszen itt két különböző anyag teljesen és maradéktalanul egybeforrhat, és életet adhat valami újnak. Klára biciklizni akar, Aaron Blumm írni, az olvasó meg érteni szeretne.

Török Zoli és Klára kapcsolata tehát főként a szexualitáson alapszik, bár Klára, lévén nő, aminek hangsúlyozására a tipikus női karakterjegyek használata a legalkalmasabb, a kapcsolat érzelmi oldalát igyekszik megragadni, néha ömlengéssel határos szerelmi monológokban, ezzel szemben Zolit Klára leírásából inkább élvhajhásznak ismerjük meg, aki váratlanul magáévá teszi az imádott nőt – akár az ajtón belépve, akár imádkozás közben a templomban.

Ahogy haladunk előre az olvasással, a kezdetben készséges Zoli egyre gyakrabban eltűnedezik, rövidülnek a szövegek is, majd *A harmadik lehetőség* című fejezettől már nem Klára mesél, hanem egy férfi, aki egy eszméletlen nő testét fikszírozza a kórteremben napról napra, fantáziál róla, ha nincs ott, kutat az emlékei közt, próbál választ találni: miért olyan ismerős neki? *A közös biciklizés* megszakítja a fejezet szekvenciáját, és talán itt kapjuk meg az egyik lehetséges kulcsot az olvasáshoz: „*Csak ritkán jutok el a zónába. Ma viszont bejutottam, és majdnem bent is maradtam. Egy hatalmas virágot lépkedtem ki neked a hóba, így lett belőle hó, virág. Megnéztem felülről is, habár tudtam, nehezen fogok visszatalálni az időben. Ahogy lépkedtem, egyszerűcsak mellettem sétáltál a fehérségben... amikor kiértünk a zónából, az út végén ott állt a biciklink, amit már rég elveszettnek hittem.*“ A zóna nevét Az ötödik csöpp bevezető monológiájából tudjuk meg: „*Van egy hely a világon. Ha el akarok bújni a tekintetek elől, ide menekülök, itt várok Zolira... Zoli azt mondta, a hely neve Ogárka, én pedig hiszek neki.*“

A zóna szó Tarkovszkij *Stalker*ének mágikus helyét idézi meg, melynek beemelésére nem ez az első eset a magyar irodalomban – Bodor Ádám a tarkovszkiji miliót parafrázálja a *Sinistra* körzetben, vagy Térey a szó használatával idézi be mindazt, amit a Zóna jelent *Az Ikrék gyászbeszéde* című versében:

„A Nulla Zóna: hely, leróni jókor
Hóbortomért az elkésett adót –
Valósulandó vágyam a gonosztól

Átrajzolt táj sakktábla-képe volt,
S kihúlt kataklizma-városokból
Ereklyét hoztam, kézzelfoghatót.
A tapasztalat tisztasága lep meg,
Hogy nincsenek végleges sziluettek.“

A Zóna egy olyan terület, ahol az idő fogalma szubjektív, ahol a természet az úr, önkénye rajzolja sorsvonalunkat, és ha elég alázatosak és őszinték vagyunk, akkor és csak akkor lelhetünk rá bent boldogságunk kulcsára – ellenkező esetben megbüntet minket. Onnan visszatérve, a próbákat kiállva érdemeljük meg, hogy vágyaink teljesüljenek. Esetünkben a zóna neve Ogárka, ahol Klára és Zoli, író és múzsa, olvasó és szöveg egyedül barangolnak egymást keresve, ahol egymásra találnak, ahonnan kiérve ott állnak a biciklik, hogy tekerhessenek tovább.

A könyv még számos további rejtvényt kínál az olvasónak (egyszerű utalástól az intertextekig, az illusztrációk párhuzamos narratívájáról már nem is beszélve), melyeknek felgöngyölítése is további tereket nyit meg az értelmezésben. Ez, pontosabban az az általános tény, amely a detektívregényeket és a helyszínelős sorozatokat is ugyanúgy életben tartja, miszerint az emberek szeretnek rejtvényeket megoldani, már önmagában is elég lenne ahhoz, hogy Aaron Blumm könyve élvezetes olvasmány legyen laikusnak és hivatásos irodalmárnak egyaránt. Ám amiben legnagyobb ereje rejlik, az lehet a buktatója is: ha az olvasó nem fogékony a néha meglehetősen kusza szálak kibogozására, az egység könnyen megbomolhat, a szöveg, pontosabban Klára világa széteshet. Bár lehet, hogy nem is muszáj feltétlenül egésznek lennie.

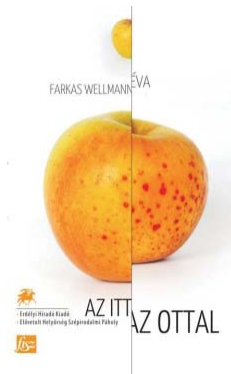
Az illusztrációk a Biciklizéseim Török Zolival című blogról származnak.

Bódi Betti

(Aaron Blum: *Biciklizéseim Török Zolival*. JAK – Sympo – Prae.hu., 2011)

„Elmondanom mit meg (s meg nem), de élttem”

Farkas Wellmann Éva *Az itt az ottal* című kötetéről

„*Elmondanom mit meg (s meg nem), de élttem*“; olvasható Farkas Wellman Éva első, 2002-es kötetében (Itten ma donna választ). Az idézet enigmatikus szófordulata kitűnően összefoglalja a költő 2011-ben megjelent szikár verseskötvényének – *Az itt az ottal* – tartalmát (is), s egyúttal alkalmas arra, hogy jelezze a sűrített formát, mely meghatározza a benne található költemények nyelvezetét. Az egymással laza koherenciában lévő versvilágokban a „terepszínű lélek“ újabb és újabb (férfi-női) jelmezeket ölt magára, melyek előképeit az első kötetben fedezhetjük fel. A (ma)donna mindkét könyv első személyű narrátora, ő az egyetlen biztos kapocs a versek összefüggésrendszerében. Az első kötet megjelenése óta keletkezett versek beszédmódja erőteljesebbé, magabiztosabbá vált, s a kezdeti szókimondó hangot egy átgondoltabb, bölcsebb megszólalás váltotta fel. A polifon szerkezet, a tárgyilagos önfigyelés és az elliptikus szerkesztésmód továbbra is uralkodó poétikai eszközei maradtak F.W.É. költészetének, s mindezek révén *Az itt az ottal* című kötetben egy zavarba ejtően megkonstruált művilágban találja magát az olvasó.

Már a kötetborítón feltűnik a formák és a szavak hatásos elrendezése. A függőleges vonallal kettévágott síkidomon megcsúsznak, s ezáltal kissé eltávolodnak egymástól a szerző nevének és a kötet címének tipográfiaiailag is megváltoztatott szavai. A középen ábrázolt két fél alma képe csak bizonyos felületen illeszkedik egymáshoz méretbeli és formai különbségük következtében. A kettészelt formában megjelenített ősi alma-metafora az egymástól különböző, ennek ellenére alapvetően egymáshoz rendelt nő és férfi viszonyát példázza a maga sokféle jelentésével. A diszkrepanciát sugalló könyvborító a legfontosabb hiányt mutatja be: a Platón által megfogalmazott tökéletes, éppen ezért kívánatos Egység hiányát. Elmozdulásaival, elbizonytalanító

effektjeivel képileg fogalmazza meg az „itt” és az „ott” viszonylagos összetartozását. A helyre utaló ellentétezés (*itt, innen, ide;* illetve az *ott, onnan, oda*) relativizált egymásnak feszülései, egymással folytatott párbeszédei hatják át F.W.E. költészetét: „és meglátom, hogy ott vagy még, vagy itt”. A helykonstrukciók egyben a művilág vázát is alkotják. Az „itt” a narrátort fogalmazza meg a maga bizonyosságával („*itt... lent, e vak világban*”), kételyeivel („*Nem emlékszem, hogy merre volt a hely.*”), hitével, belső történéseivel; míg az „ott” a másik felet (a férfit), illetve a külvilágot, benne a bizonytalanságot, a nem tudást, a kapcsolat esetlegességét: „*Hisz otthon vár a hűség és a futball*”. Az itt és az ott kapcsolatának abszurditását is érzékeltetik az egyes alkotások („*Ha tudhatnám, miért az itt az ottan.*”). A versvilágokban sorra megteremtődnek az egymást kizáró, ennek ellenére egymást feltételező helyszínek (itt-ott) találkozási lehetőségei, melyeket F.W.E. költeményei a térben és időben húzódó keresztutak találkozási pontjaiban, koordinátaiban képesek megteremteni. Az „itt”-re feltett kérdések az „ott” vonatkozásában kapják meg a létjogosultságukat. Ezzel magyarázható az önmagától eltávolító, majd visszatérő utazások sokfélesége, illetve egyetlen személyben, a narrátori tudatban összpontosuló helyzetek megjelenítései szereplőikben, melyeknek önfeltáró, önértelmező formái önéletrajzi elemekkel alkotnak szerves egységet. A közvetítő funkciójú átképzéletes szerepek révén (Dulcinea, Petur, Madame Bovary, illetve a második kötetben Saul, Magyarósi Szőke József rektor) teremtetik meg egy formailag és tartalmilag is végtelenül összetett virtuális valóság, melyben az alanyi versbeszélő nemcsak női nézőpontból közelít a különböző helyzetekhez, hanem nagy beleélő képességgel a másik fél (a férfi) szemszögéből is.

A narrátor folyamatos ön- és létértelmező szerepkörben, a történetek arc nélküli főszereplőjeként van jelen. A további, szintén arctalan szereplők (narrációtól megfosztott pozicionáltsággal) a versbeszélő nézőpontváltásainak függvényében jelennek meg. A narrátor úgy érvel a második személyű megszólítottal (az „ott” vagy „amott” lévővel), hogy közben azonosul a másik, az „ott” lévő személyiségének potenciáljával. Szép példa erre a Magyarósi Szőke József emlékére írt versciklus. „*Vén / képzetembe ma éjjel még befekszel*” – szólaltatja meg a tizenkilencedik század első felében élt rektort. Az azonosulás a következő (hímséget megjelenítő) metaforikus szerkezetben válik meglepő módon teljessé: „*Holott valóban kígyó módra járnék / e tájban, mely fekvésre, testre asszony*”. (M.Sz.J. rektor utolsó töredéke.) A létrejött nyelvi konstrukciókban egyidejűleg érvényesül a metaforikus, a diszkurzív és az elbeszélői logika. Ezt a dichotóm személyiségmodellt figyelhetjük meg a különböző korokból kiemelt irodalmi minták imitálásában, illetve a különböző nyelvi hagyományoknak a hétköznapi nyelvi formákba történő integrálásában. A Könnyed csevely R. Polixéniáról című

elliptikus balladában változnak a nézőpontok: „*Majd hallhatod, főúri pletyka járja. Rémtörténetté lettem*“. A polifon szerkezetben a harmadik személyű megszólalás (valószínűleg az egyik pletykás főúri nagyszonyyé) értelmező jellegű: „*hisz többet-jobban szeretni, s élni a /precíz és biztos, pompás etikettet / alkalmatlan volt. Ő Polixénia – nem gondolod? – mulatságunkra termett. / S hogy ennél fogva kellett meghalnia*“. Még ennél is összetettebb szólamú szerepjáték a bibliai Saul-történet megjelenítése. A damaszkuszi úton haladó Saulus kételyei a szőlőtőmetaforában fogalmazódnak meg: „*Nemlétedhez nincsen mód visszatérnem (...) virágomnak emléke sincs a tőben*“ (A damaszkuszi visszaút balladája). Gyönyörű vers. Azzá teszik az archaikus képekkel, szimbólumokkal bővülő szerkezetek.

A múlt elemei olykor a valós élményeknél élesebb, meghatározóbb, biografikusnak tűnő emlékképekké transzformálódnak a szereplőrákban. A „te“ és „én“ szólamaiba belefónódik olykor-olykor egy személytelen hang, mely neutralitásában is meghatározó. A narrátor a versbeszélő életének szempontjából meghatározó gondolatokat fejt ki. A vers formájú, posztmodern rövidtörténetek különleges hatását a hétköznapi témák klasszikusan zárt formákban történő megjelenése váltja ki. Ilyen a villoni balladaforma háromszor nyolcsoros szerkezete, s a beazonosíthatatlan személyhez szóló néhány soros ajánlás. F.W.É. balladáit túllépnek a műfaj középkori formáin. A spanyolos románc, illetve a magyar balladahagyományok integrálódnak az alanyi megszólalással. A különböző műnemek áthallásaiban a tragikus elemek leginkább színjátszéki formát öltenek egyetlen jelenetre fókuszálva, a párbeszéd pedig monológba olvad. A Zöld tea című jelenetező (nagyon távoli Szapphó-áthallásokkal), akár úgy is olvasható, mint a féltékeny versbeszélő tudatában újra lejátszódó, kedvesével folytatott párbeszéd. „*Ne olvasd végig ezt a verset (...) / egy pillanatig nézd a hátlapot, / vagy gondolj órá: tudom, hogy abbahagynád, / ha véletlenül meghívna zöld teázni; / hát hívd meg őt te.*“ Folytatását a kedves reakciójaként is olvashatjuk. „*Én is éppen ezt / fontolgom, s nem jut eszembe bármi / nyomós érv.*“ A versek drámai szerkezeteiben a párbeszéd a lélek belső küzdelmeit (féltékenység, féltés, vágy) vetítik ki. A beszédszólamok gyakran nem ugyanahhoz a megszólítottéhoz intéződnek, noha a megszólítás morfológiája változatlan. Vannak beszédhelyzetek a te- és az ő-szerkezetekben, melyek ugyanazon személyre vonatkoztathatók, de olyan viszonyrendszerrel is találkozhatunk, melyben az „ő“ egy semleges, illetve a kapcsolatrendszer szempontjából semlegesnek vélhető személyre utalhat: „*ki romlott, még remél, / s a kor csupán, mi szégyenkezve hátrál*“.

Minthogy nem egy szereplőről van szó, ez a versalkotó stratégia felveti a narrációs identitás, tehát a nézőpont, illetve a

beazonosíthatóság kérdését. Egyetlen biztos nézőpont van: az első személyű narrátoré. A többi bizonytalan. Ők lehetnek magának a versbeszélőnek különböző kivetülései is. A narrációs identitás egységének feladása viszont felveti a másféle tudati működés kérdését, vagyis a kérdező és a kérdésre választ adó belső párbeszéd leképezhetőségének lehetséges módjait. Egyszerre szólal meg a lét mélységeit kereső narratori és a könnyed társalgásra utaló hangnem. Szembetűnő sajátosság a modern és archaikus megszólalás mnemotechnikai összecsúsztatása. Ezekben a képekben a narrációs forma különböző kulturális terepnumokon helyezkedik el, ugyanis a versek egy részét művelődési leltárként is olvashatjuk. Nyomon követhetjük, például, hogy milyen olvasmányélmények hagytak nyomot a narrátor személyiségében.

Gazdag nyelvi talajból sarjadnak a szavak. Az emberiség kultúrtörténetének különböző területeire világítanak be a halvány áthallások, a rejtett idézettöredékek. Az idők során sokféle átváltozáson keresztülment, különböző korokhoz mutálódott irodalmi elemek, motívumok, az úgynevezett mémek sokasága sugallja a régvolt eseményeknek a narrátor jelenében történő megismétlődését. Az élethelyzetek bemutatása a sokféle idő- és térvizony révén megtört dimenziókban kerül felszínre. Ez az írói technika meglepő társításokat eredményez, melyek legszembeötlőbb formában a rímhelyzetekben nyilvánulnak meg. Az egymásnak válaszoló, egymással felelő, egymást előhívó szavak között a dimenziótörések okán bizarr rímhelyzetek jönnek létre: („mentál – Hotel Continentál – de nem tán“).

A versbeszélő életének fontos eseményei lekicsinyített térre transzformálva mutatkoznak meg: „Az első szobában nyolc vaságy..., az ötödik nem szoba – tán terem ..., a nyolcadikban láttalak meg téged“, s folytatódik a felsorolás egészen a tizenkettedik szobáig (Szobák). Az apró jelzések díszletfalainak átrendeződései nyomán térbeliségben jelennek meg maguk a gondolatok is, tehát a képszerűen felnyíló terek egyre több külső és belső dimenziót tárnak elénk. Ebben a versben is jól megfigyelhető, hogy az emlékezés egységének igényét a versbeszéd felszámolja, az apró epizódokra terelvé a hangsúlyt. Az élőbeszéd áramlásában megfogalmazott képek jelentésüket az egymáshoz való viszonyuk által nyerik el. („Esetleges volt, s minden más a térben.“)

Szembetűnő sajátossága a verseknek, hogy a legkritikusabb helyzetekben sem fejeződik ki önsajnálát, öntetszégés, a lélek legmélyebb rétegeit felkavaró lelkiállapot-tükröztetés, s ettől válik versről versre haladva egyre erősebbé, energikusabbá a művek által

bemutatott létérzés. Az egyes alkotások nyugvópontját a helyükre kerülő szavak biztosítják, valamint az egyértelművé váló finom elmozdulások az élménytartományban, illetve ahogy a versbeszélő rálelni vél a kérdésekre adható válaszok jelképes kulcsára: „A jó, a végső mind magára várat / Bár csak egyetlen kulcs nyitja azt a zárat“. A költői intenció mindenestre erre irányul: megtalálni a kérdések megválaszolásának egyetlen, jelképes kulcsát.

Az alanyi megszólalás, a nyelvezetben megragadható őszinteség a naplóírás műfaji jegyeire emlékeztet; a hangnem a régi krónikaírók távolságtartó, tárgyilagos beszédmódját idézi: „Magát egykor versbe átalta írni“. Az itt az ottal című kötet verseinek megírásakor a versbeszélő beledolgozza magát a művekbe: „csak szó vagyok, csak szó a vers“, s ezt a kezdeti szándékot megtartva teremtette meg az egyes szám első személyű önátadást testamentumi hűséggel. F.W.É. a kortárs líra sajátos hangvételő, különleges költői egyénisége, aki rátalált művészi útjára.

Bátorligeti Mária

(Farkas Wellmann Éva: Az itt az ottal (verseskötet), Erdélyi Híradó Kiadó és FISZ, 2011.)

A felesleges könyv

Krusovszky Dénes *A felesleges part* című kötetéről

„túl gyenge vagy még, mellébeszélsz inkább“
(Krusovszky Dénes: *Visszaszűkül magától*)

Régóta várhattunk már egy olyan verseskötetet, amelyet kizárólag lexikonnal, a Google és a Wikipédia segítségével, valamint a sznobizmussal szembeni nagyfokú tolerancia birtokában lehet csak olvasni. Krusovszky Dénes harmadik, *A felesleges part* című könyve eleget tesz a fenti követelményeknek, hiszen a fülszöveg rögtön egy mitológiai kislexikont ad a kezünkbe, amely egyszerre értelmezi a védőborítót és foglalja össze Marsyas történetét, hogy megfelelő apparátust biztosítson az olvasáshoz. Ezzel azonban csak a második, *Marszüasz polifón* ciklushoz nyújt némi fogódzót. Például annyit, hogy a megidézett mitológiai alak hatalmas egójával végül alulmaradt az Apollón elleni küzdelemben. A lírával való izzadságszagú viaskodás azonban végigkíséri a három ciklusra tagolódo kötetet.

Krusovszky Dénes lírája kétségtelenül intellektuális költészet, főként abban az értelemben, hogy a köldöknéző irodalmárvilágon, a kortárs lírába bölcsészhévvvel beleszerető ingyenc olvasón kívül nem kíván senkit megérinteni verseivel. Ez a feltételezett szándék már tetten érhető volt *Az összes nevem*, de főleg az *Elromlani milyen* című kötetében is – előbbiben még működött az alanyiség magánmitológiával játszó hangja, utóbbi viszont a szakmailag túlértékelt áltárgyiaság mögé bújtatott képekkel tarolta a díjakat. Legújabb verseit tartalmazó gyűjteménye még több kulturális utalással kövezi ki *A felesleg partot*, hogy kikötőt építve magának szabadon ingázhasson John Berryman, Vladimir Holan, Gottfried Ben, Hart Crane és még sokan mások világitótoronyba helyezett sorai között. Hart Crane, például, gyakran válik a versbeszéd alanyává, és már az

első ciklusban felszáll az Orizabára, a hajóra, amelyről az utolsó ciklusban egy másik lírai én viszont lemarad. A kettő közötti utat történeté formálhatja a szemfüles olvasó, hiszen Hart Crane kezdetben a matrózoknak udvarol, majd összeverik a fedélzeten, ezután átveti magát a korláton, végül pedig a matrózok felravatalozzák koporsóját. Ebből látható az is, hogy Krusovszky és szerkesztője ciklusban és kötetben gondolkozott, és a Hart Crane figurája köré rajzolt történetet szánhatta *A felesleges part* egyik vázának.

Ezt a vázat azonban megbontják az egyes részek közé ékelődő *Könnyített változatok* 1-től 7-ig számozva, szétszórva a hajóút eseményei között. Valószínűleg azért kapták ezt a címet, mert a korábbi intellektuális sokk után az értelmező számára könnyebben feldolgozható gondolatfutamok: „*Ilyenkor mégis valami biztatót / kellene mondanom, / mert ahogy most figyellek, / annak már a táplálkozáshoz is van köze.*“ Vagy például: „*A legegyszerűbb porcelántányér is / képes megalázni, ha bomlásról van szó*“ (*Könnyített változat 7.*). Pedig nem másról van szó, mint az Örkény-féle „túlélsz, pöcök“ felismerésének újracsomagolásáról. Az iróniához kevés, pátoszhoz bagatell sorok szép számmal sorjáznak az első ciklusban, mint ahogy a giccsbe hajló részek is: „*Most házi feladat vagyok biológiából, / most egy rövid téli séta, / aztán a kettős kanyar előtti / egyetlen elkeseredett jelzőtábla*“ (*Könnyített változat 2.*). A groteszkkal is erősen próbálkozik néhány rész: „*Amikor aztán öklendezni kezdek, / először csak egy fülbevalót, / egy hajtincset, a végén meg / már egész nőket hányok ki*“ (*Könnyített változat 2.*). De hogy ne ragadjunk le egy darabnál, íme: „*És ebben a nagy ünneplésben / hová rejtsem el a kezem, / hogy ne vegyék észre, / hiányzik róla a gyűrűsujj?*“ (*Könnyített változat 3.*). Az ilyen részeknél az a benyomása támad az olvasónak, hogy Krusovszky nemzedéktársának, Nemes Z. Máriónak a nem túl kifinomult utánzója.

Az első ciklus harmadik rétegét a *Chris Burden-másolatok* alkotják. Ezek tétje tulajdonképpen az, hogy a líra mennyire képes egy-egy performanszt mint megismételhetetlen eseményt közvetíteni, értelmezni és kimerévíteni. Az örült amerikai performer, aki testének kínzásával hívta fel a figyelmet egyrészt a művészet határaitra, másrészt az erőszak elharapódzására, alkalmasnak mutatkozik a kifulladásban lévő, de még utolsó divathullámként meglovagolható test-téma kibontására. Ennél kevesebb hangsúlyt kap a performansz és líra közötti fordíthatóság bemutatása. A szerzőt inkább az a személy érdekli, aki egy művészeti produkció kedvéért akár a pisztoly csövével is farkasszemet néz: „*Mikor célba veszel, egy bólintással / összefoglalom, mit tanultam / eddig az önzésről, / aztán megdőlok egy kicsit, / és felnyögök mint egy vászonzsák*“ (*Chris Burden-másolat [Shoot]*). Az

egyébként kidolgozott szerepversben azonban az előbbihez hasonló vászonzsák-hasonlatok töltik ki a szöveget, amely tendenciózus a továbbiakban is.

A *Marszüasz polifón* darabjaiban érezhető legerősebben a ciklust összetartó erő, főleg a késnek, a lenyúzott bőrnek és a sanyargatott testnek köszönhetően. A Szellős, árnyékos verssé tördelt használati utasításából nemcsak azt tudhatjuk meg, hogyan nyúzhatta meg Apollón a dálnokversenyen vele szemben alulmaradó Marszüaszt; itt szerzett gyakorlati ismereteinket hasznosíthatjuk majd a mindennapokban a nyúl- és a kecskefeldolgozásnál is. Műfajilag sincs könnyű dolgunk, hiszen a ciklusban szereplő számos szöveg versként pozicionálja magát, de valójában strófákba rendezett próza. Ez azonban nem műnem- és műfajfeszítő játék, hiszen a szerző a szonettel is hasonlóképpen bánik, és csak annyiban él a hagyomány nyújtotta lehetőséggel, hogy gondolatait tizennégy sorba szedi. Ennek alapján akár még az is megkockáztatható, hogy Krusovszky vagy éppen nem ír verset, hiszen egy hagyomány imitációjának lehetetlenségét bizonyítja saját költészetén belül, vagy pedig egyszerűen történetet mond: „*Egy kifejezetten egyszerű történetet akartam / elmondani, ha jól emlékszem, de mielőtt / a végére értem volna, szétszóródott a lényege*“ (vii. *Kideríthetetlen a forrása*). Egyedül a szóképek keltik néha a líraiság látszatát: „*túlnőtt rajtad a bőr, még sincs kész, / saját kesztyűjében vár a kéz*“ (*Saját kesztyűjében*). Ez utóbbi akár a kötet nyelvének metaforája is lehetne, amely kinőtte alkotóját, ezzel pedig üressé, félkészé vált.

A *régi jelentés* című záróciklus főként a beszéd képtelenségét tematizálja, majd saját elképzelt hallgatására keres menetségeket: „*Hallgatok inkább, de ha megszólalnék is, azt mondanám, amit elvársz*“ (A *régi jelentés*). Így aztán visszamenőleg is megérhetjük, hogy a beszéd helyetti írással éppen a régi jelentés kimozdítását kísérli meg a kötet. Ahogy korábban a Chris Burden-másolatok, a kötet zárlatában néhány ekphraszisz (képleírás) próbál hadakozni egykori olvasatokkal (*Fiú sebesült macskával, A kereszt barkácsolása*): „*annyi mindentről kéne / még hallgatni, de folyton megered a / nyelvem*“. Ez a kényszeres értelmezői szabadságharc azonban elfojtja az alanyiség lehetőségét, ami miatt úgy tűnik: „*egy legénység nélküli hajó halad a horizonton*“ (A *felesleges part*).

Ha Krusovszky lírai hajóútjának emlékezetes állomásait keressük, mindenképpen azok a versek sorolhatók ide, amelyek test és lélek kapcsolatát boncolják, persze, nem a gyakran emlegetett és Apollónhoz kötődő nyúzás gesztusával. Ilyen sikerült kép a Hart Crane félelmét érzékeltető rész: „*Azt hiszem, a lélek egy sötét / kabinban reszket,*

*miközben a testet / véresre rugdossák a fedélzeten“ (Hart Crane-t összeverik a fedélzeten). A Chris Burden-másolatban (Shoot) pedig szintén a félelemben megmutatkozó lélek válik problematikussá a 21 gramm című film megidézésével, miközben anyaghoz kötődése is megkérdőjeleződik: „Annak a néhány grammnak, / amivel könnyebb leszek, / semmi köze a lélekhez. / Ha egyáltalán nem csak azt a sarokba állított, poros gyereket csúfoljuk így“. Az áltárgyiasság és álalanyiség leple alatt tehát néha-néha felszínre bukkan a versbeszélők érzékenysége, és az *Ornamens* című sorozatban az is bebizonyosodik, hogy a szerző jól tudna bánni a formával.*

Krusovszky Dénes legújabb verseskötete azoknak javallott, akik szeretik az intellektuális kihívásokkal teli, főleg a szellemre ható lírát. Olyan embereknek, akik szeretnének lazítani egy kicsit lelki megnyugvásukon, felszállva Hart Crane-nel a rejtélyes hajóra, amely a kortárs líra egy olyan tájára visz minket, ahol határozott útmutatás nélkül eltévedhetünk. Hiszen az olvasót mélyvízbe dobják, hogy fulladozzon az utalásokkal teli szövegvilágban. A Magvető Kiadónak ilyen esetben érdemes elgondolkodnia saját felelősségén is, hiszen a keményfedelű vékonyka kötet leginkább ürességével és feleslegességével kelthet feltűnést. Amennyi embert komolyan érinthet *A felesleges part*, akár egy megosztott dokumentumként is kezelhetné a szövegalmazt. A kánongép azonban papírt követel.

Boldog Zoltán

(Krusovszky Dénes: *A felesleges part*. Magvető, 2011)

A nép szeretete arisztokratikus elhivatottság. A demokrata csak választási időszakokban szereti. Amit egyetlen talpnyaló sem mer mondani a zsarnoknak, azt mondja a demokrata a népnek.

Tévedni emberi, hazudni demokratikus dolog.

A demokrácia az a rendszer, amelyben az igazságos és az igazságtalan, az ésszerű és a képtelen, az emberi és a bestiális mibenlétét nem a dolgok természete, hanem választási eljárás határozza meg.

A demokráciában a politikusok az ostobaság kondenzátorai.

Minél súlyosabbak a gondok, annál nagyobb azon alkalmatlanok száma, akiket a demokrácia a megoldásukra hív.

Már nem elég, ha az állampolgár beletörődik sorsába. A modern államnak cinkosokra van szüksége.

A gazság, amelyre készülődnek, néha akkora, hogy a nemzet már nem elegendő ürügy, kénytelenek az emberiségre hivatkozni.

A demokrata úgy védelmezi igazát, hogy kinyilatkoztatja: aki ellene van, az elmaradt a fejlődésben.

A demokrata nem elégszik meg azzal, hogy tiszteletben tartjuk, mit akar tenni az életével, ezen felül megköveteli, hogy tiszteletben tartsuk azt is, amit velünk akar tenni.

Míg a demokrácia nem veszi észre őt, a művelt ember túlélheti a demokratikus időket.

A demokrata megbotránkozik azon, hogy áldozatai megbotránkoznak.

A demokraták két részre oszlanak: olyanokra, akik gyógyíthatónak tartják a perverziót, és olyanokra, akik tagadják a létezését.

A kukacok nyüzsgése a társadalom tetemében, ha a demokratára hallgatunk, az egészség jele.

Hudy Árpád

A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila

Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (6.)

A közös cselekvés mítosza

Évtizedek óta társadalomfilozófiai közhely, hogy történelmi időnk a tömegek kora. Akárcsak az, hogy a tömegcivilizáció rohamos térhódításának arányában magányosodik el az egyén. Dávila erről így ír:

„Az ember magánya: egyetlen korszak sem mutatja őt jobban elválasztva mindentől, mindenkitől és saját magától is.

Bizonyos, hogy az emberi létezés lényeges történése mindig a végtelen magányosságban következik be: a halál megjelenése,

mely, mielőtt hatalmába keríti testünket, kiszolgáltat bennünket a borzasztó elhagyatottságnak, s megfoszt minden segítségtől, még a szeretetnek az egyesülés és felejtés reményét éltető gesztusaitól is, csakhogy annál könnyebben taszíthasson csalódásunk szakadékába.

Mégis, egészen tegnapig hitt az ember a közös cselekvés mítoszában, azon cselekvésében, mely elválasztaná őt saját magától, hogy egyesüljön a többi emberrel, s beteljesítse szellemének legmélyebb s egyúttal legkövetelőbb kívánságát. De mit lehet tenni manapság, amikor minden közös cselekvés, minden kollektív gesztus csak olyan világrendeket teremt, amelyekben lehetetlen az ember nagysága és nemessége?

A közös cselekvés arra készíti őt, hogy közreműködjék az alantasban és a közönségesben; csak az elutasító önzés, mely magányát növeli, teszi lehetővé számára, hogy tulajdonképpen kötelességének szentelje magát.

Ez a modern ember tragédiája, akit csak a többi emberrel való közös cselekvés elégíthet ki, de akinek e cselekvés kudarcát kell kívánnia ahhoz, hogy megmentse saját lelki nemességét.“

Közös társadalmi cselekvés – vagyis a politika. A modern ember a külső, felső körülmények változásától – hatalmi rendszerek, vezetők bukásától, cseréjétől, drámai események vagy látványos választások nyomán fellépő új (és régi) irányítóktól – reméli nyomorúságai megszűnését, személyes vágyai beteljesülését. És nem győz keseregni azon, hogy (ha egyáltalán bekövetkezik az általa óhajtott változás) vagy marad minden a régiben, vagy jön valami még rosszabb.

„A fennkölt lelkesedés, melyet politikai események váltottak ki, talán ezt az érzést értem a legkevésbé, hiszen sehol másutt nem látok ekkora aránytalanságot a kiváltó ok és a hatás között.

Elképeszt, hogy mekkora szellemek voltak képesek mohón várni micsoda nyomorúságos eseményekre, és nemcsak azért, mert az utókor már látja, mennyire kimerült, elhalt dolgokról van szó; mert ha elképzelem is, hogy nem az események teljesültek be a maguk siralmas földi valóságában, hanem a hajnalhasadáskor végtelenül elbűvölő ígéretek, csak újabb közepszerűségeket látok és újabb hamvakat a korábbi századok hamvain.

Úgy tűnik nekem, hogy a politikai minden egyéb emberi tevékenységnél inkább híján van bármiféle kemény magnak; a

legsilányabb szellemi tevékenység is tüzesebb gyümölcsöt rejt magában. Bizonyra minden, amit tehetünk, kétségbeejti a hideg szellemet, mely képes rövid időre megválni az élet szokványos feladatától, de még egyes kudarcok keserősége után is marad némi titkos büszkeség, és egyedül a politikai tevékenység középszerű abban, amit elér, és középszerű abban, amire törekszik.“

A nép nem demokratikus

Machiavelli még volt annyira őszinte vagy cinikus vagy ironikus (esetleg mindegyik), hogy leplezetlenül írt a hatalom megragadásának és megtartásának hatékony módszereiről. Mi sem illik jobban egy középkori „fejedelem“ machinációihoz, mint az általa mesterien tárgyalt elvtelen célszerűség, a demokráciában viszont fokozottan ajánlatos a politikailag korrekt fogalmazás. Dávila, a hitvalló reakciós mind eszmében, mind azok előadásában velejéig „inkorrekt“. A szabadságról és annak a társadalmi berendezkedéshez való viszonyáról elmélkedve hűvös tárgyilagossággal cáfolja az utóbbi két évszázad politikusainak, ideológusainak és – nem utolsósorban – költőinek döntő többségét.

„Az ember csak azután törekszik a szabadságra, ha már kielégítette anyagi szükségleteit és biztonságigényét.

A politikai élet legalacsonyabb szintje a táplálék, fedél és biztonság gondja; ezek képezik ugyanakkor az alapját is. Az ember mindent feláldoz értük, és amikor veszély fenyegeti őket, heves népi megmozdulásokat vált ki a tömegek igazi politikai félelme. A szabadság ezzel szemben alárendelt törekvés, másodrangú vágy, a gazdagok, hatalmasok és nagyok politikai szenvedélye.

Az ingatag és állhatatlan egyensúlyban folytonosan a nyomor szélén élő tömeg csak akkor képes a szabadságért lelkesedni, amikor átmenetileg jólétnek örvend. A francia forradalom a legjobb érv az ancien régime mellett.

A nép e lelkesedésének nincsenek tehát messzenyúló, mély gyökerei, könnyű szél lobbantja fel és a vihartól való félelem egymaga kioltja.

A nép mindig kész legitimálni bármelyik önkényuralmat, nemcsak azért, mert számára a szabadság haszontalan fényűzés, hanem azért is, mert biztonságigényét kielégíti a bizalom és a szilárdság, amelyet minden zsarnokságnak színlelnie kell, valamint maga az erő, mellyel kormányoz. A despotizmus a tömeg természetes politikai formája.“

Mi több, a nép, az istenadta nép az elnevezésében rá hivatkozó társadalmi formára fittyet hányva mégcsak nem is demokratikus. Csak akkortól kezd – nyilván az alig értett szólamok szintjén – némiképp azzá válni, amikor egyik alkotóelemétől, az eredetileg törpe kisebbséget képező

városi elitől (értelmiségiektől és kereskedőktől) arról értesül, hogy a király helyett ő hivatott uralkodni, illetve már át is vették nevében a kormányzást.

„A nép nem demokratikus mindaddig, míg a polgárság belé nem lehel a lelkét.“

Az ember imperialista

De nemcsak azért nem demokratikus a nép, mert még nem világosították fel – alkatilag sem az, sem tömegében, sem egyedeiben.

„Minden olyan politika, amely nem ismeri fel az ember lényegi imperializmusát, és azt hiszi, hogy kényszer és erőszak nélkül teremthet rendet, vagyis tartós viszonyt alakíthat ki az egység és a többség között, mégpedig pusztán neveléssel vagy a gazdasági javak különleges elosztásával, könnyörtelenül elbukik.“

Irányítás – hatékony irányítás! – nélkül semmi sem működhet, legyen az gép, birkanyáj, golfklub vagy birodalom. Ez pedig nem annyira a vezérlés szabályainak meghatározásán, hanem mindenekelőtt a gyepőlőt kezükben tartók személyén múlik.

„Minden politikai vagy társadalmi szervezetforma veszélyeztetettsége és nehézsége abban áll, hogy lehetetlen e rendszerek alapvető helyzeteinek módszeres alakítása. A parancsolás, például, realitás és társadalmi szükségszerűség, ugyanakkor a parancsolás egyes egyének tulajdonsága, olyan képesség, amely csak tettekben nyilvánul meg. A parancsolási hatalom megszervezésének minden módszeres kísérlete kudarccal jár, mivel lehetetlen előre látni, hogy ki rendelkezik azokkal a képességekkel, amelyek egyedül indokolják és lehetővé teszik e hatalmat.“

A humanista Dávila a matematikai logika élességével bizonyítja be, miért van szükségszerűen a kevesek kezében a sokaság sorsa.

„A hatalom mindig egy kisebbségé lesz, mivel lehetetlen összebékíteni azt, amikor ezer egyén mindegyike elveszíti egy objektum ezredrészét azzal, amikor egyetlen egyén megnyeri ugyanezen objektum minden ezredrészét.“

A védelmező a hatalom jelentéktelen töredékét védelmezi; a támadó megszerezheti a teljes hatalom sértetlen testét.“

És ezzel vissza is jutottunk Machiavellihez:

„Az igazi politika azon különböző feltételek tudománya, amelyek az erős személyiségek fellépéséhez szükségesek.“

„Politikai párt: becsvágyókból álló mag, körülötte a mohók csoportja, ezekhez csatlakozik néhány öntetszelgő, és őket követi sok megfélemlített.“

Biztos örömök

Nem frusztrált, esélytelen kívülálló acsarkodik itt, hanem olyanvalaki, aki nem fogadta el hazája nagyköveti posztját Londonban. Mint ahogy egyébként is széles ívben elkerülte a nyilvánosságot.

„Az tart vissza a politikai tevékenységtől, hogy nem lehet intelligens, ha nem igazságtalan.“

De egyéb megfontolások is távol tartották a közélet arénájától.

„A harcos politizálást, akárcsak az esztétikai vitát, csak úgy kerülhetjük el, ha megértjük, hogy egyetlen eszme sem éli túl az idő múlását, következésképp nem éri meg a fáradságot ilyen állhatatlan győzelmekért hadakozni.“

„Az *Απολογία*-tól [Platón, Szókratész védőbeszéde] a *Discours de la méthode*-ig [René Descartes, Értekezés a módszerről] a nyugati gondolkodásnak ugyanaz a bizalmatlansága és gyanakvása nyilvánul meg a társadalom elvárásaival szemben.

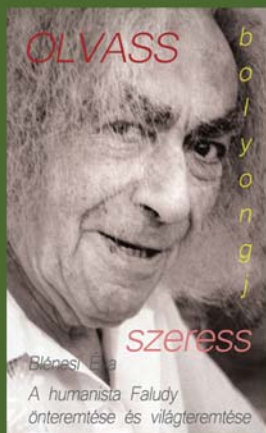
A szellem embere nem hajlandó közügyekkel foglalkozni, és jogot követel vagy engedélyt kér arra, hogy saját személyes feladatainak szentelje magát.

Míg az »ιδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν« [visszavonultan, a közélettől távol élni] egyeseknél mindenekelőtt óvintézkedés, addig mások, »qui n´étant appelés ni par leur naissance ni par leur fortune au maniement des affaires publiques« [akik sem születésük, sem sorsuk által nem hivatnak el a közügyek intézésére], őszintén közömbösek, és végül találkozunk nyíltan ellenséges érzülettel is. Mindenesetre a társadalmi közömbösség halódó kultúránk egyik legfigyelemreméltóbb pozíciója, és manapság, amikor ellenségei soha nem látott dühvel támadják, védelmezői pedig feladják, ki kell állnunk mellette.“

Mert az embernek, mindenekelőtt a szellem emberének, fontosabb dolgai is vannak az életben.

„A politikai tett igazolható, amikor az események szükségszerű menete megengedni látszik egy olyan államot, amely megfelel titkos vágyainknak; de sem az elkerülhetetlen elleni küzdelem, sem egy minden nemes érzület iránt közömbös állam fenntartására irányuló fáradozás nem érdemli meg, hogy elhanyagoljuk miatta biztos örömeinket.“

Irodalmi Jelen Könyvek 2011

Blénesi Éva:
Olvass, bolyongj, szeress

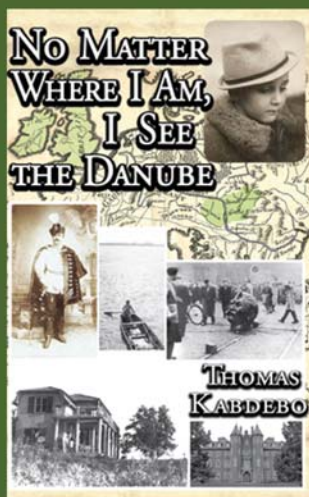
Mandics György:
Róvott múltunk III.

MANDICS GYÖRGY
**RÓVOTT
MÚLTUNK**

ijk

<http://shop.irodalmijelen.hu>

www.irodalmijelen.hu

Thomas Kabdebo:
*No Matter Where I Am,
I See the Danube* (Bárhol legyek,
látom a Dunát)

Kabdebó Tamás önéletrajzi regénye
a dublini PHAETON Publishing Ltd.
kiadásában jelent meg 2011-ben

Az Irodalmi Jelen
nyomtatott változata
iPaden
(ePUB formátumban)
is olvasható!

A www.irodalmijelen.hu honlapon
digitálisan is
letölthető,
nyomtatható,
lapozható!

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

